

ЗМІСТ

НАША ОБКЛАДИНКА

- 1-а сторінка. Проекту журналу та НАПН „Педагоги-новатори в Україні” – 5 років!
- 2-а сторінка. Загальні збори академії: НАПН звітує й планує.
- 3-я сторінка. Ювілеї навчальних закладів: привітаємо колег 48 і 136 гімназій м. Києва.
- 4-а сторінка. НАПН – школі: „школа майбутнього” та філософія людиноцентризму – в епіцентрі уваги науки та практики.

Інноваційна школа

НАПН – школі: „школа майбутнього” та філософія людиноцентризму – в епіцентрі уваги науки та практики

- Василь Мадзігон.* Школа майбутнього. Науково-практична конференція НАПН та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН, молоді та спорту України..... 4
- Іван Зязюн.* Учитель XXI століття. Всеукраїнська науково-практична конференція 16
- Іван Бех.* Особистість XXI століття. Науково-практична конференція НАПН та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН, молоді та спорту України..... 24
- Фабіан Андрушкевич.* Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій (порівняльний аналіз) 32
- Іван Осадчий.* Інституційна модель системи загальної середньої освіти як інструмент дослідження шкільної практики в сільській місцевості 41
- Олександр Остапчук.* Стратегія розвитку школи-ліцею 52
- Олена Мовчун.* Освіта й сучасні глобалізаційні процеси: український вимір 59

Управління школою

Всеукраїнський проект

„Педагоги-новатори в Україні”: 7 сторінка

- Лілія Донська.* Директор успішної школи: поміркований консерватор чи раціональний інноватор 64

ДИРЕКТОР
ШКОЛИ
ЛІЦЕЮ
ГІМНАЗІЇ

МОН, АПН, ВАК

Всеукраїнський
науково-
практичний
журнал

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 3826 від 22 листопада 1999 р.
Серія КВ № 3826 від 9 березня 2004 р.

**ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ,
ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ НАУК**

Постанови Президії

ВАК
У К Р А І Н И

№ 5 – 05/4 від 11 квітня 2001 року

№1 – 05/1 від 26 січня 2011 року

№1 – 05/2 від 23 лютого 2011 року

Головний та науковий
редактор
Ольга ВИГОВСЬКА

Відповідальний редактор
Тетяна ГОДЕЦЬКА

Анотації англійською
Наталія КОЗЛОВСЬКА

Бібліографічна індексація
Наталія ТАРАСОВА

Передвидавнича підготовка
Олексій ВИГОВСЬКИЙ

© О.Виговська, ідея та концепція
© О.Виговський, дизайн та оформлення
© „Директор школи, ліцею, гімназії”, 2011

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА

ВИДАВНИЦТВО
„ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА“

ЦЕНТР СПРИЯННЯ
СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ
ім. МИКОЛИ ПИРОГОВА

Передплатні індекси:

22953

23974

Редакційна рада

Голова **Василь КРЕМЕНЬ**

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Ірина **БАРМАТОВА**
Володимир **БЕХ**
Іван **БЕХ**
Оксана **БЕЛКІНА**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Маріана **БОСЕНКО**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Ольга **ВИГОВСЬКА**
Микола **ГУЗИК**
Ірина **ГОРЕЦЬКА**
Ольга **ГРИВА**
Петро **ДМИТРЕНКО**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Галина **ЕЛЬНІКОВА**
Валентин **ЗАЙЧУК**
Іван **ЗЯЗЮН**
Людмила **КАЛІНІНА**
Людмила **КАРАМУШКА**
Юрій **КУЗНЕЦОВ**
Володимир **ЛУГОВИЙ**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Василь **МАДЗИГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАНИЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Віктор **ОЛІЙНИК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Людмила **ПАРАЩЕНКО**
Павло **ПОЛЯНСЬКИЙ**
Павла **РОГОВА**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Ганна **САЗОНЕНКО**
Володимир **СКИБА**
Георгій **ФІЛІПЧУК**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

Олександр Карпенко, Інна Коваленко, Лариса Самчук.
Корпоративна діяльність освітянських бібліотек
України з формування єдиного галузевого
інформаційного ресурсу..... **101**

На полицю директору школи

Ганна Сазоненко. Іспит на духовну зрілість.
Слово про вчителя..... **105**

Наші ювіляри

Микола Кот. Обереги української пісні **108**

До Дня Перемоги у ВВВ: вітання ветеранам

Андрій Калінічев. Дорога, що не має кінця..... **111**

*Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова
(протокол № 7 від 28.02.2011 р.)*

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ

„Директор школи, ліцею, гімназії”

1. Статті мають бути написані спеціально для часопису „Директор школи, ліцею, гімназії” (ніде раніше не друкуються і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам ВАКУ до наукових праць, а за тематикою – інтересам директорів шкіл та керівників середньої освіти.

2. Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати, а також структурувати статті, вносити зміни в їх назву.

3. За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.

4. Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на інших носіях.

5. Фотографії подаються в оригінальному вигляді або в електронних графічних форматах tif та jpg.

6. Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.

7. Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду), обов'язково стислими анотаціями укр., рос. та англ. мовами з виокремленням ключових слів також трьома мовами та УДК.

8. Авторські статті друкуються мовою оригіналу.

Електронна пошта редакції: **director@oldbank.com**

Адреса редакції: 03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, к. 12.

Наш сайт: <http://director-ua.info>

<http://director.npu.edu.ua>

*Повний або частковий передрук матеріалів журналу
„Директор школи, ліцею, гімназії” можливий лише за
письмової згоди редакції.*

Підписано до друку 30.03.2011 р. Формат 70x100 1/16.

Папір офсетний. 9,5 умов. друк. арк. Наклад 1150.

Віддруковано на ЗАТ „Книга”. Зам. 1-32

Свідоцтво ДК №2325 від 25.10.2005 р.

Центр ССР ім. Миколи Пирогова

03037, м. Київ, вул. Освіти, 6

Свідоцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.

ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА

В основу інновацій в педагогічній діяльності має бути покладена теза, що не можна навчити на все життя, а відтак слід навчати постійно навчатися впродовж життя у швидко змінному світі, інноваційному суспільстві.

Цей підхід має бути в основі моделі школи майбутнього, над розробленням якої працюють вчені Академії.

Василь Кремень,
президент НАПН України

ШКОЛА МАЙБУТНЬОГО

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ*
НАПН УКРАЇНИ ТА ІНСТИТУТУ
ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗМІСТУ
ОСВІТИ МОН МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

З усіх куточків нашої держави своїми напрацюваннями діляться директори шкіл. Мова йде про школу, в якій пріоритетом є якість освіти, Школу вчинку, Школу відкритої освіти, школу, де формується майбутнє суспільство знань, Школу культури здоров'я, Школу самореалізації та інші.

Інформаційно-аналітичний огляд авторських моделей шкіл – переможців Всеукраїнського конкурсу-захисту „Школа майбутнього” **

Укладачі:
Ольга Виговська,
Олена Павловська,
Олексій Виговський,
наукові співробітники ДНПБ України імені В. Сухомлинського НАПН України

ШКОЛА МАЙБУТНЬОГО: ІСТОРІЯ Й СУЧАСНІСТЬ

Школа майбутнього – це закономірно фантастичний проєкт, мрія. Через цей проєкт замислювали вплинути на розвиток усієї країни.

Сьогодні ми більше говоримо про уроки школи майбутнього. У 80-х роках ми приступили до цього проєкту, яким керувала Бірюкова, секретар ЦК. Розглядався на раді міністрів СРСР. Рижков дав згоду на його впровадження в Інституті ім. Горького (тепер НПУ ім. Драгоманова), готувався новий учитель.

Але розвалився СРСР. Та незважаючи на все в Ялті було відкрито такий заклад за сприянням Президента України В.Ф. Януковича. У НАПН України за розпорядженням Віктора Януковича було розроблено концепцію соціальної програми „Школа майбутнього”. Тож сьогодні у нас є сподівання, що ця програма запрацює (див. вріз на С. 5).

Як і будь-який проєкт, він має розпочинатися з кінцевої мети. Нас привчили, що такі фантастичні проєкти мають розпочинатися із філософського підходу: спочатку з головного, а потім з другорядного. Також загальновідомо, що умови формують людину, отже, треба створити умови. Відомо, що країни стають високотехно-

Василь МАДЗИГОН

Перший віце-президент НАПН України, директор Інституту педагогіки НАПН України, Почесний Президент Всеукраїнської Асоціації Шкіл майбутнього

* Науково-практичну конференцію було проведено у Київському Палаці дітей та юнацтва в рамках березневої міжнародної виставки „Сучасні навчальні заклади – 2011”. *Ініціатор та організатор* – В.М. Мадзігон, перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України, директор Інституту педагогіки НАПН України. *Ведуча*: С.В. Кириленко, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН молоді та спорту України.

** З досвідом роботи представлених шкіл можна ознайомитися за Всеукраїнським навчально-методичним журналом „Світ виховання” (за 2010-2011рр.) та Всеукраїнським науково-практичним журналом „Директор школи, ліцею, гімназії” (2006. – №1. – С. 14; 2008. – №5. – С.101).

логічними завдяки освіті, і в цьому не потрібно нікого переконувати. Освіта має носити випереджальний характер, тому що через такий проект ми можемо вплинути на весь процес освіти і в кінцевому результаті на добробут країни. Філософи кажуть, що формула розвитку суспільства полягає в триєдиному підході: освіта, наука, технологія. Якщо за основу візьмемо освіту й охарактеризуємо її за 100 останніх років, то побачимо, що за цей період було 16 потужних реформ, бо кожен міністр розпочинав свою реформу. Але до змісту освіти як основи основ ніхто не підступився, а це проблема з проблем у всьому світі.

Має бути незалежна формула, щоб ми могли обґрунтувати зміст освіти. Треба звертати увагу на те, як певна модель вирішує соціальні проблеми. За східним прислів'ям, якщо ви хочете подорожнього врятувати від голоду, ви дасте йому рибу, а якщо хочете врятувати йому життя, то навчите його ловити рибу. Нам треба наших дітей „навчити ловити рибу”. Першочерговим завданням є те, що ми повинні виховати учня так, щоб на виході зі школи він міг виробити продукт, тоді не буде воєн, поділу на багатих і бідних. В процесі праці можна виховувати естетику виробництва, високу духовність, наводити конкретні приклади. Має бути висока духовна мета залучення учнів до праці. Згадайте притчу: запитують в одного робітника, що він робить, а той відповідає, що везе каміння; запитують в іншого

— а він відповідає, що будує храм.

Зараз у нашій державі в процесі узаконено предмет „Технології”, звичайно, технології виробництва. Але на сьогоднішній день в початковій школі робочу кімнату знищили, на 50% знищено технологічні уроки, знищили урок вибору професії. І що маємо? Я це називаю „хвильова теорія освіти”: спочатку нищимо, а потім виникає „словоблудіє”, в якому не можемо розібратися через те, що слова запозичені і замінюють наші.

Сьогодні діти люблять йти до школи, а ще більше перерви. Якщо дитина має здібності, то нашою системою ви її далі не пустите. Потрібно мати таку школу, яка б задовольнила природний розвиток дитини. Школа має створити такі умови, щоб дитина сама себе проявила і відкрилась. Як кінцевий результат ми маємо отримати соціально адаптовану дитину. Але як це

Від редакції

МАЙБУТНЄ ШКОЛИ МАЙБУТНЬОГО

Інформуємо наших читачів, що сподівання Василя Миколайовича Мадзігона щодо соціальної програми „Школа майбутнього” справдилися. На сьогодні є доручення Президента України, Прем'єр-міністра України та рішення колегії Київської міської державної адміністрації щодо створення і втілення за провідною участю НАПН України експериментального проекту „Школа майбутнього” на базі школи-інтернату №23, що знаходиться в Шевченківському районі міста Києва.

Тож мрії здійснюються!

В таку добру годину побажаємо Василю Миколайовичу й колегам НАПН, причетним до цього проекту, здійснити ще одну заявлену амбітну мету — через цей проект вплинути на весь процес освіти і в кінцевому результаті на добробут країни!

*У планах редакції – ознайомити читачів з цією технологією у наступних номерах часопису.

зробити, якщо є 40000 видів діяльності? Тому треба розділити освіту на базову й функціональну. Потрібно, щоб були лабораторії, які на професійному рівні допоможуть кожній дитині відкрити себе. Тоді дитина завчасно зможе коректувати свої психофізіологічні характеристики.

Біля 70% розвитку особи відбувається до 6 років, 20% йде на школу і ще 10% – на доросле життя. Психологія доводить, що усіх, без ви-

нятку, треба ділити на 2 групи – аналітики та практики. Перші на дошках пошани, а інші успішні в житті, бо засвоюють все практично, це закономірність. За норвезькою технологією ми виокремили умовно 4 системи: спортивно-художню, естетично-гуманітарну, загально-технічну, академічну. І кожна дитина може вільно переходити від однієї системи до іншої. Я готовий цю технологію представити більш детально.*

МОДЕЛЬ КАЧЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Позвольте вам представити модель качественного образования, которая была разработана коллективом нашей школы вместе с учеными. Для того, чтобы получить необходимый нам результат, мы должны были переориентировать учителя, школу, научить учителя подходить к образованию по-новому.

В современном обществе развитие технологий, смена информации происходят все быстрее и быстрее, поэтому для обучения детей требуется совершенно новый подход. Необходимо новое понимание того, что мы понимаем под качественным образованием. Основной задачей становится переход от школы, которая формировала знания, умения и навыки к школе, которая бы формировала компетенции, учила самосовершенствоваться,

мыслить, учила учиться. Такова была наша задача.

Говоря о компетенциях, можно выделить *основные* (общение, вычислительная грамотность, информационная грамотность) и *ключевые* (умение работать в команде, умение учиться и совершенствоваться, умение использовать знания для решения возникающих проблем).

Что такое качество образования, каковы его критерии? *Качество образования* – это компетентный выпускник, владеющий всеми необходимыми навыками. *Критерии качественного образования* – это качество информации, которая должна быть конкретной, правильной, своевременной; *качество преподавания* должно быть компетентным, практичным и интенсивным; *качество усвоения* – это скорость, конкретность и своевременность усвоения.

Наша модель – это система компонентов, которые приводят к качеству

Наталья СЕЛІВАНОВА

Заступник директора експериментального навчально-виховного комплексу „Школа майбутнього” м. Ялти, переможець конкурсу-захисту на крашу модель навчального закладу „Школа майбутнього”

образования, это открытая система, которая предполагает развитие, прогресс. Она разработана так, чтобы были задействованы все участники учебно-воспитательного процесса и учтены возрастные особенности, чтобы были разработаны задачи и цели для родителей, учителей, учащихся. У нас в школе используются современные технологии. Когда ученик приходит к нам, он попадает под наблюдение учителей и психологическое сопровождение. С 1 по 4 класс ученики не получают оценок, а оцениваются только вербально. Это позволяет снять стресс, учит критически мыслить. Дети учатся не ради оценки, а ради знаний.

Проектная система работает с 1 по 11 класс. Руководителями проектов становятся не только учителя, но и ученые. В старшей школе проходит индивидуально-профильное обучение, которое заключа-

ется в том, чтобы у каждого ученика было право выбрать профиль. У нас есть поток учеников 10 класса. И мы работаем по 5 профилям. Но невозможно получить хороший уровень знаний с профильных 5 предметов, если ученик учит 18 непрофильных.

Очень жаль, что закрыта программа „Школа будущего”. У меня возникает такая ассоциация: посадил садовник дерево, лелеял, а как только начало оно давать плоды, он его и срубил.

ШКОЛА ВЧИНКУ

Я представляю Канівську гімназію, яку ми називаємо школою вчинку. Виготський колись казав, що освіта весь час відстає від свого часу. Хронотоп ХХІ століття вимагає від молоді людини відповідальності, вміння жити в соціумі, саморозвитку, самонавчання, самовиховання. Тому треба шукати нові технології на своєму ґрунті. Наша українська педагогіка за основу мала вчинок. Тому не випадково, що наприкінці ХХ ст.

з'явилася педагогіка, психологія вчинку.

Наш шлях не був легким. У 2006 році була підписана угода з інститутом, у 2007 році ми затвердили заявку на експеримент і розпочалася робота. Основним завданням стала розробка й апробація технології організації навчально-виховного процесу на закладах виховання вчинку. *Метод вчинку* дорослих і дітей став основним. Він

Учасники науково-практичної конференції

Вікторія ШУЛЬГА

Заступник директора з навчально-виховної роботи Канівської гімназії імені І. Франка Черкаської області, переможець конкурсу-захисту на кращу модель навчального закладу „Школа майбутнього”

відрізняється від методу спільної діяльності, хоча ми взяли раціональні зерна шкіл В. Сухомлинського, О. Захаренка, А. Макаренка. Але спільний вчинок – це коли дорослий і дитина зустрічаються у просторі й максимально віддають і беруть взамін. Це той момент, коли розвивається не особистісний рівень, а глибинне я, і вже через кілька років ми отримуємо духовний приріст. За основу ми взяли слова, як виховувати. Хочу зупинитися на інноваційній технології виховання, яка має вітчизняну основу, а саме, діалогову основу.

Нами було розроблено логічний ланцюжок, як можна організувати спільний вчинок у школі. Ми почали з того, що розробили експериментальну програму циклу виховних годин 9–11 класів. Це 26 експериментальних виховних годин, які є блочними і тематичними. Кожен тематичний період наступного класу продовжує напруження попереднього, і доходимо до таких блоків, як „Людина і простір”. Форми проведення різні: тренінги, ток-шоу тощо.

Наступне, що ми розробили, це тренінг розвитку активності. Починати завжди треба з тренінгу, щоб встановити зв'язок, потім має бути програма тематичних виховних годин, а далі підключаються вчинкові справи. Перша вчинкова справа у нас була в 2008 році, коли сталася перша спроба закрити гімназію. Діти тоді вирішили захистити свій заклад. Вони зібрали кошти і зробили на трьох мовах озвучення прохання. До нас прийшли всі важковиховувані діти, півроку було страшно, а потім вони почали змінюватися. Через вчинкові справи ми перейшли на проектну роботу.

Перший проект у нас – це художній портрет свого розвитку, це внутрішнє, глибинне я. Сьогодні є популярною така форма заходу, як ток-шоу з громадськими діячами, вченими. Ми маємо свою діагностику рівня соціалізованості, готовності до спільного вчинку; провели порівняльний аналіз рівня соціалізованості інших школярів та учнів нашої гімназії, і вони вибирають творче життя, високий духовний рівень розвитку і високий рівень соціалізованості.

ШКОЛА ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ

Людмила ОВДІЄНКО

Директор Запорізького НВК „Мала гуманітарна академія”, переможець конкурсу-захисту на кращу модель навчального закладу „Школа майбутнього”

Модель школи майбутнього може мати декілька модифікацій – для гімназій, ліцеїв, колегіумів, НВК, ЗОШ тощо. Наш заклад експериментальний, регіонального та загальноукраїнського рівнів, дійсний член асоціації шкіл майбутнього, неодноразовий призер освітніх виставок. Мета експериментальної

роботи полягає у запровадженні школи майбутнього, школи відкритої освіти. Особливостями є: перехід від принципу „освіта на все життя” до принципу „освіта впродовж усього життя”; відкрите планування освіти; свобода складання індивідуальної програми навчання шляхом вибору системи курсів; гнучкість, можливість навчатися в зручному для суб'єкта місці, часі, темпі; можливість скласти індиві-

дуальний навчальний план за модулями; паралельність – можливість отримувати освіту як за основним навчальним планом, так і додатковим (профільне навчання в інших закладах); використання спеціальних технологій та засобів навчання.

Концепція *громадсько-орієнтованої освіти* ґрунтується на створенні можливості для членів спільноти стати партнерами в реалізації потреб спільноти, поєднання потреб громади та її ресурсів на підвищення якості життя в громаді. Місія школи майбутнього – через школу майбутнього до майбутнього життя громади. Освітня програма школи поєднує загально-середню освіту, профільну, художньо-естетичну, спортивно-оздоровчу, інформаційно-комп'ютерну та відкриту освіту.

Основними принципами школи є: принцип безперервності освіти, доступності, відповідальності за розвиток громади, причетності (у суспільних проектах участь повинна брати найбільша кількість громадян), принцип максимального використання спільних ресурсів – фізичних, матеріальних, фінансових, людських. Управління таким навчальним закладом здійснюється на основі забезпечення принципу демократизації, цілеспрямованого залучення громадськості до розв'язання актуальних проблем навчання, виховання та розвитку підростаючого покоління. Найвищою формою управління є конференція, на якій обирається координаційна рада школи – це виборчий ор-

ган, до якого входять представники від молоді, влади, педагогічні працівники. Впровадження школи майбутнього реалізується через такі напрями діяльності, як орієнтаційний, культурно-просвітницький, спортивно-оздоровчий, інформаційно-технологічний, громадсько-орієнтований.

З 2005 року наш заклад стоїть на позиціях відкритої освіти, яка реалізується через використання ресурсів для задоволення освітніх, естетичних потреб школяра. Як громадсько-активна школа, ми проводили багато акцій та проектів, у яких батьки ставали рівноправними учасниками. Завдяки цьому у школі працює музей бойової слави, музей історії школи. Ресурс, який був задіяний, – не тільки для учнів, але й для усієї громади району.

У 2010 році з ініціативи академії вперше було проведено районне свято „Я пишаюсь тобою, татусь”, спрямоване на підвищення авторитету та усвідомлення ролі батька в родині. З 2005 року ми проводимо благодійні акції, кошти від яких передаємо дітям з послабленим зором та хворим на сухоти, котрі залишилися без батьківської опіки, самотнім ветеранам, дітям з особливими потребами.

Отже, орієнтація на партнерство у стосунках з громадою, залучення спільноти до вирішення шкільних справ, а школи до вирішення проблем громади надають можливість говорити про наш заклад як про відкриту систему, яка легко сприймає нові ідеї, відгукується на волевиявлення всіх учасників освітнього процесу.

ФОРМИРОВАНИЕ ОБЩЕСТВА ЗНАНИЙ

Гимназия № 7 и проект школы будущего стал логическим продолжением 10-летней активной работы этой гимназии в сети школ содействия здоровью. Главная цель – это формирование общества знаний, способного преодолеть определенные противоречия, которые свойственны школе вообще, а также способствовать интеграции школы в европейское образовательное пространство.

Модель соответствует ожиданиям жителей Одессы, которые хотели бы дать своим детям образование, приближенное к европейскому уровню и стандартам. Национальные стандарты уходят в прошлое, на первый план выходят международные образовательные стандарты и нормы. Поэтому, когда наши дети едут на запад, знаний у них достаточно, а вот умений и не хватает.

Аналогичный проект был реализован в Молдове в 1999 году. Проект состоит из модулей.

Первое направление – обеспечение ре-

ального личностно-ориентированного обучения, персонафицированное образование. Мы сейчас рассматриваем возможность педагогических дуэтов, которые стали популярны ныне в западной практике. Один учитель не может обеспечить глубину персонализации на уроке.

Другое направление – удобное сочетание создания условий для снижения здоровьезатрат. Из начальной школы выходит 32% здоровых детей, а из старшей – 6-8%.

Третье направление – создание системы продуктивной преемственности.

Четвертое – трилингвизм, другими словами, преподавание на трех языках.

Пятое – функциональная грамотность, умение работать с текстами.

Шестое – это широкий выбор внеурочной деятельности.

Седьмое – формирование гражданской школы, которая подвержена мониторингу не только ведомственному, но и гражданскому.

И главное – надо, чтобы ребенок делал не так, как ему сказали, а как ему показали.

Микола ФЕДОРЕЦЬ

Науковий керівник НВК „Гімназія № 7 – ЗОШ І ст. з поглибленим вивченням англійської мови” м. Одеси, переможець конкурсу-захисту на кращу модель навчального закладу „Школа майбутнього”

Валентина СЕРГІЄНКО

Директор Бердянської гімназії №1 „Надія” Запорізької області, переможець конкурсу-захисту на кращу модель навчального закладу „Школа майбутнього”

ШКОЛА КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я

Модель школи культури здоров'я, яка була впроваджена у нашій гімназії, засвідчила, що проектування та оновлення змісту

діяльності всіх підсистем навчального закладу є головним підґрунтям для подальшого впровадження у навчально-виховний процес сучасних освітніх технологій. За останні 10 років у нас створено сучасний науково-

аналітичний і прогностичний базис для прийняття управлінських рішень, утілено в життя ідею успішного навчання, збереження здоров'я, введено нові навчальні програми, предметні курси додаткової освіти, запроваджено моніторингові інструментарії, підвищено рівень професійної компетентності педколективу. Модель, яка була нами опрацьована, впорядковує, систематизує й спрямовує на кінцевий результат навчально-виховний процес в усіх підсистемах управлінської діяльності.

Очевидним стає той факт, що валеологічний зміст моделі оптимізує і вдосконалює роботу кожної підсистеми та завдань управлінських структур, що розцінюється нами як основа для подальшого розвитку прямих та зворотних зв'язків у системі: учень – учитель – батьки. Педагогічна конструктивність розбудови цієї тріади в умовах профільної освіти полягає в підвищенні продуктивності навчання, виховання, ступеня особистісного розвитку не тільки учня, а й учителя. Саме це і є вищою ідеєю побудови нової моделі школи майбутнього, головним завданням якої є проектування цілісної здоров'язберігаючої організаційно-освітньої та інформаційної системи навчального закладу, орієнтованої на створення міцних зв'язків між усіма учасниками навчально-виховного процесу, об'єднаних спільною метою та завданням. Це стає можливим за рахунок таких умов: високого рівня управлінської та виконавчої культури адміністрації та педагогів, залучення до гімназійного життя батьків та громадськості через органи самоврядування, ефективної роботи виховної системи, впровадження педагогічних технологій навчання та виховання, що ґрунтується на компетентно- та особистісно-орієнтованих наукових підходах.

Ми розробили програму розвитку навчального закладу „Від компетентної освіти до способу життя”, яка містить концептуально обґрун-

товані та підкріплені практичною реалізацією 17 підпрограм, котрі охоплюють усі напрями діяльності гімназії. Ось деякі з них: „Діяльність системи освіти гімназії з принципів державно-громадського управління”, „Психолого-педагогічний супровід”, „Як вчити”, „Я – гімназист”. З тематики підпрограм стає зрозуміло, які модулі і які напрями організаційно-освітньої діяльності повинні домінувати в школі майбутнього як соціального інституту. За 2 роки реалізації програми розвитку гімназії було створено тактичний плацдарм для наступного кроку розбудови цілісної здоров'язберігаючої освітньої системи навчального закладу, орієнтованої на зміцнення зв'язків системи: учень – учитель – батьки.

Реалізація програми „Я – вчитель” на сьогодні є надзвичайно актуальною. Вона передбачає визначення моделі самореалізації, високу предметну компетентність, сформовану поведінку педагога, мистецтво впливу, спілкування, володіння інноваційними педагогічними технологіями.

Наступним кроком є робота за підпрограмою „Ми – команда”, яка пропонує сучасні тренінги, організаційні форми діяльності, визначає технології підготовки до участі у предметних олімпіадах, конкурсі-захисті МАН. В основу ідейного змісту підпрограми покладені звичайні чуттєві потреби людини: безпека, самоповага, досягнення. Крім цього, враховуються такі поняття, як колективний підхід, стресові ситуації тощо. Тільки через призму такої освітньої процедури можна розглядати ефективне формування здорової компетентної соціалізованої особистості, випускника. А підпрограма „Я – гімназист” узагальнює та систематизує всі визначальні вектори суспільства учасників освітнього процесу на кожному етапі розвитку дитини. Це і є сутність цілісної організаційної моделі навчально-виховного процесу, над якою ми працюємо.

ШКОЛА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Школа має 200-літню історію, вона стала духовним храмом для всіх. У 2009 році я побував на такій самій виставці, тоді й виник задум щодо створення школи самореалізації. Місія закладу – компетентний випускник. Мета – створення сприятливих умов для розвитку й самореалізації учителя й учня в нових соціокультурних умовах.

Мирослав ГУМЕНЯК

Директор Солотвинського НВК „ЗОШ І-ІІІ ст. – ліцей” Богородчанського району, Івано-Франківська область, переможець конкурсу-захисту на кращу модель навчального закладу „Школа майбутнього”

Завдання: утвердити привабливий імідж закладу, виховати особистість школяра, сформувати ключові та основні компетентності, удосконалити роботу з обдарованими дітьми, забезпечити умови для життєвого та професійного са-

мовизначення, впровадити проектно-інвестиційну модель управління, реалізувати модель державно-громадського управління.

Модель розраховано на період 2008 – 2013 рр. Було розроблено концепцію і програму розвитку закладу. Модель в комплексі включає управлінську систему, системи виховні й методичні, професійну освіту тощо. Розвиток закладу практично йде на інвестиціях. На базі класів поглибленого вивчення фізики і математики відкрито ліцейні класи. До комплексної програми входить 3 підпрограми: обдаровані діти, професійна орієнтація, інвестиції в освіту.

Кінцевий результат – модель компетентного випускника. Це має бути успішний громадянин України.

РІВНИЙ ДОСТУП ДО ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Школа майбутнього передбачає оновлення філософії освіти. Час вимагає створення навчально-реабілітаційного закладу, в якому були б усі умови для забезпечення рівного доступу до якісної освіти, комплексної реабілітації та розвитку життєвої компетентності дітей з особливостями психофізичного розвитку. Розбудова реабілітаційного закладу тривала впродовж десятиліть. Нині наш центр – заклад багатоступене-

вої освіти, який забезпечує умови для відновлення здоров'я, соціальної адаптації, розвитку життєвих компетентностей та самовизначення дітей, котрі мають захворювання різних органів та систем. Новими умовами системи управління є управлінський моніторинг, який у закладі проводиться відповідно до спеціально розробленої моделі.

Показники, які необхідні для успішної діяльності, закладені в метамоделі, що інтегрує в своїй структурі різні аспекти роботи закладу. Реалізація метамоделі забезпечує розвиток закладу

Валентина НЕЧИПОРЕНКО

Директор Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру м. Запоріжжя, переможець конкурсу-захисту на кращу модель навчального закладу „Школа майбутнього”

як відкритої системи, що здатна до ефективної взаємодії з іншими закладами, громадськістю. Метамоделю є прикладом прогностичного моделювання інноваційного розвитку закладу. Випускник має оволодіти 12 основними компетенціями. Особливе значення для апробації метамоделі має проведення на базі закладу Всеукраїнської науково-

пошукової конференції з практики розробки прогностичних моделей інноваційного розвитку різних типів навчальних закладів, яка відбулася у жовтні 2008 року, і за результатами якої випущено було 2 збірники. В цілому ця метамоделю може розглядатися як заклад нового типу, де створюються всі умови для набуття життєвих компетенцій.

ВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР ДО МОДЕЛІ ВИПУСКНИКА

Ми вважаємо, що саме школа майбутнього зможе забезпечити активний і позитивний діалог культур у суспільстві. З метою створення школи майбутнього в гімназії розроблено освітній проект, визначено тему та мету проекту. Мету можна розглядати на кількох рівнях: міжнародному – ми вважаємо, що Україна має ввійти в мережу шкіл майбутнього інших країн; національному – дуже важливо, щоб учні отримували якісну освіту; на рівні закладу – мета зумовлена соціальним замовленням суспільства, говорить про спроможну, компетентну особистість зі знанням 2–3 іноземних мов, орієнтовану на певну сферу діяльності, яка може інтегруватися у багатомовну європейську спільноту та навчатися впродовж життя. Одне із завдань проекту полягає в тому, щоб учні досягли європейського стандарту освіти.

Школа майбутнього – це нова педагогічна система, яка характеризується відкритістю, динамічністю, ціле-

спрямованістю. Відкритість характеризується зв'язками з різними сферами життя суспільства, включаючи зовнішнє соціокультурне, інформаційне середовище. Динамічність школи майбутнього має підтверджуватися позитивними змінами у кадровому, фінансовому, науково-методичному ресурсах. Керованість та автономія – це довіра школі. Ми розробили відповідно до цього модель школи майбутнього, в основу якої поклали компоненти: цільовий компонент моделі є стратегічною метою навчального закладу; концептуальний – концепцією розвитку школи майбутнього; управлінський – рівнево-функціональна структура управління державно-громадського типу; змістовий компонент моделі характеризується органічним поєднанням інваріантної та варіативної складових навчального плану, авторських програм; технологічний компонент включає різні види навчання та

Надія АНАНЬЄВА

Заступник директора Першої міської гімназії м. Черкаси, кандидат педагогічних наук, переможець конкурсу захисту на кращу модель навчального закладу „Школа майбутнього”

Інноваційна школа

Школа майбутнього. Науково-практична конференція

технології, сучасні засоби навчання учнів; результативний компонент полягає в узагальненні інформації про стан досягнення стратегічних цілей та моделі випускника.

Нами також розроблено концептуальну блок-схему освітнього проекту, чинне місце в якій посідає школа майбутнього, якій визначено такі розділи роботи, як: рівнева функціональна структура управління та міжнародне співробітництво. Ми про думали

основні тенденції школи майбутнього: від організації діалогу культур до моделі випускника. Міжнародний напрям дуже важливий, тому ми ставимо його на перше місце.

Створення полілінгвістичного середовища — це вивчення 12 іноземних мов, стажування учнів за кордоном. Модернізація полікультурного виховного процесу від класно-урочної системи до школи повного дня. Учні мають право на індивідуальні навчальні плани, а також можливість користуватися різними підручниками. На жаль, учитель початкових класів не має помічника. Ми б хотіли новий штатний розпис, мультимедійну дошку в кожную школу. Ми — експериментальний майданчик Всеукраїнського рівня. Ми перші розпочали здавати екзамени на міжнародному рівні.

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

Мі забезпечити ті стратегічні завдання, які висували перед собою. 20 років тому ця модель для втілення вважалася неможливою, а сьогодні вона стала реальністю.

Сама модель складається із 10 складових. Були визначені компоненти моделі, механізми її втілення в практику. Першим кроком були організаційні зміни закладу. Треба розглядати школу як організацію з 5 рівнями. Ми розробляли систему задач, ми відмовилися від методичних об'єднань, які сьогодні не виконують своїх функцій. Вчителі мають об'єднуватися

Нагородження переможців конкурсу-захисту на кращу модель навчального закладу "Школа майбутнього"

Директор школи, ліцею, гімназії

Вероніка НІДЗІЄВА

Директор гімназії №117 ім. Лесі Українки з поглибленим вивченням іноземних мов, м. Київ

із суміжними спеціалістами. Школа залишилася чи не єдиним осередком, де відбувається виховання. Але якщо не зміниться вчитель, то нічого не відбудеться, тому задача цього напрямку – формування спільних цілей, цінностей.

Пропонуємо такі зміни в градації кваліфікаційних категорій: вчитель-наставник, вчитель-пошуковець, вчитель-методист. Запровадження інновацій в організацію діяльності учнів – цей розділ ми розробляли

разом з учнями. У початковій школі ми пропонуємо роботу в студіях. У середній школі мають бути уроки та проекти, КТС. У старшій школі – навчальні модулі (40%), навчання на базі профільних центрів (40%), вибір предметів (20%). Лише таким чином дитина зможе відповідати за свої результати. Проблемою залишається технологічний рівень учителів. Кожна технологія має свій механізм, і його має знати вчитель.

ШКОЛА ЗДОРОВ'Я Й УСПІХУ

Діагностичне обстеження школярів різних регіонів України показує, що неправильні технології негативно впливають на дитячу психіку. Дослідження виявили негативні фактори: інтенсифікація навчального процесу, масова безграмотність батьків з питань збереження здоров'я, відсутність у навчальних закладах системи роботи з формування цінності здоров'я та здорового способу життя. Психолого-медико-педагогічні дослідження повністю підтверджують наведені фактори і буквально приголомшують. За результатами медоглядів 2010 року із 475 учнів гімназії лише 65 не мають захворювань.

Основними складовими успіху, за психологом Щербатих, є здоров'я,

позитивні емоції, ситуації успіху, відчуття особистої цінності. Пілотуючи модель школи, ми зупинилися на такій, яка задовольнятиме всіх учасників навчально-виховного процесу. Основна парадигма роботи гімназії – гармонія єдності фізичного, психічного, інтелектуального і духовного. Визначено й стратегічну мету: школа здоров'я та успіху. Розвиваюче середовище школи має включати у собі такі 4 сфери, як освітню, оздоровчу, культурологічну, соціалізацій. Ефективними є такі методи: проекти, методи безперервної мотивації. На часі створення спортивно-оздоровчого центру.

Олександр МАКАРЧУК

Заступник директора з науково-методичної роботи
Кузнецовської гімназії,
Рівненська область

УЧИТЕЛЬ XXI СТОЛІТТЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ *

*за участю провідних науковців
Національної академії
педагогічних наук України і
практичних працівників галузі
освіти*

Укладачі:
Ольга ВИГОВСЬКА,
Олена ПАВЛОВСЬКА,
Олексій ВИГОВСЬКИЙ,
наукові співробітники
ДНПБ України
ім. В. Сухомлинського
НАПН України

Шановні читачі! Вашій увазі пропонується матеріал, який цікавий буде кожному: учителю, директору, науковцю. Мова йде про поширення в Україні ідей Академії педагогічної майстерності, яку на громадських засадах створено за ініціативи І.А. Зязюна.

Провідні теми конференції: вирошування вчителя, філософія краси педагогічної дії, виховання почуттів дітей та вчителя й ін.

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ – ОСНОВНЕ ПИТАННЯ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ**

Іван ЗЯЗЮН

Директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Основне питання для сучасної освіти – підготовка вчителя у вищих навчальних закладах. А системи підготовки у нас немає. Вихід єдиний: вчителя треба починати

добирати з 4 класу, працювати з ним в школі, районі, в навчальному закладі, і не треба створювати ці брехливі конкурси в педагогічних закладах, які призводять до того, що талановиті люди туди не потрапляють.

Вчителя можна виховати тільки на прикладі талановитого педагога. Тому має бути шкільна практика, організована на науковій

* Науково-практичну конференцію було проведено у Київському Палаці дітей та юнацтва в рамках березневої міжнародної виставки „Сучасні навчальні заклади – 2011”. Ініціатор, організатор і ведучий: **Зязюн Іван Андрійович**, дійсний член НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, доктор філософських наук, професор, президент Академії педагогічної майстерності України.

**Ця стаття – це думки про вчителя й роль директора школи з ексклюзивних інтерв'ю Івана Андрійовича Всеукраїнському науково-практичному журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”.

основі вже з першого курсу, де й розвиватимуться природні педагогічні дані кожного вчителя. Не буде цього – ніколи не буде нормального вчителя в школі.

Талановитий учитель власним саморозвитком показує приклад учням, і вони наслідують його дії – прагнуть навчатися, розвиватися, а вчителю треба допомагати учневі робити це постійно – сьогодні це основне завдання. І так робити, щоб гідність дитини не принижувалася ніколи. М.П. Гузик прекрасно каже: „Якщо є любов і шана до дитини, то дуже швидко можна неталановитих дітей, які начебто відлучені від школи, залучити до саморозвитку, до пізнання, самовдосконалення. Але для цього треба багато мати вчителю у своїй душі”. Природа всіх людей розподілила на тих, які можуть опанувати зміст освіти, який пропонується, але багато таких, які навіть не здатні підійти до цього змісту, але вони живуть у цьому світі, мають відбутися відведене Богом, природою на цій землі. І треба знайти те, що є в дитині, включити її у життя, щоб дитина, перебуваючи в соціумі, себе самозабезпечувала і розвивалася як особистість. На жаль, сьогодні учні не звертаються до досвіду батьків і матерів, не наслідують його. А якщо вони відлучені від цього, то ніколи не народять здорову дитину і не зможуть її виховати. Історичний досвід нашого народу показує, наскільки є важливою батьківська педагогіка у формуванні дитини, починаючи від

дня народження, та й навіть з моменту зачаття дитини.

ПОРАДИ НИНІШНІМ КЕРІВНИКАМ ТА СПОДІВАННЯ НА НОВИХ

Що може допомогти директорові вийти із протиріч, які є зараз? Я думаю, що єдине – спокійно, творчо робити свою справу, виховувати громадян своєї держави на тих засобах, що ми маємо, ну і на тих крихтах, які дає держава освіті.

Мати свої ідеї і досвід, щоб учневі й учителю було добре – це найголовніше. Ключова ідея школи: директор має допомогти кожному вчителю зреалізуватися у своєму педагогічному досвіді та своїй педагогічній дії так, щоб дітям з учителем було спокійно, затишно, комфортно.

Треба стільки в собі мати духовності, культури, досвіду, щоб бути авторитетом і для кожного вчителя, і для кожного учня. Керівником, радником, батьком, матір'ю для всіх, тому що кожний учитель вимагає до себе і любові, і уваги, і оцінки позитивної роботи. І якщо важко директорові мати це в душі, тоді важко йому і працювати. А звідки це все береться? Звичайно, від природних начал педагогічних можливостей директора, від опанування тієї системи духовності, культури, різновидів людського

досвіду, які мають виробитися в спеціальному директорському досвіді керівництва колективом.

Ще треба виховати в умовах ринкових відносин таких людей, які мають совість і вболівають за своє перебування в освіті, адже вони досягли успіху завдяки освіті.

Треба завжди першому керівникові країни та уряду пам'ятати: якщо немає належної освіти – немає державного, народного поступу, немає й уряду тоді справжнього. Рано чи пізно він буде спотикатися на тому, що освіта не виконує свою основну функцію. Освіта – це інвестиція майбутнього.

ЦІННІСТЬ І САМОЦІННІСТЬ ЛЮДИНИ

Валентин РИБАЛКА

Провідний науковий співробітник відділу педагогічної психології та психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, доктор психологічних наук, професор

Іван ЗЯЗЮН

Шкода, що у нашому педагогічному словнику немає визначень цінності й самоцінності людини, немає слів „честь” і „гідність”. Погляньте, яка суперечка в нашій системі

освіти: дитина захоплюється найкращими цінностями і сама стає цінністю. Діти в своєму віці мають честь і гідність і визнають це. Можливо, в нашій країні в XX столітті, коли прокотилися 2 світові війни, голодомор, вони знецінили людину. Лише мати знає ціну дитини. У нас багато йдеться

про материнську педагогіку. Народна педагогіка базується на материнській педагогіці та двох почуттях: любові до праці і почутті власної гідності – ось що вчила українська мати, як пишуть історики. Я думаю, що педагоги та психологи мають виконувати свій професійний обов'язок і розпочати вирішення саме цих проблем: цінності й самоцінності дитини, честі, гідності дитини й педагога. Я прийшов до цих понять, зробивши велику трансформацію в своїй свідомості. Мені приємно, що 6 років ми працювали в інституті над проблемою розвитку культури завдяки Івану Андрійовичу і Неллі Григорівні.

Цінність завжди оцінюється почуттями. Це афективна складова людського життя. Є триада почуттів: почуття прекрасного, піднесеного, потворного, низького, комічного й трагічного. Той з учителів, хто вміє керуватися почуттями прекрасного і піднесеного і в певній мірі комічного, той з великою радістю йде на роботу і з великою радістю повертається в сім'ю. Той учитель, який випадково обрав цю професію, він ніколи не буде цінністю для свого учня на рівні прекрасного. Цей вчитель, як правило, йде в школу з думкою, як не потрапити до психікарні. Ця людина з першого дня починає вигорати.

МІСІЯ УЧИТЕЛЯ

Я п'ятий раз була в Китаї і не можу прийти до тями. Вчитель отримує зарплатню на рівні промисловців, директор в 3-5 разів більше. Коли вчителі виходять на пенсію, то більше не працюють, але ведуть гуртки. А в класі 45 дітей на 1 вчителя. Коли ми приїхали в одну з південних шкіл, де був семінар „Практика дії”, ми обговорили питання, все було гарно (дещо спробувала уже в себе на уроці: учні зачитують уривок з тексту, який вразив, захопив). Але коли китайський директор запросив на трибуну, діти бігли струмочками в різні боки по спортивному майданчику, і за кілька секунд на стадіоні була тисяча дітей, і розпочалася зарядка. На трибуні двоє дітей по-

казують вправи, а решта роблять. У Китаї найголовніше – здоров'я дитини. Півгодини щоденно зарядка між уроками. Я думала, що там учителів фізкультури з 10, а там їх 2.

Я, мабуть, була б щаслива людиною, якби в нашій державі було таких людей, як Іван Андрійович, хоч 20, тоді б наша держава була іншою, як Китай. Бо є у нього усвідомлення своєї місії на цій землі. Я і моя школа 23 роки сповідує ідеї В. Сухомлинського, а ідеї Івана Андрійовича щодо виховання вчителя, виховання почуттів дітей і вчителя, то це читайте в нього. І не хочеться сьогодні йти зі школи, але ж заробітна плата... Я вже не знаю іншого життя, але якщо 20 моїх вихованців пішли в навчальні заклади і повертаються до школи, то цим я дуже щаслива. Учитель – найважливіша особа, яка плекає громадянина держави. Потрібно просто сприймати учителів, якими вони є. А справа адміністрації – дати йому технологію навчання, піти на урок і допомогти йому.

Василина ХАЙРУЛІНА

Директор коледжу імені В.О. Сухомлинського м. Києва, член-кореспондент НАПН України, кандидат педагогічних наук

Я теж був у Китаї, в Пекіні в школі. Вона прекрасна, і я подумав, що мене привели в найкращу, але мені запропонували самому обрати школу, яку я хочу побачити. Китайці зробили чудо. З 1 по 11 клас танцює, кожна дитина має знати нотну грамоту, займатися якимось видом мистецтва. Я вважаю, дитина не вмє природно гармонізувати культуру народу, а вчитель має бути багатим у представленні мистецтва народу.

Іван ЗЯЮН

ЕСТЕТИКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ

Олена ОТИЧ

Завідувач відділу педагогічної естетики та етики Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, доктор педагогічних наук

Заспіває вчитель – заспіває школа, заспіває школа – заспіває народ. Проблема вчителя XXI ст. є дуже складна, бо яким має бути вчитель, щоб відповісти на всі виклики життя. Педагогічні якості мають бути константними і ґрунтуються на вічних і непорушних цінностях. Отже, професія вчителя

є консервативною за своїм аксіологічним змістом, і він є консерватором в позитивному значенні цього слова, і має бути носієм національних і загальнолюдських цінностей, особливо в наш час.

Водночас в реалізації цього педагогічного змісту діяльності вчитель XXI ст. відрізняється від своїх попередників тим, що живе в нових умовах, тому це ви-

магає інших умінь. Чому одного вчителя люблять, а іншого, незважаючи на знання методики, ні. Причини в площині педагогічної майстерності, естетики педагогічної дії і здатності вчителя показати красу педагогічної дії. *Фасилітатор* – це той, хто випромінює, спонукає до дії, підтримує, заохочує. Важливо, щоб учитель був фасилітатором краси. Краса привертає людське серце. Знання не дають повного уявлення про світ. Світ відкривається через серце, на думку Юркевича. В. Сухомлинський зазначав, що в емоційному забарвленні думки джерело емоційного розвитку особистості. Подив від прекрасного пробудить будь-кого. В. Сухомлинський говорив так: „Знання вчителя – знання учня, але краще так: почуття вчителя – почуття учня. Так буде коротший шлях”.

Іван ЗЯЗЮН

У 80-х роках була відкрита кафедра педагогічної майстерності, яку відвідали тисячі педагогів, бо не вірили, що таке є. Мене просили китайці їм прочитати лекції. Але я просив, щоб мені організували відвідування садочків та шкіл. І всюди бачив, що діти працюють самостійно. А кожний абітурієнт має знати 300 народних пісень, грати на народному інструменті. І я одразу уявив свій Полтавський університет. А коли повернувся, то зобов'язав кожного студента брати участь у художній самодіяльності. Сьогодні в наших школах повна глухота, але це ж залежить лише від нас. Наш інститут відкрив центри педагогічної майстерності в різних містах, в нас є програма, є чіткий підхід до саморозвитку майстерності вчителя. Директор має dbати про те, де вчитель буде проходити курсову перепідготовку. В Миколаєві ми відкрили центр педагогічної майстерності при Школі творчості.

ІННОВАТИКА ШКОЛИ

Наша школа виросла на хвилі реформування в 1994 році, ми пройшли шлях від звичайної школи до експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня. Це інноваційний навчальний заклад в усьому: структурі, викладанні. Провідна ідея: розвиток творчого потенціалу учнів, який закладено природою, індивідуальним підходом.

З 1 класу вивчаються такі предмети, як: розвиток творчого мислення, який викладають тільки психологи, акторська майстерність; в 5-11 класах – розвиток творчої особистості. За цей період ми видали 52 авторські програми з грифом МОН. Важливою лан-

кою є соціально-психологічна служба. На кожну дитину маємо картку вивчення і моніторингу прогресу. Психолог працює з дитиною, а потім вічна-віч з учителем відслідковуються проблеми дитини. Творчий проект – це інноватика школи, це ідея, за якою складається сценарій, добирається музика, йде кастинг на ролі, йде пошукова робота. Вся інтеграція предметів, все те, що відбувається в школі, дало результат – 625 учнів стали переможцями різноманітних конкурсів, олімпіад.

Ганна МАТВЄЄВА

Директор Академії дитячої творчості (спеціалізованої школи мистецтв і ремесел) м. Миколаєва

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ, САМОРОЗВИТОК УЧИТЕЛЯ

Новомосковськ – козацький край, де є Троїцький собор, збудований ще в 19 ст. без жодного цвяха, Миколаєво-Пустинський монастир 16 ст. Ми є та школа, в якій співають в єдиному хорі і вчителі, і учні, в єдиному танцювальному ансамблі танцюють вчителі й учні. Учитель XXI ст. основною компетентністю вважає потребу в постійному самовдосконаленні. Управління закладом XXI ст. передбачає створення таких умов, які б стимулювали вчителя до такої діяльності.

Я хочу зупинитися на нетрадиційних формах роботи, які стимулюють вчителя до

самовираження, самовдосконалення, росту педагогічної майстерності. Це є залучення вчителів до науково-дослідницької, експериментальної роботи.

Стимулом для такого виду діяльності став випускник школи *Рибалко Валентин Васильович*, за що ми йому і вдячні. Семінари, тренінгові заняття, які він провів з учнями та вчителями школи, стали стимулом до самовдосконалення всього педколективу.

Тетяна ТРЕТЯКОВА

Директор центру педагогічної майстерності в Новомосковському колегіумі

У 1999 році було укладено договір про науково-методичне співробітництво між Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих і нашим закладом. Головним у цьому стало надання реальної допомоги вчителю у самовдосконаленні. До роботи були залучені всі педагоги. Це привело до нових шляхів вдосконалення вчителя до наукового дослідження „Духовний розвиток педагогів в умовах здоров'я та особистісного зростання” (науковий керівник *Помиткін Едуард Олександрович*).

Нами розроблена програма дій на 5 років з практичного відслідковування даного експериментального дослідження. У грудні 2009 року в колегіумі розпочав роботу Центр педагогічної майстерності Академії педагогічних наук, основною діяльністю якого є підвищення рівня професійної компетентності педагогів, стимулювання їх до самовдосконалення. З метою методичної допомоги кожному вчителю нашим методичним кабінетом був придбаний методичний комплекс для кожного вчителя „Педагогічна майстерність”, куди ввійшли підручник І.А. Зязюна „Педагогічна майстерність”, хрестоматія під ред. І.А. Зязюна і посібник „Історія педагогічної майстерності”.

У грудні 2009 року на базі нашої школи пройшло перше дводенне заняття Академії педагогічної майстерності з теми „Педагогічна майстерність як сукупність компетенцій вчителя”. В роботі взяли участь провідні науковці:

І.А. Зязюн, В.В. Рибалко, О.А. Лавриненко. Друге заняття проведено директором товариства педмайстерності О. Боровик і В.Д. Шарко, яке було присвячено відпрацюванню інноваційних технологій способом педагогічної взаємодії, питанню спілкування в процесі педагогічної діяльності. І.А. Зязюн дав практичні рекомендації вчителям нашого закладу щодо вибору індивідуальної проблеми дослідження в розрізі загальної проблеми „Педагогічна майстерність вчителя – важливий чинник самоорганізації високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі”.

Запропоновані теми кожен учитель обирав собі сам, і в грудні 2010 року пройшли педагогічні читання, на яких кожен вчитель презентував свої дослідження. Це реферативні роботи з практичними наробками, які були відправлені в Академію педагогічної майстерності на рецензування.

Отака робота привела нас до актуальності питання психолого-педагогічного проектування розвитку особистості учня. Для управління такою діяльністю, надання практичної допомоги учням і вчителям було запроваджено діагностичний комплекс „Універсал”, який також стимулює вчителя до самовдосконалення. Сьогодні кожен учитель має портфоліо, в якому відображено постійне вдосконалення, саморозвиток.

Я хочу сказати слова подяки, що ми сьогодні маємо такі наробки, І.А. Зязюну й усьому Інституту, який він очолює.

ЕМОЦІЇ І ВЧИТЕЛЬ

Надзвичайне вміння вчителя – створювати позитивний емоційний стан. Про емоції кажуть багато, а зібрати їх важко. Щоб оволодіти вчителю власним емоційним станом, він повинен систематизувати емоції і вибрати прикриття йому.

Ми розробили таку шкалу емоційно-почуттєвих станів, в якій посереднім є стан

врівноваження позитивних і негативних емоцій. Я бажаю, щоб в вашому емоційному стані позитивне переважало, щоб ви могли керувати своїми емоціями й емоціями учнів.

Едуард ПОМИТКІН

Завідувач відділу педагогічної психології та психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, доктор психологічних наук

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ

Сьогодні ми пишаємося тим, що впровадили широко в практику роботи всіх районів „Університет майбутнього вчителя”. Діти вчаться за покликанням і повертаються в рідну школу. Саме з ініціативи Івана Андрійовича було проголошено думку створити в Інституті педагогічної освіти кафедру педагогічної майстерності.

Проблема освіти в готовності управлінських кадрів на всіх рівнях розуміти вчителя і підтримувати його. Поспіль 2 роки Київський інститут є лідером у підвищенні кваліфікації. Сьогодні ми можемо говорити про власне створену модель підвищення кваліфікації, в основі якої диференційований підхід. Ми вважаємо, що найголовніше – це мотивація вчителя до неперервного навчання, професійного розвитку, пропонувати

технології, які допоможуть знайти себе в цьому просторі і молодому вчителю, і директору.

Ми сьогодні говоримо про модель неперервності освіти, обговорюємо міжкатегоріальний період. Тобто ми працюємо з учителем протягом 5 років, практично відійшли від поняття „фахові курси”, пропонуємо проблемно-тематичні курси. Щодо цінностей, то 75% вчителів (опитано понад 15 000 учителів) підтвердили думку про їх професійне визнання, на другому місці – навчально-методичне забезпечення. І на 3 місці – зарплата. Вчителі хочуть працювати. Тому треба шукати шляхи підтримки вчителя.

Наталія КЛОКАР

Ректор Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, доцент, кандидат педагогічних наук

Звертаюся до керівників закладів: хто хоче співпрацювати з цією групою людей, у нас в Інституті 80 вчених, і всі вони можуть побувати в ваших школах. Але є одна умова: скільки вчителів у школі, стільки маєте взяти трьохтомників у видавництві. Я впевнений, що це буде на все життя, це допомога для вирішення проблем виховання. Усім успіхів!

Іван ЗЯЗЮН

Директор школи, ліцею, гімназії № 2/2011

Укладачі:
Ольга ВИГОВСЬКА,
Олена ПАВЛОВСЬКА,
Олексій ВИГОВСЬКИЙ,
наукові співробітники
ДНПБ України
ім. В. Сухолинського
НАПН України

Іван БЕХ

Директор Інституту проблем виховання НАПН України, академік, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук

ОСОБИСТІТЬ XXI СТОЛІТТЯ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ * НАПН УКРАЇНИ ТА ІНСТИТУТУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗМІСТУ ОСВІТИ МОН, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Всіх учасників науково-практичної конференції об'єднує співпраця з Інститутом проблем виховання НАПН України та його директором Іваном Дмитровичем Бехом. Інститут має чимало експериментальних майданчиків, на яких твориться нова філософія виховання особистості.

І вчені, й практики працюють сьогодні заради змін нашого світу на краший завтра. Долучайтесь і ви, колеги!

ЗАКОНИ ВИХОВАННЯ ДУХУ ЛЮДСЬКОГО

Завдяки теоретико-методичним результатам керованого мною Інституту проблем виховання стало можливим забезпечити достатній і технологічний супровід усім експериментальним майданчикам. Такий супровід здійснюється в різних формах: круглі столи, наради, конференції, консультавання. Особливого значення ми на-

даємо нашій друкованій продукції у різних формах. Хочу наголосити: наш екс-

перимент – це той, який ми розуміємо традиційно. Експеримент в сфері духу людського – це особливий експеримент. Всі традиційні схеми, які виробила наша наука, вони опосередковані. Розробляючи проблеми духовності, на психолого-педагогічному рівні слід виходити з внутрішньої спорідненості, знання про особистість, реального знання дитини. Це вимагає адекватного жанру викладу наукових даних. Особливим жанром виступає настанова. Повноцінний виклад тих чи інших особистісних тлумачень має нагадувати пораду лікаря хворій людині, і тоді це буде дієво. Я хочу запро-

* Науково-практичну конференцію було проведено у Київському Палаці дітей та юнацтва в рамках березневої міжнародної виставки „Сучасні навчальні заклади – 2011”. Ініціатор та організатор – І.Д. Бех, доктор психологічних наук, академік, дійсний член НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України. Ведуча: С.В. Кириленко, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, кандидат педагогічних наук.

понувати деякі закони, це і будуть напрямки нашої подальшої роботи.

Закон створення виховного простору з високою акустикою духовного світу. Тут створюються такі суб'єкт-суб'єктні відносини, завдяки яким вихованці особистісно глибоко чують, розуміють один одного і відповідним моральним законом діють. Зараз я-духовне не виступає тією цінністю, про яку ми можемо говорити. Соромно стало говорити про людську духовність. Це велике безглуздя. Навпаки, духовність має бути предметом особливого дивування, поклоніння.

Закон постійного нарощування в вихованців я-духовного за допомогою вчинкового життя, кожний акт якого мотивується найвищими цінностями. Головне, щоб вихованець замислився над своїм духовним призначенням. Використовуючи цей закон, потрібно попередити небезпеку втрати вихованцем свого я-духовного, яка може відбутися зовсім непомітно, коли я витісняється іншими устремліннями. Надзвичайно важливо помітити, коли помирає дух дитини.

Закон попередження парадоксу у виховному становленні вихованців. За недостатнього керівництва онтогенезом підростаючої особистості вона лише формально реалізує переходи у вікових періодах. Це проявляється у спілкуванні, манерах, цінностях нижчого гатунку, етикеті. Змістовна сторона певного віку залишається для особистості часто не достатньо значущою і не сприйнятливою. Підліток часто боїться переходити в період юності. Слід наголосити, що є люди, які відносно духовності залишаються дітьми на все життя.

Закон „пізнай самого себе”, який прийшов з античності, використовується у практичній педагогіці і психології. У виховному плані його тлумачення більш продуктивне. В інтерпретації Гегеля закон „пізнай самого себе” означає не пізнання власних

особливостей, тому що таке пізнання негативне за своїм співвідношенням щодо людського ідеалу. Інколи людина обирає занадто високий ідеал. У методичному контексті вихованець повинен осмислити і долучитися до цінностей усього людства, він має стати до нього у певне смислове відношення і за цієї умови для вихованця стане цінним усе те, що є цінним для роду: добродійність, різні вищі ідеали, почуття. Вчинки стануть значущі. Треба дитину повернути в рід, її рід, і показати історію. І тоді наша історія буде жити в дитині.

Закон максимальної духовної наповненості життя особистості. Дитина має бути в високому польоті життя. І це можливо тоді, коли почуття перетворюються в пристрасть. Таких людей називають лицарями духу.

Надзакон: знання треба перетворити у діяння. Знання потрібно застосовувати в практиці. Це прийшло з Європи. Ми повинні створювати моделі праці. Щоб дитина захотіла застосовувати знання, потрібно підключити психологію. Рубінштейн говорив: „Мотиваційного значення набуває кожне явище, оскільки його відображення набуває значення для людини. Тому мотивація закладена не лише в почуттях, а й у кожній ланці процесу відображення”. Звідси наша виховна стратегія: відшукати технології, за допомогою яких слабенькі мотиваційні значення підвищити, підняти до того рівня, щоб дитина сказала: *я хочу*. Це складне завдання, але без нього не можна. Ми сформували заборону, але нам потрібна активно перетворююча мораль.

Чому ж ми говоримо про моральну деградацію суспільства? Тому що ці процеси набагато складніші. І добре, що ви, шановні колеги, сьогодні є, і що ви усе це розумієте і демонструєте те, що через п'ять – десять років стане масовим явищем у нашій освіті і змінить наш світ на краще.

ОСОБЛИВОСТІ РІВНЕНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Тамара ДЕМ'ЯНЮК

Завідувач кафедри теорії і методики виховання, керівник науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету, професор, кандидат педагогічних наук

Кафедра теорії й методики виховання в Рівненському університеті – це практично єдина кафедра на Україні в вузах. При кафедрі спільно з Інститутом інноваційної освіти та Інститутом проблем виховання створена лабораторія інноваційних виховних технологій, також єдина в Україні. Ми займаємося розробкою планів, навчальних програм з теорії і методики виховання, тому сама назва кафедри, лабораторії говорить про те, що ми маємо співпрацювати з *І. Бехом*. Наші 9 експериментальних районів Рівненщини створили експериментальні навчальні

заклади. Ми проводимо теоретико-методологічні семінари в районах, допомагаємо педагогам здійснювати експериментальну роботу.

Впроваджуючи розвивальну педагогіку Івана Дмитровича, ми розробляємо технології, залучаємо інших науковців, наприклад *Ю.І. Завалевського*. Ми пробуємо розробляти структурологічні схеми, моделі. Ця робота копітка, важка, але не пройде даремно. Рівненщина сьогодні представлена 2 філіями: Рівненською гуманітарною гімназією, районною – Дубенським відділом освіти і Корецьким НВК. Наші напрацювання є в збірниках наукових праць, по завершенню роботи випускаємо збірники, пропагуємо наші напрацювання.

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Галина ВОЗНЮК

Начальник управління освіти Дубенської райдержадміністрації Рівненської області

Нинішнє суспільство не задовольняє рівень виховання. Вирішення проблеми – у духовній першооснові.

Управлінські процеси, що спрямовані на гармонійний розвиток особистості, в системі Дубенського району здійснюються в такій алгоритмічній площині: вивчення наукових першоджерел, оновлення науково-

методичних фондів, створення умов для їх вивчення.

Наступний крок в алгоритмі – постановка основних завдань, вибір стратегії розвитку під час планування роботи, конструктивна взаємодія із соціокультурним середовищем. На рівні району розроблені комплексно-цільові програми, плани роботи: районна програма національного виховання учнівської молоді, районна програма роботи з обдарованою молоддю, цільова соціальна програма розвитку освіти та інші. Для прикладу

зупинюсь на програмі національного виховання.

Після детального опрацювання матеріалів керівниками закладів освіти, педагогами проекту була створена творча група з працівників райметодкабінету, педагогів. Результати моніторингу показали: в учнів молодшого шкільного віку сформовано ціннісне ставлення до сім'ї. У процесі навчально-виховної роботи, що проходила впродовж чотирьох років, завдяки наполегливій праці вчителя початкових класів, практичного психолога, а також і батьків, у дітей було сформовано ставлення до себе, до природи, мистецтва тощо.

Учні 5 класу вже мають сформоване власне „я”. Вони починають відчувати колектив як арену самоствердження, усвідомлюють себе частиною рідного народу. Вони мають певні знання про історичний та культурний розвиток краю.

В учнів 9 класу сформовано ціннісне ставлення до праці, професійне самовизначення. Вони мають чітке уявлення про світ сучасних професій, демонструють уміння користуватися інформаційними джерелами.

Результати моніторингу були покладені в основу даної *програми*, яка орієнтує всіх педагогів району на такі важливі складові виховання, як ціннісне ставлення особистості до себе, до сім'ї, до праці, природи, історичних та культурних надбань рідного краю.

Наступний етап – позаурочна та позакласна діяльність.

Позакласною роботою на базі загальноосвітніх навчальних закладів району охоплено понад 3 тис. учнів. У районний банк занесено 62 шкільні програми, які були складені радою методичного кабінету і затверджені наказом відділу освіти.

Вагому роль у створенні оптимального освітнього середовища виконують виховні центри. Пропоную структуру позакласної та позашкільної діяльності у експериментальних закладах всеукраїнського рівня –

Стоянському начальному закладі та Семидубському аграрному ліцеї. У цих навчальних закладах у виховну практику впроваджуються творчі програми виховання школярів, які допомагають формувати особистісні цінності, а саме – „Я і природа”, „Орієнтир”, „Я, Родина, Батьківщина”.

Формування цінностей відбувається в процесі позашкільної освіти, де задовольняються інтереси, індивідуальні запити в сфері культури, мистецтва, наукових знань, техніки, природи, створюються умови для розвитку творчої особистості. Сьогодні існують учнівські об'єднання за інтересами, де педагоги надають дітям відповідну допомогу. У районі успішно діє рада лідерів учнівського самоврядування „ТЕМП” (талановите, ерудоване покоління). Координує роботу цих осередків учнівського самоврядування, організовує заняття школи лідерів та їхнє змістовне дозвілля районний Будинок учнівської молоді.

У районі діє 124 дитячі організації та об'єднання. Основними напрямками діяльності цих організацій є: відродження історико-культурних традицій українського козацтва, проведення пошуково-дослідницької діяльності, участь у мистецьких заходах, рухах, акціях, волонтерському русі. У школах реалізуються програми просвітницької роботи: „Рівний рівному”, „Серед молоді України”, „До здорового способу життя”, „Діалог”.

Управлінський супровід гармонійного розвитку особистості в системі освіти Дубенського району реалізується і в майстерності стимулювати учасників навчально-виховного процесу. Щороку 1 червня відділ освіти організовує свято юних дарувань „Зоря” із врученням почесної відзнаки „Золоте зернятко” тим вихованцям, котрі здобули перемогу в обласних, всеукраїнських олімпіадах, конкурсах, МАН, конкурсах художньо-естетичного напрямів, спортивно-туристичних змаганнях.

Науково-методичну роботу з кадрами відділ освіти проводить таким

чином, щоб кожен вчитель, вихователь прагнув стати ідеальним, відчував динаміку росту, почуття задоволення від своєї праці.

Які ж ми маємо результати? У 5 клас однієї із сільських шкіл приходять дівчинка, яка хвора на ДЦП. Вона була замкненою, час її адаптації в колективі тривав довго. Зараз вона навчається вже у 9 класі, і ми можемо сказати, що ця дитина змінила свої цінності на краще і живе повноцінним життям.

Багато хто знає про наш духовий оркестр, який нараховує понад 150 дітей, котрі навчаються у сільських школах. Це діти, які не тільки

вчать музиці, але в них самих формується і комплекс цінностей, тобто шанобливе ставлення до праці, шана до села, до колективу, школи, держави. Коли ці діти підіймалися на Говерлу із своїми інструментами, то незважаючи на втому, на вершині гори всі одноставно виявили бажання виконати Гімн України. І саме це їм пам'ятатиметься крізь роки.

Ця праця не є марною. Усім цим ми завдячуємо Вам, Іване Дмитровичу. Ви поєднали в собі величне кредо: учитель, академік і творець. Цвіте Ваш сад і плодоносить щедро, і бути поряд з Вами для усіх нас велика честь.

ТЕОРІЯ ВЧИНКУ

Посієш вчинок – пожнеш долю. Саме цей вираз покладений в основу навчально-виховного процесу Корецького ліцею. Нині важко переконати вчителя, що найважливішим показником сьогодення є не виконання програми, а саме вміння створити середовище, у якому здібності дитини мали б змогу максимально розвиватися. І це, безумовно, забезпечить результативність.

Впровадження в роботу теорії вчинку забезпечує відповідальність особистості перед суспільством, державою, батьками. І для цього ми маємо могутній потенціал. Наша система

виховання тримається на введеному в дію великому механізмі, кожен з гвинтиків якого має неабияку вагу. І в першу чергу – це виховання особистості педагога. Бо найефективнішим засобом виховання підростаючої особистості є особистий приклад. Робота класного керівника здійснюється через роботу кафедри, головним кредо якої є думати, діяти, творити. У нашому арсеналі є тренінги, практикуми, творчі портрети, звіти кафедр. Кожен класний колектив працює над реалізацією творчих програм, що ґрунтуються на психолого-педагогічній теорії вчинку.

Кожна програма має проєкт вчинку, наприклад, „Я і духовність” – це проєкт вчинку благородства, „Я і колектив” – це вчинок міжособистісного згуртування,

Людмила ДАНИШ

Директор
Корецького НВК
„Школа І-ІІ
ступенів – ліцей”
Рівненської області

„Ми і прекрасне” – це вчинок скромність, „Екологія природи, екологія душі” – вчинок милосердя, „Я і родина,” – вчинок „вдячність”, „Я – громадянин України” – вчинок „служіння”, „Я і національна культура” – вчинок „ширість”, „Я і моральна культура” – вчинок „моральне самозбереження”. І це можливість кожного розвинути здатність бути самим собою.

Вчинок – це одиниця творчого зростання особистості, що відбувається на 3 етапах: когнітивному, емоційному, поведінковому. Вчинок розвиває навички і фізичної, і психічної саморегуляції, формує уявлення про шляхи подолання труднощів у міжособистісному спілкуванні у сім’ї та школі, знайомить із багатством внутрішніх станів і переживань людини, відкриває доступ до використання своїх емоційних та інтелектуальних можливостей.

На будь-яких заходах головним чинником стає творчий діалог учителя та учня. Особистісні завдання не мають рецепту дії, правил. Педагогічний процес будується так, щоб дитина шукала свій шлях вирішення проблеми і втілення її у вчинок. Позитивна мотивація веде до позитивного вчинку, позитивної оцінки, дії. Учитель аналізує ситуації, але не пропонує при цьому будь-яких рішень. Вчитель ненав’язливо підводить учнів до вирішення задач, що постають перед ними, і таким чином індивідуальні форми роботи переходять у колективні.

Учні кожної вікової групи розробляють власний

кодекс поведінки, проводяться декади добрих справ, духовного відродження, духовності, гармонії. У цій роботі нам допомагають позашкільні заклади. Реалізується теорія вчинку й у системі учнівського самоврядування.

У своїй роботі ми намагаємося вирішувати завдання формування мотивації та вмінь, які необхідні для відповідальної участі в громадському житті. Учнівське самоврядування сприяє інтелектуальному та фізичному вдосконаленню, психологічному самоуправлінню. Дитина керує своїми позитивними діями, забезпечує зв’язок усіх складових навчально-виховного процесу, і це є могутнім засобом формування громадянина-гуманіста.

Також, на нашу думку, дуже важливою стає підготовка дитини до складних життєвих ситуацій, розвиток вміння бути гнучким, орієнтованим. Але найголовніше – це виховання внутрішньої порядності, чистоти, мудрості. Мова йде про курс „Екологія душі”, що забезпечує надійну основу у формуванні стійких моральних якостей особистості учнів. Учителі читають цей курс, використовуючи методику принципу дії. Особистісний підхід до кожного дозволяє встановити стосунки між особистістю і колективом, де основною є особистість. Звичайно, такої результативності у своїй роботі, яку ми маємо, ми не досягли б, якби не співпраця з І.Д. Бехом, нашим науковим консультантом.

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНЯ

Яким шляхом вести дитину до вдосконалення власного я? Як організувати процес розвитку учнів і яким змістом його наповнити? Ці проблеми турбують і нашу гімназію. З 2004 року ми працюємо над проблемою „Формування моральних та духовних якостей особистості гімназиста в умовах розбудови громадянського суспільства України”. Мета

Віра ОРДИНСЬКА

Заступник директора Рівненської гуманітарної гімназії

дослідження: визначити і науково обґрунтувати педагогічні умови та шляхи розвитку навчально-виховної системи формування морально-духовних якостей особистості гімназиста, експериментально перевірити її ефективність.

Науковим керівником нашої дослідної експериментальної роботи є *Тамара Дмитрівна Дем'янюк*, а науковим консультантом *І. Бех* та *С. Кириленко*. Пріоритет особистісно гуманного підходу до виховних проблем суттєво відрізняє наш навчальний заклад від інших.

Значну увагу у своїй роботі ми приділили розробці програми розвитку особистості гімназиста. Складовими програми є: „Я – особистість”, „Я і ми”, „Я і Україна”, „Я і природа”, „Я і земля”. Відповідно до цієї програми було створено організаційно-методичну модель формування духовно-моральних якостей особистості гім-

назиста. Тут є і учнівське об'єднання „Творчість”, МАН, об'єднання „Духовне відродження” тощо. Працюючи над моделлю, ми створили також і педагогічну модель формування духовно-моральних якостей гімназиста. Вона ввібрала всі аспекти діяльності колективу, відобразила всі етапи, над якими ми працюємо, формуючи особистість гімназиста.

Відповідно до моделі, задіяні всі ланки навчально-виховного процесу. Ми виховуємо не лише учнів, а й учителя. У процесі дослідно-експериментальної роботи ми створили кодекс честі гімназиста і вчителя. Інновації у формах і методах навчання – це оволодіння діагностичними, інтерактивними, тренінговими формами. Ми не відкидаємо роботу соціально-психологічної служби, без якої не можна уявити процес виховання. Ми проводимо тренінги, ярмарки педагогічної творчості, вернісажі, методичні аукціони. У нас працює школа методистів кафедр. Сьогодні необхідно „якомога більше поваги і доброти до дітей і вимогливості вчителя до самого себе, як вихователя нової людини” (В. Сухомлинський).

Ми проводимо „Свято талантів”, де вручаємо нагороди учням і де учні також вручають дипломи своїм вчителям. Такого диплому удостоєний і Іван Дмитрович Бех.

ШКОЛА ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ ПЕДАГОГИКИ*

Институт воспитания и Институт инновационных технологий – это те передовые институты, которые конкретно помогают школам в становлении новой парадигмы образования, а именно личностно ориентированной педагогики. Они помогли создать нам модель школы. Мы – школа для всех.

Это выражается, прежде всего, в структуре обучения. У нас дневная форма образования, вечерняя очная и заочная, индивидуальная, ускоренная программа, экстернат, дистанционная форма обучения, семейное образование, домашнее образование.

В школе создана модель управления экспериментальной работой, научно-исследовательской работой.

В связи с тем, что у нас учатся дети и с ограниченными физическими возможностями, а также те дети, у которых есть проблемы с поведением, мы начали с создания психологической службы. Лаборатории и методические объединения пришли в классы, были созданы центры ученического самоуправления.

Благодаря мониторингам, мы увидели, что без учителя, который будет думать, творить, мы не сможем дальше работать. Прежде всего не-

обходимо было менять стереотип мышления, и мы добились успеха, так как за последние годы процент успеваемости вырос на 60%.

Одна из самых перспективных форм работы – это проектная деятельность. Мы апробировали рейтинговую систему в воспитательной работе, в предметной (география, физика). Мы создали „пространство детства”: у нас работает 28 бесплатных кружков. Прослеживается рост участия в конкурсах, растет их результативность. Дети вернулись в школу.

Мы подошли и к модели восхождения личности: модели выпускника. Она состоит из 10 уровней. Каждый уровень предопределяет определенные компетенции. Особенность в том, что каждый ребенок может определять свои компетенции.

Три года назад мы ввели дистанционное обучение, и наш сайт дистанционного обучения для детей с ограниченными возможностями победил в конкурсе.

Ныне более 100 детей находится на заочном дистанционном обучении. Мы проводим уроки в режиме он-лайн. И в перспективе у нас – домашнее образование. Нам приятно, что наша школа востребована.

**Ольга
СКРЕБЕЦЬ**

Директор
Сімферопольської
загальноосвітньої
школи №31
АР Крим

*О.М. Скребець завершила експериментальну роботу з розбудови моделі „Школи личностно орієнтованої педагогіки”. (Книжка готується до друку). Науковий керівник – І.Д. Бех.

ІННОВАЦІЇ В ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ

ЯК НАСЛІДОК ПІДПИСАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ДЕКЛАРАЦІЙ (порівняльний аналіз)

Порівняльний аналіз особливостей польської і української освіти та змін в освітянській галузі обох країн дозволяє більш предметно виявити завдання трансформації національних освітніх систем України й Польщі.

Ключові слова: освіта, система освіти, реформа освіти, освітні інновації.

Останнім часом Україна й Польща активно проводять реформу освіти. Головним кроком освітньої реформи двох сусідніх держав стало підписання Польщею й Україною Великої хартії університетів (див. вріз на С. 33-34).

Наступним кроком розвитку освітніх систем обох країн стали **Лісабонська та Болонська декларації**. Тому постає важливим проаналізувати також ставлення Польщі й України до Лісабонських та Болонських домовленостей.

Важливе значення у створенні європейської системи освіти відіграє Лісабонська конвенція (1997 р.) про визнання кваліфікацій, що стосуються вищої освіти в європейському регіоні, яку розроблено й прийнято під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО. Головну ідею, зафіксовану в Лісабонській конвенції, можна висловити таким чином: „Велике розмаїття систем освіти в європейському регіоні відображає його культурну, соціальну, політичну, філо-

софську, релігійну й економічну різноманітність, яка становить виняткове надбання, що потребує врахування цього, щоб полегшити доступ громадянам кожної держави й викладачам навчальних закладів до освітніх ресурсів інших держав” [5, С.11].

Лісабонська декларація містить наступні угоди: визначення основних термінів вищої освіти; компетенцію державних органів; визначення періодів навчання; визнання кваліфікацій вищої освіти; основні принципи оцінки кваліфікацій; визначення кваліфікацій, що дають доступ до вищої освіти; визначення кваліфікацій біженців; оцінка вищих навчальних закладів і програм; механізми здійснення. Зазначимо, що не всі країни, які приєдналися до Болонського процесу, підписали Лісабонську конвенцію.

Порівняння польської та української системи освіти (див. вріз) свідчить про те, що *в польській системі освіти особлива увага після підписання Хартії університетів приділялася роботі в тих напрямках, які дають*

**Фабіан
АНДРУШКЕВИЧ**

Здобувач НПУ
імені М.П. Драгоманова

змогу стати рівноправним учасником системи європейської освіти:

1. *Додаток до диплома.* Проект запровадження додаткового документа, який видається разом з дипломом про закінчення вищої освіти, зразок якого опрацьований експертами Європейської Комісії, Ради Європи і ООН, був апробований у польських навчальних закладах. У пілотажному проекті, реалізованому за підтримки Міністерства національної освіти і спорту, брали участь 69 навчальних закладів різних типів. Відповідно до проекту було опрацьовано формуляр додатка польською та англійською мовами.

2. *Система кредитів.* Не існує регіональної системи переведення та нагромадження кредитів. Окремі навчальні заклади розпочали створення системи кредитів, спираючись на систему ECTS для різних напрямів навчання. Це проходило в рамках проектів Tempus/Phare, а тепер у рамках програми Socrates/Erasmus. До 2004 р. 120 навчальних закладів отримали фінансову підтримку на запровадження системи ECTS (серед них 17 недержавних).

3. *Мобільність студентів та наукових працівників.* Польські навчальні заклади активно беруть участь у реалізації компоненти ERASMUS Програми SOCRATES, адресованої потенційній групі учасників, якою є державні навчальні заклади.

4. *Якість навчання.* Забезпечення відповідної якості навчання — це найважливіше завдання, яке постало перед академічним середовищем та Міністерством

ВЕЛИКА ХАРТІЯ: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ

Багато дослідників описують процес підписання хартії із різних точок зору [5; 7; 12; 15].

18 вересня 1988 року під час урочистостей, присвячених 900-річчю Болонського університету, 430 університетів в урочистій обстановці в присутності багатьох представників громадськості, урядовців та духовенства підписали Велику хартію. З них 17 польських університетів та 4 українських. Цей документ окреслює фундаментальні принципи, якими мають керуватись університети, щоб забезпечити розвиток освіти та інноваційний рух у світі, який швидко змінюється. Метою Хартії стало відзначення найважливіших цінностей університетських традицій і сприяння тісним зв'язкам між університетами Європи [5, С.16].

З того часу 18 вересня освітнє співтовариство всього світу відзначає річницю створення Великої хартії університетів. У 2009 році в місті Болонья (Італія) дев'ять українських вузів приєдналися до більш ніж 600 університетів світу, які за 21 рік підписали вказаний документ. У 2009 році право підписати Велику хартію отримали ще 36 університетів зі всього світу. Серед них — 9 українських (Харківський гуманітарний університет „Народна українська академія”, Буковинський державний медичний університет, Львівський політехнічний національний університет, Миколаївський державний аграрний університет, Національний авіаційний університет, Українська національна металургійна академія, Полтавський університет споживчої кооперації України, Університет банківської справи Національного банку України, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича). Окремо треба відзначити, що серед 39 вузів України, що підписали Велику Хартію Університетів, є 3 приватні вищі навчальні заклади (Дніпропетровський університет економіки і права, Харківський гуманітарний університет „Народна українська академія” і Полтавський університет споживчої кооперації України) [2, С.7].

Велика хартія університетів (Magna Charta Universitatum) — це результат пропозиції, з якою в 1986 році Болонський університет звернувся до провідних університетів Європи. Ідею складання та підписання такого документа підтримала наукова, освітянська та політична еліта Європи.

Велика хартія університетів виокремлює деякі ключові питання:

1. Визначення впливу численних партнерських зв'язків на рівень автономії університетів.
2. Вивчення співвідношення між навчальним процесом і науковими дослідженнями та принципами фінансування університетів.
3. Усунення суперечностей між різними сферами наукової діяльності.
4. Розробка критеріїв якості наукових досліджень, виконуваних в університетах, вказує на наявність компромісу між ідеалом служіння фундаментальним дослідженням та реальністю ринкових сил, які впливають на діяльність наукового закладу.
5. Оплата колективної діяльності в наукових дослідженнях.
6. Патентування нових ідей і знань [5, С.17].

Приєднання українських університетів до Великої хартії свідчить про прагнення України долучитися до творчої колективної діяльності у світовому університетському співтоваристві. Визначивши для себе пріоритети, університети мають узяти на себе зобов'язання послідовно спрямовувати свою діяльність на суспільний прогрес як України, так і Європи та світу в цілому. Таким чином, основний зміст прийнятих угод зводиться до наступного. Європейський процес, завдяки винятковим досягненням останніх років, набув конкретнішого характеру, став повніше відповідати реаліям країн, що входять в ЄС, потребам їх громадян. Перспективи разом із стосунками, ►

що заглиблюються з іншими європейськими країнами, що відкриваються у зв'язку з цим, визначають і нові можливості для розвитку: у Європі зростає розуміння того, що необхідне встановлення тісніших зв'язків між європейськими країнами, зокрема в справі розвитку й зміцнення їх інтелектуального, культурного, соціального, наукового й технологічного потенціалів. Сьогодні Європа Знань – найважливіший чинник соціального розвитку, який може забезпечити всім її громадянам необхідний рівень компетентності для відповіді викликам нового тисячоліття; допомогти усвідомити спільність цінностей і належність до єдиного соціального і культурного простору. Роль освіти та співпраці в цій сфері повсюдно визнана як первинна [7, С.19].

Головна мета університетів, що підписали Хартію за плановими інноваціями, – створення університетської автономії в навчанні, наукових дослідженнях та самовизначенні. Що стосується Польщі, то зростання інститутської автономії, наданої університетам, дозволило їм ініціювати й провести в життя кардинальні інновації. З іншого боку, нові закони створили можливості для відкриття нових навчальних закладів і сприяли розвитку підприємництва. Всі вищезгадані чинники та зростання попиту на освіту призвели до збільшення числа місць в університетах призвели до виникнення в Польщі ринку освіти, який замінює колишню бюрократичну систему й розвивається дуже динамічно.

Таким чином, основними принципами Хартії є:

- незалежність університетів від політичних, економічних і ідеологічних властей;
- тісний зв'язок викладання і наукових досліджень;
- досягнення на цій основі відповідності потребам економіки й суспільства;
- свобода наукового дослідження та навчання;
- виконання своєї місії при дотриманні вимог свободи урядами країн та університетами;
- відторгнення нетерпимості і підтримка діалогу, перетворення університетів у місце зустрічі викладачів, здібних до передачі знань і їх поглиблення, і студентів, що бажають збагатити цими знаннями свій розум;
- збереження європейських гуманістичних традицій;
- реалізація основних завдань в частині досягнення універсальних знань поза географічними й політичними кордонами;
- взаємне пізнання та взаємодія різних культур. [16, С.142]

Як свідчить практика багатьох європейських країн, зокрема й Польщі, однією з умов підвищення якості вищої освіти є посилення відповідальності університетів за результати діяльності також і шляхом розширення демократичних засад їх функціонування та поглиблення університетської автономії. Як зазначив у доповіді 2008 року І. Вакарчук [3], автономія університетів в Україні та академічні свободи регламентуються Законом України „Про вищу освіту”, який визначає рамки автономії і самоврядування університетів у різних напрямках їх діяльності. Разом з тим ще належить вирішити проблеми розширення прав університетів у розподілі фінансових ресурсів, прозорості й доступності для громадсько-державного контролю над їх академічною та фінансовою діяльністю. З урахуванням цього Міністерство в розробленому нещодавно законопроекті змін до Закону України „Про вищу освіту” передбачило суттєве розширення прав українських університетів. Зокрема визначено, що права державного університету як бюджетної установи, які визначають його інституційну автономію, не можуть бути обмежені при ухваленні інших законів. Університети зможуть здійснювати спільну освітню діяльність з відповідними іноземними навчальними закладами за узгодженими навчальними планами, видавати документи про вищу освіту, а також перерозподіляти нормативи чисельності науково-педагогічних працівників за напрямками (спеціальностями); перерозподіляти ліцензований обсяг, підготовку кадрів за експериментальними навчальними планами й програмами.

національної освіти і спорту вже на початку соціальних та системних змін. Державні навчальні заклади, отримавши урядовий дозвіл щодо визначених лімітів набору, проводили політику відчинених дверей і самі почали ухвалювати рішення щодо кількості зарахованих студентів. З 1992 р. почався процес динамічного розвитку недержавних навчальних закладів. Унаслідок запровадження змін на початку 90-х років з 12 до 40,8% зріс показник залучених до навчання [10, С.211].

Таким чином, якщо провести порівняльний аналіз, треба визначити, що вища освіта є однією з тих соціально-економічних сфер в Польщі, яка розвивалася найдинамічніше й зазнала найбільш радикальні перетворення з початку 90-х років ХХ століття. Згідно із Лісабонською угодою вищим навчальним закладам надали значну автономію, усунули кількісні межі прийому студентів в кожен із навчальних закладів, а також централізовані критерії прийому, що спускалися зверху, і ввели нове фондове регулювання для державних вищих навчальних закладів. Наприклад, розміри субсидій, що надаються кожному з навчальних закладів, ув'язуються з кількістю учнів. Ці зміни в значній мірі спричинили зростання числа студентів державних університетів [19].

Наступний крок розвитку європейської системи освіти – **Сорбонська декларація**, яка була підписана 25 травня 1998 року міністрами із Франції, Італії, Великобританії та Північної Ірландії, Німеччини. Головні положення цієї деклара-

ції: формування відкритого Європейського простору у сфері вищої освіти, міжнародне визнання та міжнародний потенціал систем вищої освіти, пов'язаний з прозорістю і легкістю для розуміння дипломів, ступенів і кваліфікацій; орієнтація переважно на двоступеневу структуру вищої освіти (бакалавр-магістр) як умова підвищення конкурентоспроможності європейської освіти і визнання; використання системи критеріїв (ECTS); міжнародне визнання першого ступеня вищої освіти (бакалавр); надання випускникам першого ступеня права вибору подальшого навчання, щоб отримати диплом магістра (короткий шлях) або доктора (довгий шлях) у послідовному режимі; підготовленість магістрів і докторів до науково-дослідницької діяльності; пошук шляхів ратифікації набутих знань і оптимальних можливостей для визнання дипломів і вчених ступенів; стимулювання процесу вироблення єдиних рекомендацій для досягнення зовнішніх визнань дипломів і кваліфікацій та працевлаштування випускників; формування Європейського простору вищої освіти; зближення дипломів і циклів (ступенів, етапів, рівнів) навчання; консолідація позиції, яку займала Європа в світі щодо постійного удосконалення й оновлення освіти, доступної всім громадянам ЄС [5, С.14].

Але ще до цих угод закон 1990 року ввів у Польщі два рівня вищої освіти: ліценціат (перший рівень) та магістратуру (другий рівень), відображаючи критерії, яким повинен відповідати

ІННОВАЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ

Українська система освіти дещо пізніше, але також впроваджує відповідні інновації:

1. *Забезпечення якості освіти.* Проводяться заходи щодо адаптації національної системи із забезпечення якості до стандартів і рекомендацій для забезпечення якості в ЄПВО. 4 березня 2008 року в Брюсселі (Бельгія) Україна стала повноправним урядовим членом Європейського реєстру забезпечення якості (EQAR). З метою співробітництва, вивчення досвіду Європейської мережі забезпечення якості (ENQA) в управлінні ліцензування, акредитації та нострифікації МОН створено спеціальний відділ. В Україні функціонує також незалежна державна інспекція.

Національна система забезпечення якості реалізується через системи ліцензування і акредитації [11, С.84]. Зовнішня система забезпечення якості охоплює всі ВНЗ України і поширюється на діючі в Україні філії іноземних навчальних закладів. Розроблено план з покращення та адаптації національної системи забезпечення якості вищої освіти відповідно до стандартів та норм ENQA щодо:

- внутрішнього забезпечення якості у вищих навчальних закладах;
- зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення якості у діяльності агенцій/установ із зовнішнього забезпечення якості.

Реалізація цього плану відбувається дуже повільно. В Україні ще не сформована система моніторингу і визначення рейтингу ВНЗ за міжнародними показниками, водночас існуюча національна система моніторингу й визначення рейтингу ВНЗ з метою прийняття управлінських рішень не є достатньо прозорою. Відповідна система інформування суспільства про результати акредитації ще не запрацювала належним чином, незважаючи на те, що в усіх регіонах при обласних управліннях створено громадські акредитаційні комісії, робляться спроби залучення студентів до участі в оцінці якості вищої освіти.

2. *Запровадження Європейської кредитно-трансферної системи.* У 2006/2007 навчальному році у всіх ВНЗ України III-IV рівнів акредитації запроваджено кредитно-трансферну систему ECTS. Підготовлено відповідний Пакет інноваційних нормативних документів ECTS [17, С.67]. Розроблено рекомендації та здійснюються організаційні заходи із запровадження Додатку до диплома європейського зразка (Diploma Supplement) який мав отримати кожен студент-випускник вже у 2008/2009 навчальному році.

Систему пропонується робити накопичувальною, здатною працювати в рамках концепції навчання протягом усього життя. Вона не регулює зміст і структуру програм навчання, а містить загальні для всіх механізми – кредити й оцінки. До основних належать такі компоненти: прозорість і достовірність інформація про результати роботи студента, що передбачає щорічне надання відомостей про програми навчання вищого навчального закладу, зміст і структуру навчальних дисциплін; угода між університетами-партнерами й студентом; вико-

ристання залікових одиниць – кредити [6, С.186]. Проте запровадження системи ECTS призвело до збільшення навантаження методистів та викладацького складу кафедр ВНЗ. Введення європейської системи ECTS не супроводжується в Україні проведенням до Болонських стандартів навантаження викладачів, яке на сьогодні в Україні в середньому складає щонайменше 900 годин на навчальний рік для доцента ВНЗ і є найбільшим в Європі.

3. *Визнання ступенів і періодів навчання.* Визнання кваліфікацій вищої освіти входить до компетенції управління ліцензування, акредитації та нострифікації МОН і регулюється Законами України „Про освіту”, „Про вищу освіту” та низкою документів, в яких встановлюється централізована процедура, визначаються правові та організаційні основи визнання іноземних освітніх документів. Чинне законодавство з визнання іноземних кваліфікацій приведене у відповідність положенням і принципам Лісабонської конвенції, яку Україна ратифікувала у 1999 році. Україна уклала 22 міжурядові міжнародні угоди про взаємне визнання документів про освіту, наукові ступені й вчені звання. Ще 32 проекти таких угод проходять процедуру узгодження [4, С.154]. Проте ВНЗ, які запровадили спільні програми та присвоюють національно визнані ступені спільно з вищими навчальними закладами інших країн, становлять лише 3 % від загальної кількості українських ВНЗ.

4. *Мобільність.* Спостерігається тенденція до підвищення рівня внутрішньої мобільності студентів і викладачів. Спрощено переведення студентів з одного ВНЗ до іншого за рахунок трансферу та накопичення кредитів ECTS. Бакалавр будь-якого університету може продовжувати навчання на другому циклі іншого університету. Для студентів – це реальний поступ до навчання та практики й до послуг, які з цим пов'язані; для викладачів, науковців та адміністративного персоналу – можливість визнання та належної оцінки результатів їхньої діяльності [13, С.92]. Підвищенню внутрішньої мобільності кадрів сприяє обмін викладачами між різними вищими навчальними закладами; можливість суміщення посад викладачами різних вищих навчальних закладів; відміна права ректорів на заборону суміщення посад.

Міжнародної академічної мобільності Україна ще не відчула. У 2005/2006 навчальному році в Україні здобувало вищу освіту 35 тис. іноземців і близько 20 тис. українців проходило навчання та стажування за кордоном. Проте майже всі поїздки за кордон українське студентство здійснює коштом батьків, спонсорів, закордонних благодійних фондів тощо. Ситуація з міжнародною академічною мобільністю кадрів ще гірша: стажування викладачів українських вищих навчальних закладів у провідних європейських університетах ніяк не координується і не фінансується українськими ВНЗ або державою; створення спільних програм підготовки фахівців із провідними європейськими університетами не набуло поширення; укладення міжуніверситетських двосторонніх договорів про обмін кадрами відбувається епізодично; виконання спільних наукових програм із провідними університетами ЕПВО має одиничний характер.

вищий навчальний заклад з тим, щоб йому було дозволено видавати відповідні дипломи. Більшість вищих навчальних закладів приватного сектору може видавати лише дипломи ліценціата. На початку 2000/2001 навчального року 40 з 182 приватних навчальних закладів було дозволено видавати магістерські дипломи хоча б з одного профілю навчання [9, С.199].

Наступні тенденції нових змін в системі вищої освіти Польщі з'явилися після вступу країни до ЄС, адже польські студенти отримали змогу брати участь в освітніх програмах країн співдружності. Крім того, філії польських ВНЗ могли тепер відкриватися в зарубіжних країнах відповідно до укладених урядових угод. Регуляторну політику цього процесу здійснювали два міністерства: міністерство освіти і закордонних справ. Цікаво відзначити, що між країнами ЄС існує практика автоматичного визнання дипломів про вищу освіту на підставі двосторонніх угод для лікарів, стоматологів, фармацевтів, ветеринарів, медсестер, акушерів, архітекторів, адвокатів, юристів. Визнання інших дипломів та кваліфікацій регулюється відповідними органами державної влади за особливою процедурою, а особа, яка претендує на працевлаштування, повинна скласти відповідний іспит чи пройти певне стажування [20, С.10].

У всезагальному сенсі „Болонським” прийнято називати процес створення країнами Європи єдиного освітнього простору. Метою Болонського процесу було створення до 2010 року єв-

ропейського простору вищої освіти, що передбачало можливість вільного переміщення в освітніх цілях викладачів, студентів і визнання їх кваліфікацій [16, С. 144]. Тоді, коли „Болонський процес” отримав свою назву 19 червня 1999 року після підписання міністрами освіти 29 європейських країн Болонської декларації „Зона європейської вищої освіти”, здавалося, що 2010 рік – достатній термін для підсумків із створення єдиного освітнього середовища. Але сьогодні єдиного освітнього середовища немає та перспективи його створення в тому вигляді, як це замислювалося, вельми туманні.

Країни, які зіткнулися із необхідністю більш чи менш перетворювати власну освітню систему під вимоги Болонського процесу, повинні були виміряти всі переваги чи недоліки та вади. Польща, на відміну від України, пристосувалася до змін, оскільки в неї, по-перше, вже існувала система дворівневої вищої освіти; по-друге, налагоджені контакти із іншими європейськими державами з обміну студентами; по-третє, соціально-економічна ситуація в країні не загрожує масовому витоку фахівців та викладачів. Крім того, Польща спочатку вступила до ЄС (тобто підтягнула рівень життя до європейських стандартів), а вже після цього сформувала систему освіти, що відповідає вимогам Болонської системи.

В Україні ж все, як водиться, здійснювалося навпаки. Спочатку університети (які по суті повністю підпорядковані на той момент державі) підписують Хартію університетів, де головний чинник – автономія. Потім, через декілька років, вже держава вступає до Болонського процесу та починає перетворювати власну систему освіти, не змінюючи реально світ навколо освітнього середовища (майже через п'ять років роботодавці все ще не розуміють, хто такий бакалавр). До ЄС країна ще й не наблизилася.

При цьому майже в усіх освітніх наукових публікаціях установлено, що Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітянський простір

Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, працює над практичним приєднанням до Болонського процесу [4]. Метою Болонського процесу є створення єдиної міцної та конкурентоспроможної Європейської зони вищої освіти.

В українському освітньому просторі, на відміну від польського, велика кількість негативних реакцій на всі перетворення, що несе Болонський процес. У засобах масової інформації з'являються публікації, що негативно характеризують вплив Болонського процесу на якість вищої освіти та попереджають громадськість про неминучий відтік „мозку” з країни тощо. Деякі автори бачать причину таких публікацій у психологічній інерції або некомпетентності авторів [18, С.5]. Але провідні науковці-соціологи, наприклад О.М. Поступний, зазначає, що ще кілька років тому не те що в засобах масової інформації, але й в спеціалізованих виданнях про Болонський процес не було навіть згадки, а сьогодні саме Болонський вимір став тією системою координат, в рамках якої вже почато реформування всієї системи вищої освіти, що передбачає не лише її повну сумісність з європейською, але і злиття з нею в єдиному освітньому просторі. „Цей крок найбезпосереднішим чином вплине на майбутнє України. І перш ніж зробити його, не гріх було б пригадати правило: сім разів відміряй, один раз відріж. Адже це програма вирішення найважливіших завдань країн Євросоюзу. Це IX програма для вирішення IX власних завдань” [15, С.5]. Він чітко окреслює всі переваги Болонського процесу для розвинених західноєвропейських країн та попереджає, чому туди прагнуть залучити таку країну, як Україна.

Далі він зазначає, що, обґрунтувавши необхідність приєднання України до Болонського процесу, його апологети найчастіше наводять два аргументи. По-перше, стверджують, що це дозволить значно підняти якість і рівень підготовки фахівців, зробить нашу вищу школу адекватною вимогам 21 століття. По-друге,

прискорить нашу „євроінтеграцію” і перетворення України у високорозвинену європейську державу. Щодо першого аргументу, то при безумовній актуальності корінного поліпшення якості й рівня роботи всієї системи освіти, щонайменше не безперечним є висновок про те, що приєднання до Болонського процесу – це кращий з усіх можливих варіантів вирішення даної проблеми. Але головна небезпека для нас навіть не в цьому. А в прагненні інтегруватися в європейський освітній простір без попереднього (або хоч би близького за часом) повноправного входження до Євросоюзу. Якраз це і складає головну небезпеку для України [15, С.7].

Крім того, як зазначає президент АН ВШ України М. Дробноход, негативно позначається на якості вищої освіти невиправдано велика кількість в Україні вищих навчальних закладів. Попри всі закриття ВНЗ попереднім складом Міносвіти і науки, загальна мережа їх складає 904 заклади усіх рівнів акредитації та форм власності, зокрема 351 – це університети, академії, інститути, консерваторії (з них 236 ВНЗ державної і комунальної власності), решта – коледжі, технікуми та училища. Це при тому, що в США університетів – 160, Великій Британії – 96, Франції – 78, Італії – 65, Іспанії – 47, Польщі – 11 [8, С.289].

Нещодавно в засобах масової інформації було оприлюднено рейтинг 200 вищих навчальних закладів України III–IV рівнів акредитації („ТОП – 200 Україна” за 2007 рік) за такими групами показників, як якість науково-педагогічного потенціалу, якість навчання, міжнародне визнання. Визначення рейтингу проведено кафедрою ЮНЕСКО „Вища технічна освіта, прикладний, системний аналіз й інформатика” разом з центром ЮНЕСКО-СЕПЕС. Перше, що впадає у вічі в результатах цього рейтингу, – це величезна різниця підсумкової оцінки показника діяльності ВНЗ, що посідає перше місце в рейтингу (Національний технічний університет України „Київський політехнічний інститут” – 75,2) і двохсоте (Академія пожежної безпеки

ім. Героїв Чорнобиля МНС України – 3,1).

Якщо вважати, що за нашим українським розумінням більш-менш якісна вища освіта є в закладах з показниками від 30 до 75, а це всього-на-всього 5 ВНЗ (КПІ, КНУ імені Т. Шевченка, НМУ ім. О. Богомольця, Києво-Могилянська академія і ХНУ ім. В. Каразіна), то щодо належної якості освіти в інших 195 закладах виникає чимало запитань [8, С.292]. Але не забуваймо, що поза рейтинговими 200 закладами в Україні є ще 151 ВНЗ III–IV рівнів акредитації, про якість освіти в яких, мабуть, і говорити даремно. Фактично стихійним, часто безпідставним є відкриття підготовки фахівців за ходовими спеціальностями в непрофільних закладах, філіях і навчально-консультаційних центрах. Лише невеликі винятки сьогодні складають ВНЗ, де б не готували юристів й економістів.

Після підписання провідними вузами України Великої хартії університетів та Лісабонської і Болонської угод стало очевидним, що попри спрямованості на зміни **освітня система України має низку важливих факторів, що заважають втілювати ці домовленості в життя.** Провідні науковці, підсумовуючи, виділяють серед них головні:

1. Надлишкова кількість навчальних напрямів і спеціальностей, відповідно 76 та 584. Кращі ж світові системи вищої освіти мають у 5 разів менше.
2. Недостатнє визнання у суспільстві рівня „бакалавр” як кваліфікаційного рівня, його незатребуваність вітчизняною економікою. Як правило, прийом до вузу ми здійснюємо не на бакалаврат, а на спеціальність.
3. Загрозлива у масовому вимірі тенденція до погіршення якості вищої освіти, що наростає з часом.
4. Збільшення розриву зв'язків між освітянами і працедавцями, між сферою освіти й ринком праці.
5. Невиправдана плутанина в розумінні рівнів спеціаліста й магістра. З одного боку, має місце близькість програм підготовки спеціаліста й магістра, з іншого – різниця в якості освіти.

- ліста й магістра, їхня еквівалентність за освітньо-кваліфікаційним статусом, а з іншого – вони акредитуються за різними рівнями, відповідно за III і IV.
6. Ми змирилися з нехтуванням передовими науковими дослідженнями у закладах освіти, які є основою університетської підготовки. Наша система наукових ступенів складна в порівнянні з загальноєвропейською, що ускладнює мобільність викладачів і науковців в Європі.
  7. Неадекватно до потреб суспільства та ринку праці вирішується доля такої розповсюджені ланки освіти, як технікуми і коледжі, це при тому, що їхня чисельність в державі у чотири рази більша, ніж ВНЗ III та IV рівнів акредитації разом узятих.
  8. Відійшла в минуле колишнє добре організована для централізованої економіки система підвищення кваліфікації та перепідготовки. Нової системи, що задовольняла б потреби ринкової економіки, в Україні не створено. Тому дуже важливий загальноєвропейський принцип „освіта через усе життя” поки що в умовах нашої держави не може бути в повній мірі реалізований.
  9. Університети України не беруть на себе роль методологічних центрів, новаторів, піонерів суспільних перетворень, за якими має йти країна. Рівень автономії ВНЗ у цих питаннях значно нижчий від середньоєвропейського [5, С. 32].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук С.К. Реформаційні процеси управлінської діяльності у вишій освіті України / С.К. Андрійчук // Університетські наукові записки – 2006. – № 3-4 (19-20). – С. 397.
2. Астахова В. Експеримент із запровадження безперервної освіти: (з досвіду Народної української академії) / Валентина Астахова // Вища шк. – 2010. – № 2.
3. Вакарчук І. Університетська автономія і реформа вищої освіти. Ситуація в Україні / І. Вакарчук // Еліти, публічний діалог і реформа вищої освіти: Матер. міжнар. конф. 8 грудня 2008 р., м. Варшава.
4. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г. Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2004.
5. Вища освіта України і Болонський процес: Курс лекцій / Укл.: В.Г. Воронкова, О.Є. Швець. – Запоріжжя: Держ. акад. управління, 2004. – 95 с.
6. Гурч Л. Деякі аспекти впровадження європейської системи ECTS у вищу освіту України / Л. Гурч // Освіта і управління. – 2005. – Т. 8. – № 3-4. – С. 186.
7. Долженко О.В. Сорбонская и Болонская декларации: Информация к размышлению / О.В. Долженко // Вестник высшей школы: Alma mater. – 2000. – № 6.
8. Дробноход М. Україна в контексті проблем якісної освіти / М. Дробноход // Українознавство. – 2008. – № 2.
9. Карпуленко М.О. Модернізація системи управління вищою освітою в Польщі в контексті інтеграції до європейського освітнього простору / М.О. Карпуленко // Наук. вісн. Акад. муніципального управління: Сер. Управління. – Вип. 2(8). Державне управління та місцеве самоврядування / За заг. ред. В.К. Присяжнюка, В.Д. Бакуменка. – К., 2009.
10. Касьянова С. Система освіти Польщі в рамках реалізації Болонського процесу / С. Касьянова // Освіта і управління. – 2005. – Т. 8. – № 3-4. – С. 211.
11. Кісіль М.В. Оцінка якості вищої освіти / М.В. Кісіль // Вища освіта України. – 2005. – № 4 (14). – С. 84.
12. Лукичев Г.А. Болонский процесс – императив современного развития европейского высшего образования / Г.А. Лукичев // Высшее образование сегодня. – 2002. – № 2.
13. Моделі гармонізації національних та міжнародних стандартів вищої освіти в контексті Болонського процесу. Матеріали міжнародного семінару. – Львів, 27-28 травня, 2004 року. – Львів: Літопис, 2004. – С. 92.
14. Ніколаї Г.Ю. Гуманістичні орієнтири музично-педагогічної освіти в Польщі / Г.Ю. Ніколаї // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: [зб. наук. пр.]. – Сер. 14: Теорія і методика мистецької освіти. – Вип. 5 (10): Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. „Гуманістичні орієнтири мистецької освіти”, 26-27 квіт. 2007 р. – К. – 2007. – С. 4.

15. Поступной А.Н. Поняли ли мы суть Болонского процесса? / А. Н. Поступной // Университеты. – 2005. – № 1. – С. 4-13.
16. Рашидов С.Ф. Смысл и содержание Болонского процесса / С. Ф. Рашидов // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць / Гол. редактор: Г.П.Шевченко – Вип. 2 (25). – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В.Даля, 2008. – 248 с.
17. Рудавський Ю. Кредитно-модульна система організації навчального процесу як необхідна умова інтеграції вищої технічної освіти України / Ю. Рудавський // Вища школа. – 2004.- № 5-6.- С. 66-69.
18. Салов В.О. Про Болонський процес без емоцій та упереджень / В.О. Салов // Вищі навчальні заклади у європейському навчально-освітньому просторі: Матер. наук.-практ. конф. – Днепропетровськ. ун-т економіки і права, 25 лют. 2010. – Дніпропетровськ, 2010. – С. 5.
19. Харченко А.В. Тенденции развития высшего (университетского) образования в Польше (1990 – 2003 гг.) / А.В. Харченко // [Электронный документ] Аналитический обзор международных тенденций развития систем образования № 8 (апрель – июнь 2004). – Центр проблем развития образования Белорусск. гос. ун-та. – Режим доступа: www.charko.narod.ru
20. Ходжило І.І. Трансформація державного управління освітою: уроки Польщі для України / І.І. Ходжило // Вищі навчальні заклади у європейському навчально-освітньому просторі: Матер. наук.-практ. конф. – Днепропетровськ. ун-т економіки і права, 25 лют. 2010. – Дніпропетровськ, 2010.

Фабіан Андрушкевич

Інновації в польській та українській системі освіти як наслідок підписання європейських порівняльних декларацій (порівняльний аналіз)

Сравнительный анализ особенностей польской и украинской систем образования и изменения в образовательной отрасли двух стран дает возможность более предметно сформулировать задания трансформации национальных образовательных систем Украины и Польши.

Ключевые слова: образование, система образования, реформа образования, образовательные инновации.

Fabian Andrushkevych

Innovations in Polish and Ukrainian Education as the Consequence of Signing the European Educational Declarations (comparative analyses)

The comparative analyses of Polish and Ukrainian education and the changes in educational branch of both countries allows to find out more directly the tasks of transformation of national educational systems of Ukraine and Poland.

Key words: education, the system of education, educational reform, educational innovations.

У всьому світі ми сьогодні спостерігаємо реформування освітньої галузі як постійний закономірний процес. Загальний характер освітніх реформ пов'язаний насамперед з інноваційними тенденціями розвитку змісту освіти, що забезпечують знання, навички та компетентності для особистісного розвитку, участі в демократичних процесах громадянського суспільства, адаптацію до сучасного ринку праці, здобуття вищої освіти та навчання впродовж життя. В Україні та в багатьох інших країнах сьогодні спостерігаються досить схожі процеси, які можна назвати переломними для сфери змісту навчання [1, С.397].

Інтеграція України до європейського освітнього простору зумовлює необхідність розв'язання низки складних проблем. До них, згідно з „Національною доктриною розвитку освіти” (2002 р.), належать передусім такі, як підвищення якості освіти, структурна перебудова освітньої системи відповідно до потреб забезпечення неперервного характеру освіти, формування готовності вчителів та навчальних закладів до інноваційної діяльності; розвиток ринку освітніх послуг; розширення міжнародного співробітництва, моніторинг та використання кращого зарубіжного досвіду у сфері освіти. Інтенсивне формування світової культури в умовах інформаційного суспільства спричиняє руйнацію традицій, зміну культурних стереотипів і зміщення акцентів у культурній ідентифікації особистості [14, С.4].

ІНСТИТУЦІЙНА МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЛІДЖЕННЯ ШКІЛЬНОЇ ПРАКТИКИ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Використовуючи теорію БМ-систем („систем без меж”) вдалося створити інституційну модель та дослідити структуру системи загальної середньої освіти сільської місцевості на різних етапах її розвитку впродовж останніх двадцяти років.

Ключові слова: освітня інституція, цілісна освітня система, інституційна модель системи загальної середньої освіти.

Актуальність проблеми. Кардинальні соціально-економічні реформи, які відбулися в нашій країні впродовж останніх двадцяти років, спровокували глибоку майнову диференціацію населення. Тому і не дивно, що й освітні потреби та можливості різних груп населення країни щодо здобуття загальної середньої освіти стали різними, а об'єднувало їх лише невдоволення роботою нереформованих загальноосвітніх навчальних закладів. Закономірно, що і в містах, і в сільській місцевості почали формуватися досить потужні потоки учнів, які здобували базову та, особливо, повну загальну середню освіту за межами мікрорайонів у містах та населених пунктів у сільській місцевості, де вони постійно проживали.

Отже, нереформована загальноосвітня школа вже не змогла забезпечувати

у повній мірі освітні потреби населення. Під дією потужних об'єктивних зовнішніх чинників школа почала змінюватися. Міські школи, використовуючи природний ресурс – достатньо велику кількість учнів, зразу ж почали формувати їх диференційовані потоки.

Це зняло напругу майже на десять років, але це ж і не дозволило міському шкільництву знайти загальний розв'язок проблеми. Ми ж в умовах гострого дефіциту освітніх ресурсів сільської місцевості ще в 1999 році запропонували революційну ідею – суб'єктом гарантій конституційного права на загальну середню освіту

**Іван
ОСАДЧИЙ**

Начальник
відділу освіти
Ставищенської
РДА Київської
області, кандидат
педагогічних наук

*Інноваційна
школа*

УДК 37.018.51:371.69

Директор школи, ліцею, гімназії № 2'2011

в сільській місцевості повинна виступити не окрема сільська школа, а освітня система адміністративного району. Для акцентування уваги на оптимальному розмірі і складі такої системи ми назвали її районним освітнім округом або глобальною сільською школою-мережею.

Отже, і в місті, і в селі на зламі століть стало зрозуміло, що головну роль у забезпеченні якісної загальної середньої освіти повинні відігравати не окремі школи, а територіальні системи загальної середньої освіти. Проте цілісного наукового уявлення про територіальну освітню систему як про суб'єкт гарантії права на освіту не існувало.

Здебільшого під системою освіти розуміли „існуючу в масштабах країни структуру освітньо-виховних закладів” [2, С.304]; „структуру навчально-виховних закладів, що існує в межах певної країни [7, С.314]; система освіти в Україні (відповідно до Закону України „Про освіту”) складається із навчальних закладів, наукових, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти” [3, С.818]; „систему загальної середньої освіти становлять: загальноосвітні навчальні заклади всіх типів і форм власності, у тому числі для громадян, які потребують соціальної допомоги та соціальної реабілітації, навчально-виробничі комбінати, позашкільні заклади, науково-методичні установи та органи управління системою загальної середньої освіти, а також професійно-технічні та вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації, що надають повну загальну середню освіту” [4, С.52].

Існуючі визначення не дозволяють зрозуміти сутність такого соціокультурного інституту, як *територіальна система загальної середньої освіти*, яка поряд або замість єдиного загальноосвітнього навчального закладу забезпечує надання загальної середньої

освіти окремим індивідам. І це дійсно так.

По-перше. Увага зосереджувалась лише на матеріальних макрокомпонентах структури системи загальної середньої освіти, тобто на навчальних закладах, методичних установах та органах управління. Нічого не сказано про існування ідеальних компонентів – цінностей організаційної культури системи освіти (принципів, норм, правил тощо). Все це унеможлиблює дослідження процесів розвитку системи, адже не зрозуміло, чим же тоді відрізняється один якісний стан системи або окремого компонента, наприклад, загальноосвітнього навчального закладу, від іншого його стану, які тенденції та перспективи прогресивного змінювання їх внутрішньої сутності.

По-друге. До структури системи загальної середньої освіти не потрапили освітні ресурси (матеріальні та ідеальні) суб'єктів освітньої діяльності (учнів, вчителів, батьків, суспільства, зокрема соціумів та держави), які безпосередньо використовуються у головному процесі, який розгортається в системі освіти – освітньому процесі. Адже саме завдяки тому, що суб'єктами освітнього процесу є люди і соціальні групи, система освіти має внутрішні чинники змін (і прогресивного розвитку зокрема) та об'єктивний простір для розгортання у часі процесів її функціонування і розвитку, а також управління цими процесами.

По-третє. Опис структури системи загальної середньої освіти здійснено із „зовнішньої” точки спостереження. Але описувати і досліджувати такі системи можна також і з позицій будь-якого із суб'єктів освітньої діяльності, тобто із однієї або з кількох внутрішніх точок спостереження. Безперечно, що в даному контексті найбільш цікавою і актуальною є проблема вивчення якості системи загальної середньої освіти з позиції саме учня (зокрема сільської дитини),

адже заради нього, тобто учня, ця система спотворювалася і для максимально повного розвитку потенційних обдарувань дитини відбуваються всі організаційно-педагогічні перетворення в цій системі.

Тому *проблема створення цілісного уявлення про систему загальної середньої освіти як про відкритий динамічний соціокультурний інститут, який забезпечує надання загальної середньої освіти конкретним індивідам, так і не була розв'язана.*

Метою дослідження є розроблення цілісного наукового уявлення про систему загальної середньої освіти як інструменту дослідження стану і тенденцій змінювання реальних систем загальної середньої освіти сільської місцевості.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Проведені дослідження показують, що головна особливість процесів здобуття освіти в нинішній період інтенсивного формування інформаційного та демократичного суспільства полягає в тому, що традиційні заклади освіти та цілісні освітні системи (наприклад, освітні системи міст, сільських територій тощо) втратили монополію на володіння освітніми ресурсами. За останні два десятиліття за межами освітніх систем сформувався надпотужний простір освітніх ресурсів та можливостей. Більше того, самі заклади освіти почали постійно звертатися до фактично необмежених інформаційних ресурсів Інтернету,

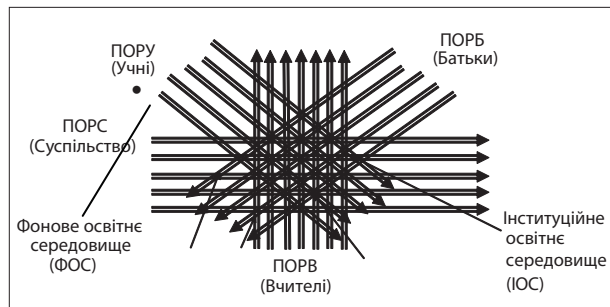
електронних ЗМІ, друкованих видань, можливостей мобільного та електронного зв'язку тощо.

Тому системи освіти сьогодні вже не можуть залишатися замкненими, відгородитись „освітнім цеховим парканом” від зовнішнього динамічного середовища, адже його педагогічно упорядкована і неупорядкована частини стали співрозмірними щодо своїх потенційних можливостей у здійсненні освітніх впливів на молоду людину.

Для того, щоб досліджувати реальні системи освіти, потрібно мати інструмент дослідження – цілісне наукове уявлення про освітнє середовище сучасного учня та заклади освіти і цілісні освітні системи, які формують його педагогічно впорядковану частину. Використовуючи інструментарій синергетики та загальної теорії систем у 2001-2003 роках, вдалося розробити цілісну теорію, яка отримала назву „теорія БМ-систем” („систем без меж”) або **теорія освітніх мереж**. Зміст цієї теорії розкрито в роботах автора, опублікованих у 2001-2003 роках [5].

З урахуванням положень теорії БМ-систем **концептуальна структурна модель**

Схема 1
Концептуальна структурна модель освітнього середовища учня (внутрішній простір БМ-системи)

освітнього середовища учня має такі основні риси:

1. Ресурсний простір освітнього середовища учня складається з чотирьох потоків освітніх ресурсів (ПОР), які відповідають чотирьом групам суб'єктів освітньої діяльності – учням (У), батькам (Б), вчителям (В), суспільству, в особі соціумів та держави (С). Тому таких потоків матеріальних та ідеальних освітніх ресурсів є чотири – ПОРУ, ПОРБ, ПОРВ, ПОРС (схема 1).

2. Зони безпосередньої взаємодії ПОР називаються **вузлами** і позначаються літерою „В” з цифровим індексом. В залежності від кількості ПОР, які провзаємодіяли між собою, виділяють вузли В2, В3 і В4. Внутрішній простір БМ-системи складається із вузлів В4. Зовнішній простір утворюють зони сильних впливів (ЗСВ) – сукупності вузлів В3 та зони помірних впливів (ЗПВ) – сукупності вузлів В2.

Освітнє середовище учня, тобто вся сукупність освітніх ресурсів, умов та впливів, в яких учень здобуває освіту, існує як **інституційне освітнє середовище (ІОС)**, яке спеціально створюється завдяки діяльності окремих освітніх інституцій та цілісних освітніх систем і як **фонове освітнє середовище (ФОС)**, яке існує стихійно або завдяки направленим діям, але вже поза межами власне педагогічних систем. Цілком очевидно, що ФОС і ІОС інтенсивно взаємодіють між собою і формуються на єдиному надпотужному ресурсному просторі. Отже, внутрішній простір БМ-системи є ІОС учня, а зовнішній простір – ФОС учня.

3. Елементами ІОС є **вузли В4** – зони безпосередньої взаємодії всіх чотирьох потоків освітніх ресурсів, які забезпечують одержання **результатів освітньої діяльності першого рівня (РОД1)**. РОД 1 є нестабільними і не мають самостійної суспільної цінності.

Компонентами ІОС є **функціональні модулі (ФМ)** різних рівнів, тобто впорядковані сукупності В4, які функціонують як єдине ціле й забезпечують одержання **результатів освітньої діяльності другого рівня (РОД2)** – основний масив результатів освітньої діяльності, який сприймається споживачами освітніх послуг як конкретні результати здобуття освіти. Функціонуючи як єдине ціле, В4 та ФМ утворюють **рівень цілісних освітніх систем (ЦОС)**, який продукує **результати освітньої діяльності третього рівня (РОД3)**. Вони сприймаються споживачами освітніх послуг як інтегральні результати здобуття певного виду освіти, наприклад, повної загальної середньої освіти тощо.

Отже, *основним принципом структури утворення* сучасних освітніх систем є **принцип модульності**, який полягає в тому, що ЦОС є дискретними та складаються зі складних, самостійних, уніфікованих, функціональних одиниць – освітніх модулів або інституцій.

Існує три типи функціональних зв'язків між модулями: лінійний, коли вхід наступного модуля з'єднується із виходом попереднього; розгалужений, коли вихід попереднього модуля з'єднується із входами кількох наступних модулів; мережевий, коли між модулями виникає складна мережа горизонтальних і вертикальних зв'язків, необхідна для забезпечення одержання конкретного результату.

4. Для утримання елементів, компонентів та ІОС у цілому в рівноважному стаціонарному стані, при якому продукуються РОД встановленої кількості і якості, створюються відповідні освітні інституції (ОІ) та цілісні освітні системи (ЦОС), які складаються з ОІ.

Така необхідність є об'єктивною. Привнесені суб'єктами освітньої діяльності ресурси та самі їх дії завжди неузгоджені як за номенклатурою, потужністю, так і за часовими та іншими параметрами. Саме ця неузгодженість

і є головним джерелом неперервного процесу продукування суперечностей, які суб'єктами освітнього процесу (учнями, їхніми батьками, вчителями, суспільством – соціумом і державою) сприймаються як окремі проблеми або ж проблемний простір освітньої системи. Цілком очевидно, що для забезпечення існування ефективного і продуктивного освітнього процесу потрібно постійно (!) вчиняти спеціальні організаційні заходи для узгодження ресурсних потоків та дій суб'єктів освітньої діяльності. Механізмом, який постійно вчиняє ці спеціальні „організаційні заходи”, і є освітня інституція або цілісна освітня система, зокрема їх системи управління.

Для подальшого дослідження складу і структури системи освіти потрібно визначитися з її найменшою самодостатньою частиною. Пропонуємо як таку частину системи освіти розглядати освітню інституцію. Це досить зручно, адже інституція – це „установа, заклад або частина, підрозділ установи, закладу” [1, С.400]. Тому під **освітньою інституцією** будемо розглядати освітню установу, навчальний заклад, орган управління освітою або їх частину, підрозділ.

Логічно виділити **кілька типів освітніх інституцій**.

Перший тип – це освітні **мікроінституції** – найменші частини (елементи) освітніх установ, навчальних закладів або органів управління освітою.

Другий тип – це **мезоінституції** – підрозділи (компоненти) навчальних закладів, освітніх установ або органів управління освітою.

Третій тип – це **макроінституції** – окремі навчальні заклади, установи освіти, органи управління освітою, а також їх асоціації (співтовариства, об'єднання, комплекси), які функціонують як єдине ціле.

5. Найвищим рівнем інтеграції елементів і компонентів в ІОС і відповідних їм освітніх інституцій і ЦОС

є спільне використання ресурсів і можливостей, а також координація їх функціонування і розвитку. За наявності таких властивостей модульні освітні системи перетворюються в **освітні мережі (ОМ)**. **Освітні мережі** – це освітні системи (підсистеми) модульного типу, між освітніми інституціями яких існують горизонтальні й вертикальні зв'язки кооперації ресурсів і можливостей, а також координація функціонування та розвитку. Освітні мережі можуть займати весь внутрішній простір освітніх систем або ж поширюватись лиш на їх окремі ділянки, компоненти підсистеми.

У зв'язку з очевидним ростом складності структури та ефективності використання освітніх ресурсів **освітні мережі** доцільно вважати вищим рівнем розвитку освітніх систем модульного типу.

6. Освітні інституції та цілісні освітні системи забезпечують функціонування ІОС учня, яке є дискретним і складається з педагогічно впорядкованих зон порядку різних розмірів, які однозначно можна описати за допомогою інформаційно-синергетичної моделі (ІС-моделі) складного об'єкта [7].

$$S = \langle \{B\}, \{X\} \rangle, \text{ де}$$

S – довільна зона порядку, **B** – множина макропараметрів стану зони порядку, **X** – множина організаційних принципів (законів самоорганізації) зони порядку.

7. Освіту як соціокультурний інститут (О(І)) можна представити як систему за допомогою формули:

$$O(I) = \begin{cases} \sum ЦОСN, & \text{де } N - \text{умовне} \\ & \text{позначення типу ЦОС;} \\ \sum ФMN, & \text{де } N - \text{рівень ФМ;} \\ \sum B^4 \end{cases}$$

Освіту як процес (О(П)) можна подати у вигляді сукупності освітніх технологій (ОТ), які застосовуються на всіх трьох рівнях складових системи.

$$O(P) = \sum OT1 + \sum OT2 + \sum OT3$$

ІНСТИТУЦІЙНА МОДЕЛЬ

Інституційна модель системи загальної середньої освіти сільської місцевості (ІМ СЗСОСМ) має такий вигляд:

До першого рівня „структурні елементи” належать:

1.1. **Навчально-виховний момент (НВМ)** – освітня мікроінституція як інструмент формування та утримування в стаціонарному стані елементів ІОС для досягнення простої освітньої цілі, котра не зводиться до простішої. Завдяки НВМ досягаються РОД1. НВМ є діяльнісним елементом освітнього (навчально-виховного) процесу. НВМ тривають від кількох секунд до кількох хвилин. Це можуть бути навчальні й виховні завдання, доручення, штучно створені проблемні ситуації, навчальні демонстрації, оцінювання, консультування учнів тощо.

До другого рівня „структурні компоненти” належать:

2.1. **Навчально-виховне заняття (НВЗ)** – освітня мезоінституція як інструмент формування та утримування в стаціонарному стані ФМ1 ІОС учня. НВЗ може тривати від кількох десятків хвилин до кількох годин.

НВЗ дозволяє отримувати результати освітньої діяльності другого рівня – РОД2 (1), які не зводяться до РОД1 і не є їх простою сумою. НВЗ існують у формі уроків, конференцій, змагань, вечорів, тематичних зустрічей, конкурсів тощо. НВЗ складаються з окремих НВМ та ОР.

2.2. **Навчально-виховний курс (НВКН, де N – умовне позначення навчального предмету)** – освітня мезоінституція як інструмент формування та утримування в стаціонарному стані ФМ2 ІОС учня, яка триває від кількох місяців (семестр) до одного року.

НВКН дозволяє досягти результатів освітньої діяльності другого рівня – РОД2(2), які не зводяться до РОД1 та РОД2 (1). Це можуть бути навчальні курси з основ наук інваріантної та варіативної частин навчального плану, курси за вибором, факультативні курси, гуртки, навчальні та виховні проекти (програми) тривалістю від кількох місяців до одного навчального року тощо.

НВКН складається з окремих НВЗ, НВМ та ОР.

2.3. **Навчальний рік (НРН, де N від 1 до 11)** – освітня мезоінституція як ін-

Освіту як результат (O(P)) можна представити у вигляді сукупності результатів освітньої діяльності РОД, які досягнуті на всіх трьох рівнях складових системи.

$$O(P) = \sum РОД1 + \sum РОД2 + \sum РОД3$$

Спираючись на отримані знання, ми можемо дати визначення системи загальної середньої освіти у загальному вигляді.

Отже, **система загальної середньої освіти** – це сукупність освітніх інституцій – навчальних закладів, освітніх установ та органів управління освітою, а також їх елементів, компонентів та об'єднань, які завдяки функціонуванню та взаємодії між собою створюють інституційне освітнє середовище як спеціальним чином (через організаційні принципи, норми, технології) впорядкований простір матеріальних (приміщення, обладнання, засоби, кошти тощо) та ідеальних (освітні стандарти і програми, мотиви, здібності, якості, установки, впливи, зусилля тощо) освітніх ресурсів, у якому конкретні індивіди здобувають повну загальну середню освіту.

Якщо систему загальної середньої освіти розглядати як соціокультурний інститут, який забезпечує здобуття повної загальної середньої освіти, то з позицій учня вона завжди є територіальною, тобто обмежується кордонами доступності.

Доцільно виділити дві досить потужні групи територіальних систем освіти: системи загальної середньої освіти сільської місцевості (СЗСОСМ) та системи загальної середньої освіти міст (СЗСОМ). Для цих двох груп відмінними є фінансово-економічні, інформаційно-комунікативні та соціально-культурні умови протікання процесів здобуття освіти.

Застосувавши концептуальну структурну модель освітнього середовища учня до СЗСОСМ, отримаємо її інституційну модель (вріз на С. 46-47).

Застосувавши ІМ СЗСОСМ до аналізу функціонування та розвитку реальних систем загальної середньої освіти сільської місцевості, нам вдалося створити ІМ традиційної СЗСОСМ, тобто такої, яка існувала в нашій країні до 1991 року (**ІМ СЗСОСМ (Т)**); ІМ сучасної СЗСОСМ, тобто тієї, яка сформувалась в кінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. (**ІМ СЗСОСМ (С)**); ІМ інноваційної СЗСОСМ, відповідно до якої скеровано змінювалася система освіти Ставищенського району Київської області, починаючи з 1999 р. (початок педагогічного експерименту), і якою повинна бути ефективна система СЗСОСМ сьогодні та у найближчому майбутньому (**ІМ СЗСОСМ (ІН)**).

Введемо деякі умовні позначення. Сільські учні можуть здобувати загальну середню освіту в окремому навчальному закладі, який будемо називати основним і позначимо цифрою 1, а також одночасно ще додатково навчатися в одному або ж в кількох навчальних закладах, які будемо називати додатковими і позначимо цифрою 2. Отже, перший індекс загального вигляду умовного позначення складових структури системи загальної середньої освіти сільської місцевості може мати два значення – 1 або 2.

Другий індекс вказуватиме на особливості організації учнівського контингенту. Якщо має місце освітня діяльність окремого учня, для позначення використаємо цифру 1, якщо освіту здобуває одночасно група учнів менша за клас – 2; клас – 3; група учнів кількох різних класів – 4; учнівський колектив навчального закладу – 5; група учнів одного класу різних навчальних закладів – 6; група учнів різних класів різних навчальних закладів – 7.

Третій індекс буде характеризувати особливості організації діяльності педагогічного колективу. Якщо освітню діяльність здійснює один вчитель, бу-

струмент формування та утримування в стаціонарному стані ФМ3 ІОС учня, яка охоплює всі сфери шкільного життя й триває протягом одного навчального року. НРН дозволяє забезпечувати досягнення складних, не лише дидактичних, а й виховних цілей (соціалізація особистості, тренінг (вправлення) з формування досвіду виконання певних соціальних ролей у дитячому колективі та у соціумі, а також розвивальних цілей (наприклад, завдань фізичного розвитку тощо)). НРН дозволяє отримувати результати освітньої діяльності другого рівня – РОД2 (3), які не зводяться до РОД1, РОД2 (1), РОД2 (2).

НРН складається з окремих НВКН, НВЗ, НВМ, та ОР.

2.4. Ступінь школи (СШN, де N від 1 до 3) – освітня мезоінституція як інструмент формування та утримування в стаціонарному стані ФМ4 ІОС для здобуття певного освітнього рівня (початкова загальна освіта, базова загальна середня освіта, повна загальна середня освіта). Виділяють перший ступінь – початкова школа (СШ1), другий ступінь – основна школа (СШ2), третій ступінь – старша школа (СШ3).

СШN дозволяє одержувати результати освітньої діяльності другого рівня – РОД2 (4), які не зводяться до РОД1, РОД2 (1), РОД2 (2), РОД2 (3) або ж їх суми.

До структури СШ N входять окремі НРН, НВКН, НВЗ, НВМ та ОР.

До третього рівня – цілісні освітні системи відносяться:

3.1. Цілісна освітня система (ЦОСN, де N – умовне позначення типу освітньої системи) – освітня макроінституція як інструмент формування та утримання в стаціонарному стані всього ІОС учня, в якому він здобуває загальну середню освіту у повному обсязі. Такими ЦОС можуть бути загальноосвітні навчальні заклади (ЦОС ЗНЗ), а також їх асоціації, об'єднання, комплекси різних типів.

ЦОСN дозволяє отримувати результати освітньої діяльності третього рівня – РОД3, які не зводяться до набору або суми результатів освітньої діяльності нижчих рівнів.

Наприклад, ЦОС ЗНЗ дозволяє отримувати РОД3 (1), а ЦОС „Об'єднання ЗНЗ” – РОД3 (2) або РОД3 (3) і т.д.

До складу ЦОСN входять окремі СШN, НРН, НВКН, НВЗ, НВМ та ОР.

Інноваційна школа

демо використовувати цифру 1; ситуативна група вчителів – 2; постійна група вчителів, які навчають учнів одного класу, – 3; група вчителів, які навчають учнів кількох класів певного ступеня школи, – 4; педагогічний колектив навчального закладу – 5; група вчителів з різних навчальних закладів, які навчають учнів певного класу (ступеня школи), – 6; педагогічний колектив конкретного об'єднання навчальних закладів – 7.

Четвертим індексом буде порядковий номер конкретного виду одного і того ж типу складових структури СЗСОСМ.

П'ятим індексом (у вигляді тексту) буде назва складової структури СЗСОСМ

Враховуючи описані вище пропозиції щодо цифрового кодування інформації, загальний вигляд умовного позначення складових структури СЗСОСМ подамо схематично (схема 2).

Опишемо за допомогою запропонованої інституційної моделі традиційну систему загальної середньої освіти сільської місцевості СЗСОСМ (Т). Використовуючи цей же методо-

логічний підхід, опишемо сучасну систему загальної середньої освіти сільської місцевості СЗСОСМ (С), тобто таку, яка склалася в Україні на межі ХХ та ХХІ століть (вріз на С. 49).

Порівняльний аналіз СЗСОСМ (Т) та СЗСОСМ (С), який було проведено з використанням створеної в ході дослідження ІМ СЗСОСМ, дозволив виявити такі *тенденції їх змінювання*:

1. Структура СЗСОСМ є модульною, а процес її змінювання в останні два десятиліття характеризується появою нових освітніх модулів (освітніх інституцій) різних рівнів, які забезпечують надання розширеного спектру освітніх послуг.

2. В освітніх модулях (освітніх інституціях) постійно відбуваються процеси упорядкування, унормування їх внутрішнього простору, спостерігається перехід до більш „точних” та результативних освітніх технологій.

3. Між освітніми модулями (освітніми інституціями) інтенсивно встановлюються зв'язки кооперації ресурсів і можливостей та координації їх функціонування й розвитку. На просторі освітніх систем формуються

Таблиця 1

Кількість освітніх інституцій у структурі СЗСОСМ на різних етапах її розвитку

Назва СЗСОСМ		Традиційна СЗСОСМ	Сучасна СЗСОСМ	Ріст відносно традиційної СЗСОСМ, %	Інноваційна СЗСОСМ	Ріст відносно сучасної СЗСОСМ, %	Ріст відносно традиційної СЗСОСМ, %
1	Елементи	5	6	120	11	183	220
2	Компоненти	11	21	191	35	167	318
3	Цілісні освітні системи	1	4	400	5	125	500
Разом		17	31	182	51	165	300

освітні мережі (ОМ), які починають самостійно функціонувати як окремі самодостатні компоненти ЄЗСОСМ, здатні забезпечувати нові результати освітньої діяльності, які раніше були недосяжними.

4. Навчально-виховний процес почав виходити за межі окремого навчального класу, а пізніше – і за межі окремого навчального закладу на простір територіальних освітніх систем.

З'явилась нагальна потреба в структурному та організаційному упорядкуванні нових компонентів ІОС учня. Нами було запропоновано створити нову освітню макроінституцію (новий компонент) системи загальної середньої освіти країни – територіальний освітній округ (ТОО), а також створювати менші за розмірами освітні інституції мережевого типу. Територіальний освітній округ (ТОО) – це цілісна мережева система загальної середньої освіти певної сільської території, між освітніми інституціями якої існує кооперація ресурсів і можливостей та координація їх функціонування й розвитку. Отже, ТОО це не територія обслуговування ЗНЗ або їх групи, а спеціальний інструмент – освітня макроінституція, яка забезпечує існування збагаченого культурно-освітнього середовища сільської дитини, яка здобуває освіту.

Завдяки здійсненню педагогічного формульованого експерименту в Ставищенському районі Київської області вдалося

ТРАДИЦІЙНА СИСТЕМА

загальної середньої освіти сільської місцевості ЄЗСОСМ (Т)

Перший рівень „Вузли”

- НВМ 1.1.1.1 „Індивідуальна робота вчителя з учнями на НВЗ”
- НВМ 1.1.1.2 „Індивідуальна робота вчителя з учнями після НВЗ”
- НВМ 1.2.1.1 „Робота вчителя із ситуативною групою учнів на НВЗ”
- НВМ 1.2.1.2 „Робота вчителя із ситуативною групою учнів після НВЗ”
- НВМ 1.3.1.1 „Робота вчителя з класом під час НВЗ”

Другий рівень „Функціональні модулі”

- НВЗ 1.3.1.1 „Навчальне заняття”
- НВЗ 1.3.1.2 „Виховний захід”
- НВЗ 1.3.2.2 „Виховний захід”
- НВЗ 1.2.1.1. „Гурток для учнів класу”
- НВЗ 1.4.1.1. „Гурток для учнів кількох різних класів”
- НВК1 1.3.1.1. } „Стандартний навчальний курс з предмета”
- НВКН 1.3.1.1. } „Курс виховання”
- НВКН 1.3.1.2. } „Курс виховання”
- НР1 1.3.3.1. } „Навчальний рік”
- НР11 1.3.3.1. } „Навчальний рік”
- СШ1 1.4.4.1 „Школа I ступеня”
- СШ2 1.4.4.1 „Школа II ступеня”
- СШ3 1.4.4.1 „Школа III ступеня”

Третій рівень „Цілісні освітні системи”

- ЦОС ЗНЗ 1.5.5.1 „Загальноосвітня школа”.

СУЧАСНА СИСТЕМА

загальної середньої освіти сільської місцевості ЄЗСОСМ (С)

Перший рівень „Вузли”

- НВМ 1.1.1.1 „Індивідуальна робота вчителя і учня на НВЗ”
- НВМ 1.1.1.2 „Індивідуальна робота вчителя і учня після НВЗ”
- НВМ 1.2.1.1 „Робота із ситуативною групою учнів на НВЗ”
- НВМ 1.2.1.2 „Робота із ситуативною групою учнів після НВЗ”
- НВМ 1.2.1.3 „Робота з постійними диференційованими групами учнів на НВЗ”
- НВМ 1.3.1.1 „Робота вчителя з класом під час НВЗ”

Другий рівень „Функціональні модулі”

- НВЗ 1.3.1.1 „Навчальне заняття”
- НВЗ 1.3.2.1 „Навчальне заняття”
- НВЗ 1.3.1.2 „Виховний захід”
- НВЗ 1.3.2.2 „Виховний захід”
- НВЗ 1.2.1.1. „Факультатив для учнів класу”
- НВЗ 1.2.1.2. „Гурток для учнів класу”
- НВЗ 1.4.1.1. „Факультатив для учнів різних класів”
- НВЗ 1.4.1.2. „Гуртки для учнів різних класів”
- НВЗ 1.1.1.1. „Індивідуальна година”
- НВК1 1.3.1.1. } „Стандартний навчальний курс із предмета”
- НВКН 1.3.1.1. } „Адаптований навчальний курс із предмета”
- НВК1 1.3.1.2. } „Адаптований навчальний курс із предмета”
- НВКН 1.3.1.2. } „Поглиблений навчальний курс із предмета”
- НВК1 1.3.1.3. } „Поглиблений навчальний курс із предмета”
- НВКН 1.3.1.3. } „Поглиблений навчальний курс із предмета”
- НВК 1.2.1.1. } „Курс допрофесійної підготовки”
- НВК 1.3.1.1. } „Курс допрофесійної підготовки”
- НВК 1.4.1.1. } „Курс допрофесійної підготовки”
- НВК 1.2.1.2. } „Курс професійної підготовки”
- НВК 1.3.1.2. } „Курс професійної підготовки”
- НВК 1.4.1.2. } „Курс професійної підготовки”
- НР1 1.3.3.1. } „Навчальний рік”
- НР11 1.3.3.1. } „Навчальний рік”
- СШ1 1.4.4.1 „ЗОШ I ступеня”
- СШ2 1.4.4.1 „ЗОШ II ступеня”
- СШ2 1.4.4.2 „Гімназія”
- СШ3 1.4.4.1 „ЗОШ III ступеня”
- СШ3 1.4.4.2 „Гімназія”
- СШ3 1.4.4.3 „Ліцей”

Третій рівень „Цілісні освітні системи”

- ЦОС ЗНЗ 1.5.5.1 „Загальноосвітня школа”.
- ЦОС ЗНЗ 1.5.5.2 „Гімназія”.
- ЦОС ЗНЗ 1.5.5.3 „Ліцей”.
- ЦОС ЗНЗ 1.5.5.4 „Навчально-виховний комплекс”.

СТРУКТУРА РАЙОННОГО ОСВІТНЬОГО ОКРУГУ РОО ІМ СЗСОСМ (ІН) має такі складові:

Перший рівень „Вузли”

- NBM 1.1.1.1 „Індивідуальна робота вчителя з учнями на НВЗ”
- NBM 1.1.1.2 „Індивідуальна робота вчителя з учнями після НВЗ”
- NBM 1.2.1.1 „Робота вчителя із ситуативною групою учнів на НВЗ”
- NBM 1.2.1.2 „Робота вчителя із ситуативною групою учнів після НВЗ”
- NBM 1.2.1.3 „Робота вчителя з постійними групами учнів на НВЗ”
- NBM 1.3.1.1 „Робота вчителя з класом під час НВЗ”
- NBM 2.1.1.1 „Індивідуальна робота вчителя з учнями на НВЗ”
- NBM 2.1.1.2 „Індивідуальна робота вчителя з учнями після НВЗ”
- NBM 2.2.1.1 „Робота з ситуативною групою учнів та НВЗ”
- NBM 2.2.1.2 „Робота з ситуативною групою учнів після НВЗ”
- NBM 2.3.1.1 „Робота вчителя з класом під час НВЗ”

Другий рівень „Функціональні модулі”

- NB3 1.3.1.1 „Навчальне заняття”
- NB3 1.3.2.1 „Навчальне заняття”
- NB3 1.3.1.2 „Виховний захід”
- NB3 1.3.2.2 „Виховний захід”
- NB3 1.2.1.1 „Факультатив для учнів класу”
- NB3 1.2.1.2 „Гурток для учнів класу”
- NB3 1.4.1.1 „Факультатив для учнів різних класів”
- NB3 1.4.1.2 „Гурток для учнів різних класів”
- NB3 1.1.1.1 „Індивідуальна година”
- NB3 2.6.1.1 „Навчальне заняття”
- NB3 2.6.2.1 „Навчальне заняття”
- NB3 2.6.1.2 „Виховний захід”
- NB3 2.6.2.1 „Виховний захід”
- NB3 2.6.1.1 „Міжшкільний факультатив для учнів певного класу”
- NB3 2.6.1.2 „Курс за вибором для учнів певного класу”
- NB3 2.6.1.3 „Гурток для учнів певного класу”
- NB3 2.7.1.1 „Міжшкільний факультатив для учнів різних класів”
- NB3 2.7.1.2 „Курс за вибором для учнів різних класів”
- NB3 2.7.1.3 „Гурток для учнів різних класів”
- NB3 2.1.1.1 „Індивідуальна година”
- NBK1 1.3.1.1 } „Стандартний навчальний курс із предмета”
- NBKN 1.3.1.1 } „Стандартний навчальний курс із предмета”
- NBK1 2.3.1.1 } „Стандартний навчальний курс із предмета”
- NBKN 2.3.1.1 } „Адаптований навчальний курс із предмета”
- NBK1 1.3.1.2 } „Адаптований навчальний курс із предмета”
- NBKN 1.3.1.2 } „Адаптований навчальний курс із предмета”
- NBK1 2.3.1.2 } „Адаптований навчальний курс із предмета”
- NBKN 2.3.1.2 } „Поглиблений навчальний курс із предмета”
- NBK1 1.3.1.3 } „Поглиблений навчальний курс із предмета”
- NBKN 2.3.1.3 } „Поглиблений навчальний курс із предмета”
- NBK 1.2.1.1 } „Курс допрофесійної підготовки”
- NBK 1.3.1.1 } „Курс допрофесійної підготовки”
- NBK 1.4.1.1 } „Курс допрофесійної підготовки”
- NBK 2.6.1.1 } „Курс допрофесійної підготовки”
- NBK 2.7.1.1 } „Курс допрофесійної підготовки”
- NBK 1.2.1.2 } „Курс професійної підготовки”
- NBK 1.3.1.2 } „Курс професійної підготовки”
- NBK 1.4.1.2 } „Курс професійної підготовки”
- NBK 2.6.1.2 } „Курс професійної підготовки”
- NBK 2.7.1.2 } „Курс професійної підготовки”
- NP1 1.3.3.1 } „Навчальний рік”
- NP11 1.3.3.1 } „Навчальний рік”
- NP1 2.6.3.1 } „Навчальний рік”
- NP11 2.6.3.1 } „Навчальний рік”
- CSH 1 1.4.4.1 } „ЗОШ I ступеня”
- CSH 2 1.4.4.1 } „ЗОШ II ступеня”
- CSH 2 2.7.6.1 } „ЗОШ II ступеня”
- CSH 2 1.4.4.2 } „Гімназія”
- CSH 2 2.7.6.2 } „Гімназія”
- CSH 3 1.4.4.1 } „ЗОШ III ступеня”
- CSH 3 2.7.6.1 } „ЗОШ III ступеня”
- CSH 3 1.4.4.2 } „Гімназія”
- CSH 3 2.7.6.2 } „Гімназія”
- CSH 3 1.4.4.3 } „Ліцей”
- CSH 3 2.7.6.3 } „Ліцей”

Третій рівень „Цілісні освітні системи”

- ЦОС ЗНЗ 1.5.5.1 „Загальноосвітня школа”.
- ЦОС ЗНЗ 1.5.5.2 „Гімназія”.
- ЦОС ЗНЗ 1.5.5.3 „Ліцей”.
- ЦОС ЗНЗ 1.5.5.4 „Навчально-виховний комплекс”.
- ЦОС ТОО 2.7.7.1 „Територіальний освітній округ”, де Т – тип ТОО.
- ЦОС ТОО 2.7.7.Т.

створити на практиці інноваційну систему загальної середньої освіти сільської місцевості у вигляді районного освітнього округу РОО, про що неодноразово писалося в педагогічній літературі [6]. Структуру такого типу територіальних освітніх систем подано у врізі на С. 50. Кількісний аналіз структури СЗСОСМ на різних етапах її розвитку подано в табл.1.

Результати аналізу структури ІМ СЗСОСМ (Т), ІМ СЗСОСМ (С) та ІМ СЗСОСМ (ІН) дозволяють стверджувати, що СЗСОСМ змінювалась у напрямі прогресивного розвитку, про що свідчать зростання рівня її складності (збільшення кількості освітніх інституцій та встановлення інтенсивних горизонтальних і вертикальних зв'язків між ними), а також підвищення ефективності використання освітніх ресурсів та можливостей. У даному контексті ТОО як форма існування інноваційної системи загальної середньої освіти сільської місцевості є результатом її направлено розвинутого під дією зовнішніх і внутрішніх чинників змін. У результаті таких прогресивних перетворень сільська дитина отримала можливість звертатися до будь-якої освітньої інституції територіальної системи загальної середньої освіти і за власним бажанням та у встановленому порядку розбудовувати власну індивідуальну освітню траєкторію як набір освітніх інституцій. Освітній процес став максимально індивідуалізованим.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Завдяки використанню теорії БМ-систем вдалося створити цілісне наукове уявлення про систему загальної середньої освіти як інструмент дослідження шкільної практики в сільській місцевості. Введення поняття освітньої інституції дозволило представити це цілісне наукове уявлення у вигляді інституційної моделі системи загальної середньої освіти сільської місцевості (ІМ СЗСОСМ), яка і є основним результатом проведеного теоретичного дослідження.
2. Увівши поняття „потік освітніх ресурсів”, вдалося значно спростити ІМ СЗСОСМ, адже результати діяльності методичних та інших освітніх установ, органів управління освітою виступають у цій моделі в якості матеріальних та ідеальних освітніх ресурсів, які використовуються в освітньому процесі.
3. ІМ СЗСОСМ дозволяє здійснювати аналіз структури реальних територіальних систем загальної середньої освіти, досліджувати тенденції їх змінювання, а також прогнозувати появу нових типів і видів освітніх інституцій та цілісних освітніх систем, здійснювати їх проектування. Для цього створюються структурні матриці систем освіти як таблиць, в яких із всіх потенційно можливих видів освітніх інституцій вказують лише ті, які існують у дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. Б.Т. Бусол. – К.: Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2001. – 1440 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376.
3. Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрікном Інтер, 2008, – 1040 с.
4. Законодавство про освіту України. Збірник законів. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 159 с. – (Б-ка офіційних видань).
5. Осадчий І.Г. Синергетика в управлінні освітою: основи теорії БМ-систем / І.Г. Осадчий // Шлях освіти. – №4 (21). – 2001. – С.26-31.
6. Осадчий І.Г. Освіта сільського регіону: теорія і технологія управління розвитком: Монографія. – К.: Вид. дім „Шкіл. світ”: Т. Соловей, Л. Галіцина, 2005. – 260 с.
7. Професійна освіта: Словник. Навч. посіб. /Уклад. С.У. Гончаренко та ін., За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.

Іван Осадчий

Институционная модель системы общего среднего образования как инструмент исследования школьной практики в сельской местности.

Используя теорию БГ-систем („систем без границ”), удалось создать институционную модель, а также исследовать структуру системы общего среднего образования сельской местности на разных этапах ее развития в течении последних двадцати лет.

Ключевые слова: образовательная институция, целостная образовательная система, институционная модель системы общего среднего образования.

Ivan Osadchyi

Institutional model of general secondary education system as a research tool of school practice in the country-side

By using theory of WB-systems (“systems without borders”) it has been managed to create the institutional model and to investigate the structure of general secondary education of the country-side on different stages of its development for last twenty years.

Key words: educational establishment, integral educational system, institutional model of general secondary education system.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ШКОЛИ-ЛІЦЕЮ

У статті йдеться про стратегію розвитку школи-ліцею № 6 ім. Н. Яремчука м. Тернополя на 2011-2016 рр. Для того, щоб добитися успіху в будь-якій справі, необхідно мати стратегію. Стратегія школи визначає пріоритети, місію і головні завдання навчального закладу, а також шляхи їх досягнення.

Ця стаття є прикладом того, якою може бути стратегія школи-ліцею, щоб вдало виконувати свою функцію.

Ключові слова: стратегія, традиції, місія школи, виховний орієнтир, стратегема, моніторинг, розумові ігри, альтернативна професійна оцінка.

Директор школи, ліцею, гімназії № 2'2011

**Олександр
ОСТАПЧУК**

Директор школи-ліцею № 6
ім. Н. Яремчука
м. Тернополя

1. МІСІЯ ШКОЛИ- ЛІЦЕЮ

М і с і я школи-ліцею полягає в створенні таких умов, в яких учень стане повноправним учасником освітнього процесу, а не пасивним споживачем готових знань. Освіта в нашому закладі буде зосереджуватись на дитині, а не на академічних знаннях, для цього вчитель підтримуватиме й розвиватиме потенціал кожного учня. Відповідно до цього, на уроках діти не стільки готуватимуться до далекого майбутнього життя, а житимуть ним зараз, тобто навчання має бути максимально на-

ближеним до умов сучасного швидкоплинного життя. Місія нашої школи-ліцею також полягає в тому, щоб створити територію, де свобода педагогічної думки та ідеї стане головним секретом позитивного іміджу закладу. Це і свобода від негативних емоцій та свобода відчувати смак до життя як у дітей, так і в учителів. Місію школи-ліцею колектив вбачає і в здобутті учнями основ мудрості. Тому правило „Будь мудрим!” повинно стати девізом закладу. А це значить вчити учнів узгоджувати свої інтереси з інтересами інших, прагнення досягти спільності з людьми й принести їм користь саме в тому, що найбільше відрізняє особу від інших. Це також означає діяти так, як всі хочуть, але тільки як може мудрий. Разом з цим учні мають знати, що мудрість виявляється, коли знання підсилюються інтуїцією і глибокими роздумами, освітленими високою моральністю. Вона

набувається самосвідомістю і самовихованістю. У загальному все це сприятиме навчанню учнів вміти, розуміти, аналізувати, тобто мислити.

МЕТА РОЗВИТКУ ШКОЛИ-ЛІЦЕЮ

1. Підняти на якісно вищий рівень систему виховної роботи, створити власний виховний орієнтир шкільних традицій школи-ліцею.

2. Ширше застосувати ведення навчання за принципом „Школа поза школою” (проведення уроків за межами школи-ліцею).

3. На базі школи-ліцею створити „Лігу Розумових ігор”, втіливши її в експеримент: „Вплив Розумових ігор на емоційний та інтелектуальний розвиток дітей”.

4. Вдосконалити матеріально-технічну базу закладу як в технічному оснащенні, так і у високоестетичному оформленні приміщення.

5. Широке залучення до навчально-дослідницької роботи ліцеїстів закладу.

6. Розширити діяльність учнівського самоврядування, враховувати пріоритетність інтересів школярів при реалізації стратегії розвитку закладу.

7. Активно включитись в міжнародні освітні проекти та гранти, бути учасниками освітніх конференцій та семінарів в різних містах України.

8. Налагоджувати мережеву взаємодію з іншими школами, розвивати школу як відкриту освітню систему.

9. Застосувати альтернативну професійну оцінку роботи школи-ліцею з боку незалежних експертів.

2. АНАЛІЗ СУСПІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ОЦІНКА АКТУАЛЬНОСТІ РОЗВИТКУ ШКОЛИ-ЛІЦЕЮ

В сучасних умовах виникло багато проблем із гуманітарною освітою в зв'язку з різними подіями в суспільному житті. Серед них:

1. Прихід епохи Інтернету. В умовах інтернетної інформації завдання

учителя інші. Учителю потрібно не стільки інформувати, скільки вибудувати урок так, щоб викликати в учнів потребу дізнатись про об'єкт, що вивчається, якомога більше.

2. Негативний вплив телебачення з причини вкрай низького рівня більшості програм.

3. Небачена пропаганда популярної культури.

4. Культивування атмосфери, при якій учнями зроблено висновок про те, що гуманітарна освіта не веде до підвищення добробуту.

5. Нестача справжньої еліти в країні, яка створювала б культурну атмосферу в суспільстві, підтримувала духовний вогонь і поширювала знання, необхідні для духовного балансу.

6. Перетворення всіх духовних, творчих, елітних, художніх, естетичних, етичних начал в примітивні масмедійні шоу.

7. Господарями людських душ стали не творчо високі, думаючі, харизматичні особистості, а шоумени.

Тому проблема педагогів полягає в тому, що їх голос погано прослуховується серед поп-культури, нескінченних шоу та рулеток. Але ситуація не безвихідна. Нам необхідно переглянути багато позицій викладання новітніх предметів. Необхідно пожертвувати консервативною частиною навчання і включити максимально інноваційне мислення. Не забувати, що однією з умов успіху в педагогічній роботі є почуття любові, яке виникає в учителя до учня. І якщо в бесідах, дискусіях з дітьми вчитель хоче давати негативні оцінки тим чи іншим явищам суспільного життя, то важливо знати, що нам потрібно боротися не проти чогось недостойного, а за прекрасне.

Тому нам необхідно створити стратегію розвитку школи-ліцею, яка сприятиме тому, що і діти, і батьки, і, звичайно, вчителі випромінюватимуть багато Світла, Добра і Любові, які робитимуть навколишній світ благо-

роднішим. А це досягається через творчу працю, яка приносить задоволення.

Наша стратегія буде ґрунтуватися на розумінні другорядності матеріальних цінностей і орієнтирі на розвиток людських здібностей як основного ресурсу нового часу.

3. АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ ШКОЛИ-ЛІЦЕЮ

Протягом останніх десяти років школа-ліцей № 6 імені Н. Яремчука користується авторитетом в громадськості міста. Ґрунтовні знання, які отримують наші учні, підтверджуються і результатами предметних олімпіад, перемогами в різноманітних конкурсах і змаганнях, а також продовженням навчання учнів у вищих навчальних закладах України.

Система навчально-виховної роботи в закладі постійно вдосконалюється. Вчителі активно пропагують власні методи ведення навчальних занять, є авторами і співавторами навчальних посібників, беруть участь у конкурсах

„Вчитель року” „Класний керівник року”.

Співпраця з Тернопільським педагогічним університетом ім. В. Гнатюка, економічним університетом дають основу для наукових досліджень, сприяють інтелектуальному зростанню учнів школи-ліцею.

Віковий склад педагогів є оптимальним, оскільки плеяда досвідчених вчителів із задоволенням ділиться своїм досвідом з молодими колегами, а ті в свою чергу, переймаючи досвід, активні в пошуках нових форм і методів організації й проведення навчально-виховних занять. Проблемою для закладу є навчання в дві зміни. Однак вирішити її адміністрація школи-ліцею не в змозі, оскільки приміщення школи-ліцею невелике, а бажаючих навчатись в школі дуже багато.

Тому вид діяльності в школі планується з урахуванням максимального використання всіх приміщень у дві зміни.

Залучення батьків до навчально-виховного процесу дає позитивні результати. Привернення їх уваги до розвитку дітей сприяє підвищенню відповідальності за стан справ в закладі, а хороший рівень освітнього процесу в школі-ліцеї дозволяє залучати спонсорські кошти для вдосконалення матеріально-технічної бази.

Високий методичний рівень педагогів дозволяє моделювати різні типи навчальних занять з урахуванням індивідуальних особливостей учнів. А система виховної роботи, спрямована на духовність і мудрість підростаючого покоління,

Шкільне подвір'я школи-ліцею №6 імені Н. Яремчука

використовуючи виховний орієнтир шкільних традицій, робитиме шкільне життя повним позитивних вражень.

4. ФОРМУВАННЯ І АНАЛІЗ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ

Щоб добитися успіху в будь-якій справі, необхідно мати стратегію, яка приведе до позитивної цілі. Загальна велика ціль завжди складається з окремих напрямів, які взаємопов'язані. Так, для всебічного розвитку особистості потрібний високий рівень трудового, фізичного, морального, естетичного та розумового напрямів.

Для досягнення такого рівня в сучасних умовах необхідний винахідливий, мудрий план – стратагема. Стратагема – це позитивний досвід минулого, загальний приклад, це вміння досягати успіху завдяки добре продуманому плану. Для кожного напрямку виховної роботи плану школи-ліцею повинна бути своя стратагема.

Стратагема фізичного виховання. Немає в світі кращого одягу, ніж бронза м'язів і свіжість шкіри. Орієнтири реалізації стратагеми – 10 секретів здоров'я:

1. Сила розуму (основа здоров'я і хвороби знаходиться в нашому розумі).
2. Сила дихання (глибоке дихання впливає на емоції).
3. Сила фізичних вправ (фізична діяльність приносить сили).
4. Сила правильного харчування (правильне харчування подібне будівництву будинку).
5. Сила сміху (сміх – вічний цілитель).
6. Сила відпочинку (істинне здоров'я неможливе, якщо мозок і тіло не відпочивають).
7. Сила правильної осанки (осанка впливає на наш настрій та емоції так, як і на фізичний стан).
8. Сила навколишнього середовища (свіже повітря і сонячне світло – дарунок Природи).

9. Сила віри (для істинного здоров'я ми потребуємо не тільки фізичну їжу, але й духовну).

10. Сила любові (потрібно дарувати любов людям і світу).

Будь мудрим: пізнай свої фізичні можливості й загартовуй здоров'я.

Стратагема трудового виховання. Ліниві – люди завжди посередні (Вольтер). Шляхи реалізації стратагеми:

1. Забезпечення чистоти і порядку в класних кімнатах і коридорах школи-ліцею.
2. Озеленення школи-ліцею.
3. Ведення домашнього господарства учнями.
4. Ручна і механічна робота в навчальних майстернях.
5. Загальношкільні толоки.
6. Участь у волонтерських загонах.
7. Участь в позашкільних гуртках.
8. Учні повинні усвідомити, що без ентузіазму немає творчості, а немає творчості – розвиток особистості гальмує, звідки і в результаті виростає посередність.

Будь мудрим: радій плодам своєї праці.

Стратагема розумового виховання. Розум завжди любить чогось братися, і коли він не матиме доброго, тоді звертатиметься до поганого. Орієнтири реалізації стратагеми:

1. Особистісно-зорієнтоване навчання.
2. Спостереження та дослідження природи й суспільства.
3. Творча позакласна робота учнів.
4. Розумові ігри.
5. Всебічна здатність до праці.

Будь мудрим: доклади серце своє до навчання і вуха свої до розумних слів.

Стратагема морального виховання. Ми повинні робити себе не стільки щасливими, скільки достойними щастя. Орієнтири реалізації стратагеми:

1. Кодекс честі сина своєї родини й громадянина.

2. Гармонійні поєднання інтересів держави й особистості.

3. Багатство духовного світу людини.

4. Традиції мого народу.

5. Свобода – означає відповідальність.

Будь мудрим: усвідом себе частинкою Всесвіту й дитиною творця.

Стратегема естетичного виховання. Несприйняття твору високого мистецтва – це показник „несправності”

Додаток 1

це показник „несправності”

особистості. Орієнтири реалізації стратегіми:

1. Неповторність особистості.

2. Найкраща музика – природа.

3. Якщо в твоєму житті недостатньо прекрасного – створи його.

4. Художня самодіяльність.

5. Зустрічі з особистостями.

Будь мудрим: Чим вища естетична культура особистості – тим легше розв’язуються різні проблеми.

5. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ГЕНЕРАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ

1. Головним в педагогічному колективі школи-ліцею є позитивна атмосфера, емоційний комфорт кожного вчителя.

2. Важливо думати не про те, ким дитина буде, а про те, ким вона є зараз.

3. Освіта в нас зосереджується на дитині, а не на академічних знаннях.

4. Заохочуємо таку якість у вчителів, як унікальність, що власне і буде приваблювати дітей.

5. Затвердити власний виховний орієнтир шкільних традицій, який допоможе дітям ставати кращими духовно та фізично.

6. Формувати культуру прийняття рішень на основі моніторингу навчально-виховного процесу, на глибокому знанні особливостей кожного учня.

7. Спрямовувати діяльність школи-ліцею на співпрацю, уміння жити й працювати з тими, хто поруч.

План дій для покращення матеріально-технічної бази школи-ліцею		
№ п.п.	Назва роботи	Термін виконання
1	Облаштування малого спортивного залу.	2011 р.
2	Ремонт актового залу.	2011 р.
3	Облаштування цокольного приміщення.	2012 р.
4	Облаштування коридорів школи-ліцею під квітковий оазис.	2011 р.
5	Монтування зовнішнього освітлення школи-ліцею.	2011 р.
6	Встановлення фонтану на подвір'ї школи-ліцею.	2012 р.
7	Встановлення пам'ятної камінної огорожі з лівої сторони школи-ліцею одинадцятикласникам.	2011 р.
8	Облаштування внутрішнього дворика.	2013 р.
9	Реконструкція I поверху школи-ліцею.	2011 р.
10	Оформлення II та III поверхів школи-ліцею.	2012-2013 рр.
11	Забезпечення учнів персональними шафами для одягу.	2014 р.
12	Реконструкція спортивного майданчика.	2015 р.
13	Обладнання тренажерного залу.	2015 р.
14	Придбання мультимедійної техніки в кабінет фізики, трудового навчання, математики, історії, біології.	2012-2016 рр.
15	Заміна вікон в коридорах школи-ліцею.	2012-2016 рр.

Виховний орієнтир шкільних традицій			
Назва традиції	Зміст діяльності	Періодичність	Започатковано
Дні здоров'я	Веселі старту.	Щорічно: травень, вересень	1994 р.
Особливий День учня	Творча самодіяльність учнів	Щорічно: листопад	1995 р.
День народження Н. Яремчука	Святковий концерт в ПК „Березіль”	Щорічно: 30 листопада	2001 р.
Мистецька вітальня	Зустріч з Особистостями	4 рази в рік	2001 р.
„Фотомить, зупинись”	Галерея фото про шкільне життя	Щомісяця	2007 р.
Загальношкільні змагання з аеробіки	Фестиваль грації	Через 1 рік: березень	2004 р.
Казковий вернісаж	Фестиваль казок – в ролях учні 5-6 класів	Щорічно: квітень.	2005 р.
„Брати наші менші”	Виставка домашніх тварин	Через 1 рік	1999 р.
„Фортеця 6 школа-лицей”	Спортивно-інтелектуальна гра для учнів 10-11 класів протягом ночі в приміщенні школи-лицею	Щорічно: травень.	2003 р.
Тиждень високої моди	Демонстрація одягу різних стилів	Через рік	2008 р.
Весняний віденський бал	Бал для учнів 9-11 класів, батьків, вчителів за відповідним сценарієм	Щорічно: квітень	2010 р.
Парад школи	Святковий похід всією шкільною родиною центральною вулицею міста.	Щорічно: травень	2011 р.
Веселковий тиждень	Кожного дня тижня учні та вчителі приходять у школу в одязі певного кольору	Щорічно: жовтень	2010 р.
Тиждень галантності	Хлопчики протягом тижня дарують компліменти дівчаткам. Визначається „Джентельмен школи-лицею”	Щорічно: січень	2011 р.
Тернопільські корифеї мистецтва	Збір і вивчення відомостей про відомих людей мистецтва Тернопільщини. Презентації про творчість Великих.	Щорічно: лютий	
„Директорський шашлик”	Уроки для учнів 11-х класів на природі, які проводить директор школи-лицею в передостанній день навчання і пригортає шашликом	Щорічно: травень	2002 р.
Богатир 6-ї школи	Спортивні змагання до Дня захисника Вітчизни	Щорічно: лютий	2008 р.
Коли вчителі були школярами	Спогади вчителів про свої роки для учнів 11-х класів	Щорічно: березень	2003 р.
День мистецтв	Уроки в мистецьких закладах	Щорічно: березень	2007 р.
„Мій тато може все”	Конкурс для батьків учнів молодших класів	Щорічно: квітень	2007 р.
День „райської яблунки”	Святковий концерт біля „Райської яблунки” на подвір'ї школи-лицею	Щорічно: травень	2011 р.
Свято букви „Я”	Психологічні тренінги, фольклорні заботи	Щорічно: вересень	2011 р.
Посвята в старшокласники	Програма для учнів 9-х класів	Щорічно: жовтень	2003 р.
Посвята в п'ятикласники	Програма для учнів 5-х класів	Щорічно: жовтень	2003 р.
Конкурс ораторів	Змагання в ораторстві	Через 1 рік: січень	2010 р.
Конкурс усного числення	Змагання учнів 3-4 класів з усного числення	Щорічно: грудень	2011 р.
Фестиваль танцю	Демонстрація фестивального мистецтва учнів 5-11 класів	Через рік: березень	2009 р.
Розумові ігри	Змагання з розумових ігор учнів 5-9 класів	Щомісяця	2005 р.
Діалог культур	Знайомство з культурами інших країн	Грудень	2009 р.

6. УПРОВАДЖЕННЯ, КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ВИБРАНОЇ СТРАТЕГІЇ

1. Упровадження.

1.1. Формування завдань кожній методичній комісії.

1.2. Складання програм для кожної виховної страгати.

1.3. Побудова на основі виховних страгати та виховного орієнтиру шкільних традицій системи роботи класних керівників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лізинський В. Ідеї до проєктів і практика керування школою. – Харків: Ранок, 2007. – 160с.

2. Генсон М. Керування освітою та організаційна поведінка. – Львів: Літопис, 2002. – 384с.

3. Поташнік М., Лазарєв В. Управління розвитком школи. – Москва: Нова школа, 1995. – 464с.

Александр Остапчук

Стратегія розвитку школи-лицея

В статті йде про стратегію розвитку школи-лицея № 6 ім. Н. Яремчука г. Тернополя на 2011-2016 гг. Для того чтобы добиться успеха в любом деле, необходимо иметь стратегию. Стратегия школы определяет приоритеты, миссию и главные задачи учебного заведения, а также способы их достижения.

Статья является примером возможной стратегии школы-лицея, успешно выполняющей свою функцию.

Ключевые слова: стратегия, традиции, миссия школы, воспитательный ориентир, страгата, мониторинг, интеллектуальные игры, альтернативная профессиональная оценка.

Olexander Ostapchuk

Strategy of development of school-lyceum

The article tells about the strategy of development of Ternopil school-lyceum № 6 named after N. Yaremchuk for years 2011-2016. To succeed in any business, one should have a strategy. The strategy of any school defines the priorities, mission and main aims of the educational establishment as well as the ways of their fulfillment.

The given article is an example of a possible strategy of the school-lyceum with the aim of performing its function successfully.

Key words: strategy, traditions, mission of the school, educational landmark, stratagem, monitoring, intellectual games, alternative professional assessment.

1.4. Обговорення з батьківською громадськістю питання вдосконалення та покращення матеріально-технічної бази закладу та основних засад стратегії розвитку.

1.5. Організація Розумових ігор школярів. Проведення експерименту „Вплив Розумових ігор на емоційний та інтелектуальний розвиток учнів”.

1.6. Проведення альтернативної професійної оцінки діяльності закладу в травні 2011 року.

1.7. Коригування предметних навчальних планів в напрямі „Школа поза школою”.

1.8. Обговорення варіантів участі школи-лицея в міжнародних освітніх проєктах та підготовка конкурсних проєктів.

2. Контроль та оцінка результатів вибраної стратегії.

2.1. Створення психологічною службою тестів для оцінки розвитку та функціонування школи-лицея.

2.2. Проведення засідань педагогічної ради з питань виконання виховних страгати та ролі шкільних традицій для розвитку школярів.

2.3. Проведення моніторингу щодо введення Розумових ігор в практику навчально-пізнавальної діяльності учнів.

2.4. Проведення моніторингу щодо участі закладу в міжнародних освітніх проєктах та програмах.

2.5. Проведення альтернативної професійної оцінки результатів діяльності закладу в травні 2012 і 2013 років.

7. ВИСНОВКИ

Стратегія розвитку школи-лицея № 6 ім. Н. Яремчука визначає пріоритети, місію і головні цілі закладу, а також методи їх досягнення. Важливим чинником реалізації стратегії розвитку школи-лицея стане педагогізація батьківської громадськості та активність учнівського самоврядування і всієї шкільної родини.

ОСВІТА Й СУЧАСНІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

В статті йдеться про I Міжнародний та IV Всеукраїнський освітній форум недержавних закладів освіти з теми: „Освіта й сучасні глобалізаційні процеси: український вимір”. На форумі йшлося про процеси глобалізації, інтеграції української освіти в європейський простір, про те, що при модернізації національної освіти нашій країні потрібно враховувати інтеграційні процеси в європейській і світовій спільноті.

Ключові слова: глобалізація, інтеграція, модернізація, європейський освітній простір.

Наприкінці 2010 року (14.12.2010) у столичному Будинку вчителя Асоціація приватних закладів освіти м. Києва спільно з Національною академією педагогічних наук України та за підтримки Головного управління освіти й науки КМДА провела I Міжнародний та IV Всеукраїнський освітній форум недержавних закладів освіти з теми: „Освіта й сучасні глобалізаційні процеси: український вимір”.

Тема форуму була обрана не випадково: глобалізація – процес, який охопив світову спільноту в усіх сферах життя, включаючи й освіту. XXI століття висуває нові вимоги до цілей, завдань, структури та змісту освіти України. Це пояснюється зміною світоглядної позиції та ціннісних орієнтацій, прагненням нашої країни інтегруватися до європейського простору. Україна як європейська держава, історія, культура й економіка

якої органічно вплетені у світову й європейську, не може стояти осторонь трансформаційних та глобалізаційних процесів.

Президент нашої держави Віктор Федорович Янукович зазначав: „Глобалізація світової спільноти відбувається незалежно від бажання чи небажання цього процесу з боку України. За таких умов Україна повинна докласти серйозних зусиль, щоб посісти чільне місце у світовому глобальному просторі”.

На форумі були присутні представники Європейської асоціації незалежних шкіл ECNAIS, депутати ВР України та Київради, фахівці АПН України, спе-

**Олена
МОВЧУН**

Директор приватної школи „Тріумф” м. Києва, Голова Асоціації недержавних закладів освіти м. Києва

**Інноваційна
школа**

УДК 37.014(477):316.32

Директор школи, ліцею, гімназії № 2'2011

**УКРАЇНА ЯК
ЄВРОПЕЙСЬКА
ДЕРЖАВА, ІСТОРІЯ,
КУЛЬТУРА Й ЕКОНОМІКА
ЯКОЇ ОРГАНІЧНО
ВПЛЕТЕНІ У СВІТОВУ
Й ЄВРОПЕЙСЬКУ,
НЕ МОЖЕ СТОЯТИ
ОСТОРОНЬ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ
ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ**

ціалісти Міністерства освіти й науки України, Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України, представники фінансових і податкових органів влади, освітніх та зацікавлених у розвитку освіти громадських організацій, редакції фахових видань, ЗМІ.

Обговорення показало, що зміни, які відбуваються в українській освіті у зв'язку з глобалізацією, не завжди сприймаються однозначно. Йшлося як про переваги (відкритість до зовнішніх впливів, збагачення новими технологіями, формування нового типу суспільства, заснованого на знаннях), так і про ризики (підпорядкування сфери освіти й культури єдиним стандартам, нівелювання культурних особливостей окремих країн тощо). Приватні заклади ставлять собі ті самі питання:

**НАРАЗІ ПЕРЕД
ОСВІТОЮ ПОСТАЄ
БАГАТО ПИТАНЬ, І МИ
ВБАЧАЄМО СВОЮ МІСЦЮ
В ТОМУ, ЩОБ СТАТИ
НА ЧОЛІ РОЗВ'ЯЗАННЯ
ІСНУЮЧИХ ПРОБЛЕМ,
ПРАГНЕМО БУТИ
АВАНГАРДОМ, А НЕ
АУТСАЙДЕРАМИ**

як сприймати зміни, що є прийнятним або навпаки.

Учасники форуму дійшли висновку, що глобалізація є одним із провідних факторів формування „суспільства інтелекту”. Передусім це можливість збагачення новими ідеями, освітніми технологіями.

Розмивання кордонів і подолання просторових бар'єрів, з одного боку, надає можливість більш широкій реалізації свого потенціалу кожною людиною в світовій спільноті, а з іншого – робить доступними досягнення науки, культури, мистецтва.

У такому суспільстві роль освіти вкрай важлива, і тому вона розглядається як гарант успішності його існування. Сучасне суспільство як замовник знань має особливі очікування від системи освіти, а поліпшення її якості в Україні підвищить престиж у загальносвітовому освітньому просторі. В результаті національна система освіти стане більш конкурентоспроможною на світовому ринку.

На форумі йшлося про те, що при модернізації національної освіти нашої країні потрібно враховувати інтеграційні процеси в європейській і світовій спільноті. Країни Європи кілька років тому підписали Болонську конвенцію, яка передбачає зближення їхніх освітніх систем. Україна рік тому приєдналась до цієї конвенції. Наша країна має влитися в європейський освітній простір з тим, щоб не залишитися поза Європою не тільки в освіті, а й у житті в цілому.

Потрібно чітко усвідомлювати: освіта в XXI сторіччі – не лише навчання та виховання особистості. У добу глобалізації та високих технологій освіта є чинником соціальної стабільності, економічного добро-

буту країни, її конкурентоздатності та національної безпеки. Тому її не можна й надалі стереотипно відносити до сфери відомчої та галузевої політики – це загальнонаціональна, стратегічно важлива проблема. Сьогодні, як ніколи, суспільству, родині, дітям потрібна нова школа – з новою філософією освіти й виховання, з новою педагогікою, новим змістом, новими стосунками – школа, яка може виховати щасливу людину, розвинену особистість, яка буде почуватися впевнено у будь-якому місці світу.

Невідворотні зміни, які відбуваються в освіті України, вигоди та ризики, які несе глобалізація нашій освіті, вимагають пильної уваги. Звичайно, приватна школа не може залишатися осторонь. Адже одна з її функцій – виконувати замовлення суспільства.

Було зазначено, що процеси глобалізації зумовлюють перегляд акцентів у системі освіти. Отже, увагу присутніх на форумі насамперед привернули такі питання:

- фундаментальна освіта;
- якісна концепція навчання;
- повага та підтримка індивідуальності дитини;
- потреба у безперервній освіті;
- міжкультурний діалог;
- пошук таких інтегративних форм, які б забезпечували органічний синтез, з одного боку, кращих світових зразків, стандартів і технологій

освіти, а з іншого – притаманного тій чи іншій країні власного досвіду й освітньої традиції.

Не оминули своєю увагою присутні проблеми недержавних освітніх закладів, які останнім часом не лише не зникли, але й поглибилися.

У своєму виступі як Голова Асоціації недержавних закладів освіти зауважила, що за останній час сталися деякі позитивні зрушення: відбулася консолідація приватних закладів освіти навколо Асоціації, почалася співпраця з владою – зареєстровані законопроекти у ВР, є пункти, які ввійшли в податковий кодекс і стосуються вони податку на прибуток, на додану вартість та на землю.

Але, незважаючи на це, ситуація залишається вкрай важкою, і якщо не відбудуться суттєві зміни, суспільство може взагалі втратити приватну освіту й навіть не встигне осмислити, до якої міри це погано не лише для вітчизняної школи, але й для країни в цілому. По-перше, Україна втрачить потужного інвестора – батьків, які свідомо й добровільно вклали кошти не лише в навчання власних дітей, але й загалом в освіту. А крім того, напрацювання й здобутки приватної освіти поки ще не вивчені як слід. Між тим, це величезний корисний досвід. Адже саме

**НЕВІДВОРОТНІ ЗМІНИ,
ЯКІ ВІДБУВАЮТЬСЯ
В ОСВІТІ УКРАЇНИ,
ВИГОДИ ТА РИЗИКИ,
ЯКІ НЕСЕ ГЛОБАЛІЗАЦІЯ
НАШІЙ ОСВІТИ,
ВИМАГАЮТЬ ПИЛЬНОЇ
УВАГИ. ЗВИЧАЙНО,
ПРИВАТНА ШКОЛА НЕ
МОЖЕ ЗАЛИШАТИСЯ
ОСТОРОНЬ**

приватна освіта першою відгукується на виклики нового часу щодо зміни освітніх пріоритетів й активно впроваджує інновації у шкільне життя. „Наразі перед освітою постає багато питань, і ми вбачаємо свою місію в тому, щоб стати на чолі розв’язання існуючих проблем, прагнемо бути авангардом, а не аутсайде-рами”.

Асоціація приватних закладів переконана, що держава не настільки багата, щоб не використовувати ресурс приватного сектору освіти.

Результатом роботи форуму став меморандум усіх зацікавлених організацій про співробітництво та спільне звернення до ВР та Кабміну стосовно вирішення проблем, які постали перед освітою України.

Асоціація прагне перевести відносини приватної освіти з державою в площину продовження поглибленого діалогу й надалі співпрацювати з усіма зацікавленими структурами, конкретними справами доводити свою роль як важливого чинника української освіти, бути активним учасником демократичних процесів у суспільстві.

На рівні освітньої політики необхідно:

- упроваджувати європейський вимір для всієї системи освіти;
- розробити рекомендації до нових стандартів освіти в контексті європейського виміру;
- внести зміни до Державних стандартів базової та повної середньої освіти на основі компетентнісного підходу;
- здійснювати системні кроки в освіті, впроваджувати та підтримувати полікультурну освіту та інтеркультурний діалог;
- залучати владні структури, громадськість, батьків до співпраці;
- упроваджувати програми партнерства в навчальних закладах.

Учасники форуму висловили сподівання, що зроблені висновки стануть поштовхом до виконання новітніх завдань і сприятимуть піднесенню української освіти на новий рівень, у результаті чого Україна посіде гідне місце у світовому співтоваристві.

Елена Мовчун
Образование и современные глобализационные процессы: украинское измерение

Статья информирует о ходе проведения I Международного и IV Всеукраинского форума негосударственных образовательных учреждений по теме „Образование и современные глобализационные процессы: украинское измерение”. На форуме рассматривались вопросы глобализации, интеграции украинского образования в европейское пространство, о том, что при модернизации национального образования нашей стране нужно учитывать интеграционные процессы в европейском и мировом сообществе.

Ключевые слова: глобализация, интеграция, модернизация европейское образовательное пространство.

Olena Movchun
Education and modern globalization processes: the Ukrainian measuring

The article informs about holdins I International and IV All-Ukrainian forum of privat schools on theme “Education and modern globalization processes: the Ukrainian position”. On the forum the questions of globalization were discussed, the integration of Ukrainian education in Europ and it should take into account the integration processes in the world during the modernization of national community.

Key words: globalization, integration, modernization, education in Europe.

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

Наївно думати, що в школі можна поставити за мету виховання гармонійної особистості у визначений термін.

Ми стали мудріші, і ставимо реальні завдання – щоб не було зневіри у дітей.

Довгострокові проекти – на багато років.

Лілія Донська,
директор гімназії №30 „Еконад” м. Києва,
герой 7-ї сторінки проекту НАПН і нашого журналу
„Педагоги-новатори в Україні”

ДИРЕКТОР УСПІШНОЇ ШКОЛИ:

ПОМІРКОВАНИЙ КОНСЕРВАТОР
ЧИ РАЦІОНАЛЬНИЙ ІННОВАТОР*

**Лілія
Донська**

Директор школи, ліцею, гімназії № 22011

Київський
міський
Будинок вчителя,
Конференц-зала,
11:00-13:00,
27.10.2010 р.

Ольга ВИГОВСЬКА

Ініціатор і керівник проекту „Педагоги-новатори в Україні”, головний та науковий редактор Всеукраїнського науково-практичного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”

Йдеться про дві родинки гімназії: циклічні освітньо-виховні проекти та мережу студійних центрів, які об’єднують учнів, батьків, учителів та наукових партнерів гімназії навколо ідеї самопізнання й самовдосконалення через пізнання світу, а також організують їх співпрацю в освітньо-виховному просторі навчального закладу, створюють атмосферу довіри, доброзичливості й захищеності дитини.

Гімназійне життя організовано за проектно-цільовою системою на базі науково осмисленого практичного досвіду управління сучасною українською школою у період становлення молоді держави. Доведена здатність такої системи до саморозвитку та самовдосконалення, адекватно реагувати на вимоги часу та потреби суспільства щодо шкільної освіти.

Ключові слова: проектно-цільова система, циклічні освітньо-виховні проекти, студійні центри, система саморозвитку та самовдосконалення.

Шановні учасники
й гості проекту
„Педагоги-новатори в
Україні”!

Наш проект** зародився у 2006 році, сьогодні вже його 7-ма сторінка. За традицією проект відкриває його голова *В.Г. Кремень*, бо Проект є спільним проектом НАПН України і нашого журналу. Сьогодні цим правом ми просимо скористатися *В.І. Лугового*, віце-президента НАПН, директора Інституту вищої освіти НАПН України, доктора педагогічних наук.

*Реферативно-аналітичний матеріал
Укладачі:

**Ольга Виговська,
Олексій Виговський,
Олена Павловська,**

наукові співробітники ДНПБ
України ім. В. Сухомлинського
НАПН України

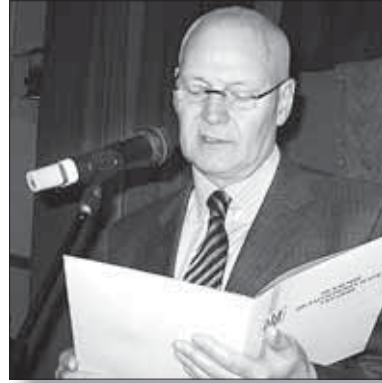
** У 2011 році Проекту „Педагоги-новатори в Україні” – 5 років!

Шановні колеги! Я радий вітати вас, наших колег, партнерів з такою подією – щорічний освітянський форум і проєкт „Педагоги-новатори в Україні”. Я хочу передати вам слова глибокої поваги і найкращі щирі побажання плідної праці від президента НАПН В.Г. Кременя, який зараз на конференції з питань модернізації освіти в Європі. Користуючись нагодою, хочу вручити Почесну грамоту НАПН України Донській Лілії Борисівні, директору гімназії № 30 „ЕкоНад” за значний особистий внесок у розвиток творчої особистості.

В модернізації освіти, звичайно, важливу роль відіграють педагоги-новатори. Наше суспільне життя змінюється на очах, змінюється й система освіти, як змінюється суспільство. І ми повинні реагувати на виклики його відповідним чином. Я зазначив би дві обставини, які змушують нас докорінно переглядати наші поступи у кращий бік: це дуже швидка зміна інформації, яку ми транслюємо в школі, і ми повинні реагувати на це і способами в навчанні. Нам потрібно перебудуватися з парадигми передачі інформації на здатність учня самостійно навчатися. Зараз передові навчальні технології йдуть таким шляхом, що маленька дитина в школі вже самостійно планує свій навчальний процес, опановує джерела інформації, методи самооцінювання, і вчитель виступає як куратор, координатор навчання. Ця

маленька дитина в майбутньому навчиться того, що їй потрібно буде в її діяльності. Друга обставина – це зміна центру, джерела інформації. Ми ходили за інформацією в бібліотеку. Зараз діти з початкових класів ідуть в Інтернет, бо там більше інформації. І наше завдання як педагогів-новаторів, щоб діти брали із віртуальних засобів інформації саме ту, яка потрібна для їхнього розвитку і для майбутнього життя. Я теж учитель, але вищої школи. Зважаючи на ці обставини, я зрозумів, що викладання деяких дисциплін нових неможливе, бо поки напишу й видам підручник, то інформація вже буде старою. Тому хочу побажати всім педагогам-новаторам залишатися новаторами, бути сучасними нашими працівниками освіти. Бажаю успіхів форуму.

**Володимир
ЛУГОВИЙ**

**Лариса
МЕЛЬНИК**

Директор
Київського
міського Будинку
вчителя

Директор школи, ліцею, гімназії № 2'2011

Учасників й гостей
проекту „Педагоги-
новатори в Україні”
привітав колектив
Київського міського
Будинку вчителя
пісню „Киеве мій”

Шановні учасники форуму, хочу привітати вас з таким поважним зібранням, адже всі присутні в залі — особливі люди, бо їх покликання — вчитель, це стан душі, спосіб життя, які впродовж багатьох років відають розум, серце своїм вихованцям. Саме ви — золотий фонд України, бо прагнете вдосконалювати світ

і множити в ньому добро і знання.

Символічно, що наше зібрання проходить в приміщенні, де в буремні 1917-1918 роки перебувала Центральна Рада, перший уряд України. Саме тут приймалися доленосні універсали. І 20 листопада 1917 року проголошено Українську Народну Республіку. В цьому освітянському домі в квітні й серпні 1917 року проводили I і II Всеукраїнські учительські з'їзди, які затвердили проект людини трудової школи. В листопаді 1917 року в цій залі було урочисто відкрито Українську академію педагогічних наук, при якій було запроваджено курси підготовки вчителів української мови та літератури. У цьому приміщенні працювала спілка вчителів, якою керувала Софія Русова. Тут працювала новостворена Українська державна академія мистецтв і розміщувалася редакція журналу „Вільна українська школа”.

У Національному музеї історії України знаходиться срібна копія цієї будівлі як

символ спадковості педагогічних ідей. Ми, освітяни, завжди з великою вдячністю і повагою ставимося до цього місця, де зароджувалася українська держава. В часи перебудови тут, саме в цій залі, відбувалися перші збори Народного руху України, Співки офіцерів України. Конгрес українських націоналістів також перші свої зібрання проводив у Будинку Центральної ради, Будинку педагогічного музею і Будинку вчителя.

Тоді, як на стінах Адміністрації Президента і Верховної Ради зберігалися символи радянського режиму, у вестибюлі Будинку вчителя була встановлена стела із скульптурними портретами діячів Центральної ради. А на куполі замайорів наш державний прапор. Стіни Будинку вчителя стали рідними для національно свідомої громадськості. Тут виступали С. Стецько, В. Чорновіл та багато інших діячів культури, мистецтва, відомі політики. Ідею державотворення Будинку вчителя зробив провідною ідеєю своєї роботи з освітянами, молоддю, батьками — усіма, хто переймається майбутнім Вітчизни.

В приміщенні Будинку вчителя розгорнули свою діяльність Педагогічний музей України, філія Київської державної педагогічної бібліотеки ім. В. Сухомлинського, Музей народної музики. Від часу проголошення незалежності України Будинку вчителя став справжнім культурно-національним центром держави. Щороку в ньому за участю відомих політиків, літераторів, мит-

ців, науковців відбувається понад тисячу масових заходів, які відвідують понад 200 тис. гостей міста. Народні університети, професійні клуби, навчально-практичні конференції, круглі столи – ось далеко не повний перелік тих форм, в яких виливається культурно-просвітницька робота нашої установи.

Ми готуємося до відзначення 100-літнього ювілею.

Наш проект зародився у 2006 році з моєї ініціативи та за підтримки членів редакційної ради та НАПН України й В.Г. Кременя особисто, який став головою проекту „Педагоги-новатори в Україні”. І відтоді щорічно відкривається сторінка за сторінкою, де педагогічна громадськість має можливість актуалізувати як визнаний, але, на жаль, дещо забутий, доробок співвітчизників, так і ознайомитися з ефективними рішеннями сьогоденних завдань сучасних шкіл. У першу чергу героями сторінок проекту стали народні вчителі СРСР, які працювали й працюють для України, їх троє: *В.Ф. Шаталов, М.М. Палтишев, С.В. Белуха*. Перший народний вчитель України – *С.А. Гавриш* – герой 3-ої сторінки Проекту. Наступну 4-у сторінку представили керівники приватних закладів освіти: *М.П. Гузик, І.В. Барматова* та *О.І. Чинок*. Далі 5-ту сторінку було надано герою-управлінцю – *І.Г. Осадчому*. Його естафету прийняв директор школи *І.Д. Гончаренко*.

А сьогодні героїня 7 сторінки – **Лілія Донська**, дирек-

тор гімназії № 30 м. Києва. І, звичайно, з радістю всіх присутніх запрошуємо 5 жовтня 2011 року разом відсвяткувати день народження нашого освітянського дому.

Лілія Костенко писала: „Із майстрами якось легше. Вони тримають небо на плечах, і від того буває висота”. Я бажаю плідної роботи форуму. Бажаю всім мріяти про висоту і досягати висоти в професії і особистому житті.

тор гімназії № 30 м. Києва. Вона прийшла не одна, а зі своїм колективом. Коли я вперше була в гімназії і познайомилася з чудовим колективом, а потім бачила їх разом на освітянських виставках, я почала відслідковувати і за декілька років зрозуміла наступне: Лілія Борисівна поруч себе збирає талановитих людей, випускників українських університетів, вчить їх педагогічній, управлінській майстерності, а потім вони стають директорами київських шкіл. Сьогодні про цю її родзинку управлінської діяльності ми обов’язково почуємо. Л. Донська – не тільки відмінник освіти України, вона відмінник столичної освіти. Три роки тому Київський університет імені Б. Грінченка визнав її роботу „Демократизація управлінської діяльності” інноваційною і видав сертифікат за цю роботу.

Тож зараз 7-у сторінку проекту „Педагоги-новатори в Україні” – „Директор успішної школи: поміркований консерватор чи раціональний інноватор” – презентує Лілія Донська, директор гімназії №30 „ЕкоНад”, м. Київ.

**Ольга
ВИГОВСЬКА**

УДК 37.091.113:
37.014.544: 159.923.2

ДИРЕКТОР УСПІШНОЇ ШКОЛИ:

ПОМІРКОВАНИЙ КОНСЕРВАТОР ЧИ РАЦІОНАЛЬНИЙ ІННОВАТОР

Доброго дня, дорогі друзі, шановне панство! Будь-який артист може позаздрити звичайному вчителю, бо він має більшу аудиторію

і більш віддану аудиторію. Давайте зазирнемо в гімназію „ЕкоНад”, яка святкує День народження 30 вересня, у день Святих Віри, Надії, Любові та матері їх Софії. Ми працюємо заради дітей і живемо заради них. Сьогодні представляю на ваш розсуд той невеличкий досвід, який накопичений за

Лілія
ДОНСЬКА

велике освітянське життя – 40 років як педагог, з них 7 – як учитель, 8 – заступник директора, 25 – директор спочатку загальноосвітньої школи № 30, 15 – як директор гімназії „ЕкоНад”. Зараз в моді нумерологія. Я відкриваю 7 сторінку проєкту, а всі знають, що 7 – щасливе число.

А якщо серйозно, я розчулена, що в цій залі є дорогі люди для мене. Розчулена тим, що за 40 років педагогічної роботи я була серед друзів, які готові підтримати і зрозуміти, що ти тут робиш. Мені приємно ба-

чити колег із гімназії №167 Дарницького району, де я починала як молодий учитель російської мови та літератури, потім заступник директора з виховної роботи, мого „хрещеного батька” – *Олександра Івановича Глуценка*, який благословив на роботу директором школи, через якого я тут 25 років і працюю. Він сказав: „Ідіть, і ви реалізуєте усі свої ідеї”. І я повірила. Мені приємно бачити „хрещену маму” на директора гімназії *Світлану Іванівну Смолянову*.

Ми довго радилися щодо теми сьогоднішньої презентації і обрали такий варіант, може, дещо парадоксальний: „Директор успішної школи: поміркований консерватор чи раціональний інноватор”. Коли ми говоримо про інновації, то говоримо із знаком „плюс”. Хоча це завжди ризик, спроба. А „ЕкоНад” успішна школа. Це також цікаво і проблематично. А які показники успішності? Спочатку говорили про кількість учнів, які вступили до вузів, а потім це стало соромно говорити. Тоді ми стали говорити про престижні навчальні заклади, хоча це так відносно. Чому ми думаємо, що наша школа успішна? Це ми не вміємо виміряти. Але це має бути школа, де дитині добре, затишно й захищено, куди

вона хоче йти кожен день. Цього прагнемо – оце і є успішна школа. І це є моя педагогічна мета й мрія.

Якщо *новатор* – це добре, то *консерватор* – це застій, минуле. Хоча слово „консерватор” безпідставно ображене нашим суспільством, бо з латини це „охоронець і захисник”, а хіба ми, директори, не охоронці та захисники дитини? Попри всі проблеми й соціальні стреси, ми мали зберегти дитину, національні традиції. І якщо директор не поміркований консерватор, а тільки вважає себе дуже активним новатором, то я маю сумнів, а на чому ґрунтується це новаторство. Тільки на прекрасній базі, яку ми зуміли зберегти для майбутнього? Тому ми обов’язково помірковані консерватори, які бережуть усе цікаве для майбутнього. Або раціональні інноватори – дуже люблю це слово, бо воно вчить нас робити те, що треба саме в цей момент і в тій кількості сил, які потрібні для цієї справи.

Наша українська педагогіка багато в чому романтична. І коли ми зустрічаємо молодих спеціалістів і питаємо, чому вони прийшли сюди, чому обрали цю професію, то вони відповідають, що дуже люблять дітей. Я завжди маю серйозний сумнів, думаю, що ця любов може бути випробувана першим уроком в 7 класі, який теж тебе дуже любить і обов’язково випробує твої сили, на що ти здатний. Раціональний керівник завжди шукає ті інструменти, ті технології, які допоможуть будь-якому совісному

БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Донська Лілія Борисівна – директор гімназії №30 „ЕкоНад” Дніпровського району м. Києва.

Народилася 29.11.1946 р. в м. Києві в родині офіцера. У 1965-ому році успішно закінчила Київську середню школу №100 і стала студенткою філологічного факультету Київського університету ім. Т.Г. Шевченка, навчання в якому поєднувала, як і в школі, з активною громадською діяльністю. 1970-го року закінчила університет з відзнакою і була направлена на роботу вчителем російської мови Мохнацької середньої школи Попільнянського району Житомирської області.

У зв’язку із заміжжям 1971-го року була переведена в Київську середню школу №167, де працювала до 1985-го року спочатку вчителем, а згодом – заступником директора з виховної роботи.

1985-го року була призначена директором Київської середньої школи №30, яка у 1995-му році була реорганізована в школу нового типу й отримала назву – Гімназія №30 „ЕкоНад”. Підставою для такої зміни стала ефективна робота школи над питаннями оптимального задоволення освітньо-виховних потреб учнів з урахуванням тих кардинальних змін, що відбувалися на той час у суспільстві. Досвід роботи школи був вивчений Київським інститутом удосконалення вчителів і рекомендований Міністерством освіти як передовий.

Гімназія №30 „ЕкоНад” продовжила роботу школи по створенню сприятливого для дитини освітньо-виховного середовища та стала автором моделі сучасної економічної освіти дітей в умовах ринкових відносин. Постійно працюючи над власним професійним розвитком, Л.Б. Донська в 2005-му році стала фіналісткою Всеукраїнського конкурсу з громадянської освіти серед керівників шкіл, організованого Американськими Радами за підтримки Уряду США, і була відряджена на стажування в США.

Під керівництвом директора створено творчий педагогічний колектив, який активно втілює в педагогічну практику проектно-цільову систему організації гімназійного життя, побудованого на засадах демократизму. В гімназії діє учнівське самоврядування, чия модель визнана однією з кращих у столиці.

Донська Л.Б. має публікації в педагогічній пресі, бере активну участь у житті педагогічної громади м. Києва та України, користується повагою в освітянському середовищі та любов’ю учнів. З ініціативи випускників гімназії №30 „ЕкоНад” її ім’ям названо одну із зірок сузір’я Великої Ведмедиці – „Лілія Донська”

Лілія Борисівна Донська має такі відомчі нагороди:

- Нагрудний значок „Відмінник освіти УРСР”, 1985 р.
- Почесна грамота Міністерства освіти і науки України, 2003 р.
- Нагрудний знак „Василь Сухомлинський”, 2006 р.
- Нагрудний значок „Відмінник столичної освіти”, 2009 р.
- Почесні дипломи учасника Міжнародної виставки „Сучасна освіта в Україні”.

вчителю робити свою справу якісно. Так, слово „технології” теж не любить наука, бо кожного дня мусимо зустрічатися із ремеслом, бо хороший ремісник – це хороший швець, кравець, художник, письменник, це той, що знає засади роботи і вміє їх виконувати задля результату.

І тому мені хочеться представити вам таку модель, яка відпрацьована і працює на результат – модель організації діяльності гімназії за проектно-цільовою системою. Теж люблю слово „організація”, тому що в педагогіці часто не вистачає саме гарної організації, розумної організації, розумної діяльності дітей, а діти дуже цінують, коли осмислена дія з боку педагога.

Педагогіка вічна, і тому звертається до вічних речей. Всі пам’ятаємо, що спочатку було Слово, тобто ідея, кон-

цепція, а для нас спочатку було слово „ЕкоНад”. Ми його самі придумали, і воно так вмонтувалося в логіку української мови, що тепер у нас є еконадський, еконадець. І таке словотворення живе нормальним життям. А чому саме це словосполучення: „економічна надія”. 15 років тому в нас повірило районне керівництво. 15 років тому нас вела надія, що у нас все вийде. А чому економічна?

Пригадуєте 90-і роки: страшно, безгрошів’я, люди не знали, на що сподіватися. Економічна тому, що ми були мрійники і хотіли тоді, щоб концепція нашої гімназії була така, що ми виховаємо майбутнього підприємця, того, який буде ставити економічні інтереси після інтересів етичних.

Життя нас трохи поправило, ми зрозуміли, що не все буде так, як ми хочемо, але й зрозуміли й таке, що без економічного світогляду ніхто з наших учнів нічого не зможе досягти в житті, без розуміння того, що економіка – це серйозна наука, що вона базова для будь-якої людини незалежно від її схильності й рис характеру, що тільки будучи обізнаним з економічними засадами суспільства можна робити будь-яку справу і не бути ошуканим цим суспільством або творцями фінансових пірамід, і тому наша надія стала економічною. Економіка у нас як світоглядний предмет, який ми ставимо собі за важливе завдання.

НАША ГІМНАЗІЯ – НАША НАДІЯ або дещо з історії та сьогодення гімназії №30 „ЕкоНад” Дніпровського району м. Києва

Гарна школа, сильна школа, славетна школа, відома школа, успішна школа... Хто з нас не вимовляв ці слова, коли хотів позитивно оцінити таке багатомірне поняття, як школа. Мабуть, і ви чули приблизно таке: „Колись ця школа була гарна, а тепер занепала”, або: „Останнім часом ця школа помітно піднялася”?

ТВОРЧІ ЗДОБУТКИ ЛІЛІЇ ДОНСЬКОЇ

Л.Б. Донська є ініціатором запровадження в практичну діяльність столичної школи циклічних освітньо-виховних проєктів, які створюють систему 5-річного логічно побудованого ланцюжка „соціум-особистість”. Дані проєкти об’єднують учнів, батьків та вчителів навколо шляхетної й привабливої ідеї самопізнання й самовдосконалення через пізнання світу в такій послідовності проєктів: „Мандруємо країнами ЄС” (2006-й рік), „Моя Україна у світі єдина” (2007-й рік), „Бути киянином – щастя і честь” (2008-й рік), „У моїй родині доля України” (2009-й рік), „Вмію мріяти – вчуся діяти” (2010-й рік).

Чимало творчих педагогічних ідей Л.Б. Донської втілено в життя як гімназії „ЕкоНад”, так й інших навчальних закладів Києва та України, бо директор невтомно ділиться своїми професійними надбаннями зі своїми молодими колегами: вона – багаторічний керівник семінару директорів шкіл міста, наставник молодих директорів. У 2006-му році Київський міський педагогічний університет ім. Б. Д. Грінченка видав їй Авторське свідоцтво як автору перспективного педагогічного досвіду на тему: „Організація сучасного освітньо-виховного процесу гімназії шляхом демократизації менеджментського компоненту”.

Школи, як люди, а точніше, як людські родини, переживають різні періоди свого буття, мають власні злети та падіння, щасливі й невдалі періоди. Звісно, якщо говорити про живу школу, частину нашого життя, а не про формально-адміністративну одиницю освітньої системи.

З огляду на це подумки гортаєш сторінки історії школи, якій віддано 25 років професійного життя, розмірковуєш про її минуле, аналізуєш сучасне, замислюєшся над майбутнім. У нашому плінному і такому нестабільному житті часовий відрізок у 25 років – це вже привід для певних узагальнень. Судить самі, на ці роки припадає зникнення зі світової мапи країни, яка втілювала поняття сили й могутності, поява нашої держави України, яка ще на початку шляху державотворення, руйнація ілюзій щодо цілковитої винятковості радянського способу життя, радянської моралі, радянської культури і, врешті-решт, радянської школи. Історики української педагогіки та школознавства ще скажуть своє слово про цей період невизначеності та нестабільності соціального, політичного, економічного, культурного життя, коли можна було подумати, що саме зараз „розірветься ланцюг часів”. Драматичний та надзвичайно складний у житті суспільства період перемін, у якому важко почуватися добре, якщо можна вірити мудрецю давнини та власному гіркому досвіду.

Проте школа з її просвітницьким та народотворюючим призначенням не може дозволити собі розкоші постояти на узбіччі, очікуючи якоїсь стабільності та визначеності, бо вона покликана разом з родиною зберегти напрацювання поколінь (знання, досвід, моральні цінності, національні традиції, гуманістичні ідеали) та, передавши їх дітям, використати на користь майбутнього. Позитивна роль шкільного консерватизму у роки нестабільності допомогла країні не втратити школу в цілому, але школа – не сховище скарбів, хоча й є спокуса до

такого порівняння, а живий осередок концентрації актуальної інформації, злободенних ідей, сьогоденних потреб та невідкладних прогнозів.

Проте час повернутися від школи як такої до школи конкретної. Тим більше, що люблю я до неї повертатися і реально, і подумки. Ця школа – гімназія №30 „ЕкоНад”, що знаходиться в Дніпровському районі нашої столиці. Типова споруда 1978 року без претензій на архітектурну оригінальність або хоча б на будівельну якість. Але з цим уже нічого не поробиш. А от над змістом ще працювати й працювати. Хоча останні 25 років розслаблятися не доводилось, бо попереду всіх справ, всіх управлінських рішень завжди була ідея.

Одразу зауважу, що гімназією середня школа №30 стала у 1995 році, а до цього боролася спочатку за право існування, коли в мікрорайоні з двома школами поруч лишилося всього 500 дітей, а далі – за самоствердження у ролі школи, яка може запропонувати дитині вибір. Саме з ідеї вибору все і почалося. Оборонні позиції змінилися наступальними. Стало ясно, що час прийшов, і педколектив готовий до цих дій.

Ще трошки про вибір, бо це важливо. У 1990 році на власні очі пощастило побачити, як організована гімназійна освіта у ФРН, зокрема у Мюнхені. Найбільш вразило не прекрасне матеріально-технічне оснащення школи і не соціальний захист учителя, які самі по собі мають стати предметом наслідування для наших можновладців, а право учня на вибір предметів і курсів, широкі можливості такого вибору надані учневі школою. Подумалося тоді, що навчити вибрати та відповідати за власний вибір – це чи не найважливіше завдання школи, особливо в умовах посттоталітарного суспільства, яке не звикло до широких пропозицій та самостійного вибору.

Серед педагогів одностайно знайшлися швидко, бо творчій людині, яка працює за покликанням, хочеться

ПРО ПРОЕКТНО-ЦІЛЬОВУ СИСТЕМУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ ГІМНАЗІЇ №30 „ЕКОНАД”

Київська гімназія №30 „ЕкоНад” нещодавно відзначила своє 15-річчя, і майже стільки її діяльність організована за проектно-цільовою системою, яка весь цей час розвивається, вдосконалюється, коригується і доповнюється самим життям, але продовжує лишатися принциповою основою життєзабезпечення функціонування гімназійного організму.

Що робить цю систему такою витривалою, постійно додає їй життєздатності? Поза сумнівів, у першу чергу, – це цільова складова системи, яка об’єднує всі гімназійні проекти (довгострокові і річні) ідеєю створення оптимальних умов щодо розвитку, зростання і вдосконалення особистості кожного еконадського учня і педагога. Усвідомлюючи масштабність такої цілі і пам’ятаючи, яка незлічена кількість прекрасних педагогічних моделей та ідей загинула у зіткненні з реальним життям, ми зосередили увагу на технології реалізації наших задумів. Так би мовити. Інструкції для безпечного та ефективного використання даної системи.

Кожен з проектів ставить певну мету, яка має реалізуватися, конкретизуватися та модифікуватися для кожного еконада протягом усього його гімназійного життя.

Щорічно, на початку навчального року, учні по класах обирають менеджерів кожного з проектів та поділяються на проектні групи, у яких працюють над проектними завданнями та беруть участь в акціях даного проекту. У такі ж групи щодо підтримки гімназійних проектів об’єднані й батьки. За час свого учнівства дитина опиниться у різних проектних групах і ролях, долучиться до різних завдань, які так чи інакше сприятимуть формуванню світоглядних засад дитячої особистості та моделей соціальної поведінки.

Всі ці „інструктивні” кроки фіксуються у Щоденнику куратора та учнівських щоденниках, які для цього спеціально розроблені. Роботою таких класних проектних груп разом з педагогом-куратором опікується учнівський парламент, до якого входять учні-старшокласники, обрані лідерами довгострокових загальногімназійних проектів. У свою чергу, їх постійними наставниками є заступники директора, відповідальні за реалізацію певного проекту. Щорічно кожен з вищезгаданих проектів стає предметом обговорення педагогічної ради, якій передує моніторинг ефективності кожного з них на всіх рівнях та етапах його реалізації.

А тепер дещо, і знову-таки з „інструктивних” підходів, стосовно річних проектів. Цього року вшосте поспіль вся гімназія разом з початковою школою працює у проекті (зверніть увагу на прийменник – саме у проекті, а не над проектом), який логічно продовжує ланцюжок попередніх

самостійності від одноманітних програм, уніфікованих планів та форм роботи. Всі можливості, закладені в навчальному плані, всі години для факультативних, додаткових та індивідуальних занять набули назви „курсів за вибором” і були запропоновані для індивідуального вибору кожному учневі. При цьому в персональній анкеті називався не лише запропонований курс, а й вчитель, що його пропонує. Це вже був не просто вибір курсу, а й вибір учителя. Нагадую, що це було 20 років тому і стало поштовхом до цілої низки принципів змін у поглядах учителів, батьків та учнів на школу і роль кожного в шкільних перетвореннях. З’явилося поняття „рейтинг учителя”, що легко відслідковувалося по кількості виборів і частотності їх змін. Стало необхідним досліджувати явища попиту на освітні послуги та можливості пропозиції таких послуг, а це, у свою чергу, змушувало шукати оптимальні моделі організації навчально-виховного процесу та легітимні джерела його додаткового фінансування.

Подобалось нам це чи ні, але ринкові відносини у суспільстві все активніше нагадували про себе, стукаючи у шкільні шибки, і школа мала їх почути. І вона їх почула. На початку 90-х наша „тридцятка” вже стала тим закладом, куди пішли учні не лише з мікрорайону, бо наші новації набули доброго розголосу, адже зміни, пов’язані з вибором та спрямовані на задоволення актуальних освітніх потреб

учнів, призвели до професійного відбору вчителів. Тільки творчі, вимогливі до себе професіонали здатні відгукуватися на заклики сьогодення та не боятися перемін, хоча вони потребують від фахівців перебудови, змін, великої роботи над собою. Це складно, і не всім учителям по силах, а загальний ритм не дає можливості зупинитися або зволікати. Тому з часом склався педагогічний колектив, здатний відчувати потреби часу, його рух, колектив, здатний до саморозвитку.

Усвідомлення перспективи вимагало нового формату. Суспільні, в тому числі й освітянські, зміни відродили ідею гімназійного руху. Наше бажання стати його учасниками підтвердила ліцензійна комісія, і ось з'явився навчальний заклад нового типу – гімназія №30 „ЕкоНад”, правонаступниця середньої школи.

Слід окремо сказати про назву нашої гімназії. „ЕкоНад” – скорочення від словосполучення Економічна Надія. Воно наводить на думку про економічне спрямування навчального закладу. Справді, ми відчували потребу в умовах ринкових відносин і переходу економічної науки з розряду соціально-політичних явищ до розряду об'єктивно-необхідних знань та нагально-практичних умінь спонукати формування сучасного економічного світогляду молоді людини, здатної на активні дії.

Повертаючись до тодішньої гімназійної концепції, розумієш, що наше прагнення виховати цивілізова-

п'ятьох. Нагадую, бо про це вже говорилося, що річні проекти розраховані на 10-річну перспективу і складаються з двох п'ятирічних циклів за доцентровим принципом, де центром є особистість дитини.

Попередній, вже опрацьований нами цикл складався з таких частин: „Мандруємо країнами ЄС”, „Моя Україна у світі єдина”, „Бути киянином – щастя і честь”, „У моїй родині доля України”, „Вмію мріяти – вчуся діяти”. А цього навчального року другий цикл розпочався проектом „Земля – наш дім, а ти господар в ній”. А завершиться вже за чотири роки тим, що буде звернений до кожної дитини особисто і буде спонукати до самооцінки та планування саморозвитку та самовдосконалення.

Як на річний проект, у якому задіяні всі класи, алгоритмізувати дії кожного класного колективу і кожного учня? Першим кроком тут стає осмислення завдань проекту відносно особливостей конкретного класу, конкретного віку, характеру взаємодії індивідуальностей учнів між собою та педагога-куратора з кожним окремо та з класом в цілому, його професійного і життєвого досвіду, дієвості і впливовості батьківської громади тощо. Це етап консультування, формулювання певного бачення і прогнозування результатів, до якого підключаються методична рада гімназії, психологічна служба, заступники директора і директор. А далі знову формування груп за уподобаннями та проектними завданнями, стимулювання роботи над завданнями, допомога дітям з боку дорослих і підготовка презентації результатів робіт на весь гімназійний загал у другому півріччі. (лютий-квітень).

За роки створення і успішного існування проектної системи організації гімназійного життя презентація як форма підведення підсумків тривалої роботи у єдиному напрямі та зі спільною метою зарекомендувала себе як найкраще. *По-перше*, вона не обмежує творчість учнів та вчителів, їх фантазію у самовираженні; *по-друге*, дозволяє залучати батьків, друзів, партнерів; *по-третє*, стимулює застосування комп'ютерних технологій як під час роботи над проектом, так і безпосередньо на презентації; *по-четверте*, презентація навчає формулювати та обстоювати власну думку, вміти переконливо представляти її іншим; *по-п'яте*, гідно триматися на сцені та за трибуною, не губитися й не нітитися перед загалом.

Згаданими особливостями не вичерпуються переваги подібних презентаційних акцій, бо вони (що, як на мене, надзвичайно важливо) дозволяють побачити рівень ефективності освітньо-виховної діяльності у кожному даному класі в цілому, у вигляді загальної картини з її взаємозв'язками, взаємовпливами та взаємопроникненнями. Поки ми не знайшли методик всебічного аналізу цього багатомірного педагогічного явища, не формалізуючи його живої суті. Сподіваюся, що попереду ще багато проектів, які принесуть нам радість відкриттів і задоволення від чесно зробленої роботи.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГІМНАЗІЇ ЗА ПРОЕКТНО-ЦІЛЬОВОЮ СИСТЕМОЮ

Гімназія „ЕкоНад” була відкрита у серпні 1995 року на базі середньої школи №30 I-III ступеня і реорганізована в гімназію №30 „ЕкоНад” на підставі Розпорядження №163 від 28.03.1997 р. Харківської районної державної адміністрації м. Києва.

Назва гімназії являє з себе аббревіатуру словосполучення „Економічна Надія” і несе принципове смислове навантаження. Чому освітянський заклад номінує поняття „надія”, довго пояснювати не треба, бо саме надія на прогрес, поступове зміцнення і зростання молодій незалежній державі попри всі складнощі реального життя надихає на творчу працю гімназійного вчителя, спонукає до свідомого й радісного навчання сучасного учня, закликає до співпраці батьків та свідому громадськість. А от означення „економічна” потребує пояснення, бо несе концептуальне навантаження.

У 1994 році була відпрацьована Загальна концепція гімназії, яка обґрунтовувала актуальність заснування такого навчального закладу та визначила його мету, а саме:

- надання якісної середньої освіти, зорієнтованої на здібних дітей;
- створення передумов для участі їх у сфері сучасного підприємництва;
- формування гуманної, соціально зрілої особистості в її власних інтересах та в інтересах держави.

Головними завданнями гімназії ця концепція визначила наступні:

- сприяння теоретичній та практичній підготовці майбутнього підприємця – активного учасника ринкових перетворень економіки України;
- створення науково-методичних та морально-психологічних умов для формування соціально-активної, творчо обдарованої особистості молодого громадянина, що гармонійно поєднує особисті й державні інтереси.

За роки, що минули відтоді, і в країні, і в освіті відбулися суттєві зміни, які віднайшли місце в певному трансформуванні концепту нашої гімназії. Образ підприємця, героя початку 90-х років, поступився місцем образу економічно освіченої, соціально активної особистості, яка у будь-якій сфері діяльності керується моральністю та знаннями законів економічного життя.

Враховуючи динамічність розвитку нашого життя, сучасна освіта, зокрема гімназійна, має розробляти, відпрацьовувати та застосовувати такі освітньо-виховні технології, які б працювали на випередження при підготовці учнів до життя.

Однією з таких технологій можна вважати проектно-цільову систему організації гімназійного життя. Вона з’явилася в практиці гімназії „ЕкоНад” 1998 року і була захищена та схвалена на теоретичному рівні в Державній академії керівних кадрів освіти України. Цьому передувала оригінальна система організації виховної роботи гімназії, схвалена та рекомендована Міністерством освіти України як передовий педагогічний досвід (Інформаційний збірник Міносвіти України №23, 1997 рік).

ного сучасного підприємця – дещо однобічне і більше відбивало невтішну картину того часу щодо підприємництва, яке на початку 90-х у громадській свідомості зазвичай асоціювалося з хижацтвом і беззаконням. Проте ідея щодо формування підприємницьких рис особистості, активності та дієвості у планах і вчинках, уміння втілювати ці плани в реальне життя, керуючись при цьому етичними світоглядними засадами, така ідея продовжує керувати нашими діями, підказує стратегічний напрям розвитку Економічної „Надії”. Ви звернули увагу на слово „Надія”? Воно визначає суть нашої роботи, роботи на майбутнє.

Будь-яка школа – поняття складне, синтетичне. І тому що поєднує в загальному процесі багато індивідуальностей – учнів, батьків, вчителів, і тому що відбиває і вбирає в себе всі зміни навколишнього соціального, економічного та культурного життя, і тому що є водночас об’єктом і суб’єктом цього життя. Не виняток і наша гімназія. Кожен з перелічених аспектів, що складають таке феноменальне явище як школа, заслуговує окремої розмови. Серйозним зусиллям волі переборюю в собі бажання розповісти про співпрацю учнів, батьків та вчителів хоча б у таких спільних акціях, як класні презентації „Ось ми які!” чи благодійні ярмарки. Або про обдарованих наших учнів – учасників гімназійного наукового товариства старшокласників „ЕкоНадець”, або про традиції святкування іменин гімназії чи

Дня Святого Наума – покровителя учнів та вчителів ще з часів Київської Русі. А може, про сучасних, інтелегентних та обізнаних у своїй справі еконадських вчителів, середній вік яких не добігає 40 років. Мабуть, розповіді про все це ще попереду.

Сьогодні ж зупинюся на двох особливостях гімназії, які довели своє право на нашу увагу. Це проектно-цільова система організації гімназійного життя та студійні центри.

**ПРОЕКТНО-ЦІЛЬОВА
СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ
ГІМНАЗІЙНОГО ЖИТТЯ
ТА СТУДІЙНІ ЦЕНТРИ
– дві особливості гімназії**

З 1997 року в гімназії запроваджена система довгострокових цільових проектів. За ці роки сім з них міцно увійшли в наше життя, бо показали свою життєздатність та перспективність. Навіть з їх назв можна скласти уявлення про спрямування та завдання цих проектів: „Плекаємо громадян”, „Освіта – супер!”, „Ерудит”, „Здоров’я, краса, талант”, „Партнерство”, „Дбайливість”, „Будьмо майстрами” (С.79-95).

Кожний проект має керівника – заступника директора, менеджерську групу у складі вчителів – керівників студійних центрів, учнів – членів гімназійного парламенту та батьківського активу. Учасниками проектів є всі учні та вчителі гімназії через систему різноманітних акцій, які дозволяють об’єднувати завдання різних проектів у спільній справі, оскільки все, що відбува-

ПОЛОЖЕННЯ

про студійні центри гімназії та обов’язки керівника студійного центру

I. Студійний центр гімназії – це професійне об’єднання вчителів спорідненої групи навчальних предметів, яке має науково-методичні, організаційні та психолого-педагогічні завдання. Діяльність кожного студійного центру гімназії спрямована на виконання завдань її Статуту, Правил внутрішнього трудового розпорядку, вирішення педагогічної проблеми, над якою працює педагогічний колектив і яка визначена Річним планом роботи гімназії.

II. Студійний центр є осередком професійного спілкування вчителів, має власне місце розташування, матеріально-технічну базу та аудиторний фонд для роботи з учнями.

III. Учителі, об’єднані в студійний центр, забезпечують задоволення освітніх потреб учнів (консультації, курси за вибором, факультативи тощо) у II половині дня відповідно до розкладу роботи центру.

IV. Роботою центру керує керівник студійного центру, який за поданням зборів учителів центру призначається наказом директора гімназії щорічно перед початком навчального року.

V. Керівник студійного центру має право:

- визначати напрями науково-методичної діяльності центру;
- сприяти професійному вдосконаленню вчителів;
- заохочувати морально й матеріально творчу та результативну роботу вчителів у проектах центру та інших позакласній роботі з учнями;
- розпоряджатися фінансовими грантами, наданими центру на навчальний рік;
- піднімати клопотання та вносити пропозиції педагогічній та методичній раді, керівництву гімназії та ГО БК гімназії №30 „ЕкоНад” щодо сприяння діяльності центру.

Зобов’язаний:

Здійснювати контроль за веденням учителями центру визначеної документації (календарні та поурочні плани, плани роботи навчальних кабінетів, журнали II половини дня); за систематизацією, поповненням та використанням матеріально-технічної бази центру.

Звітувати перед директором та методичною радою про доцільність використання наданих грантів.

Брати участь у роботі методичної ради гімназії, у різноманітних позагімназійних методичних заходах, що сприяють фаховому зростанню; в атестації вчителів центру, складанні атестаційних характеристик.

Організовувати роботу методичних об’єднань, творчих груп учителів та оформляти її документально; роботу з учнями у II половині дня; щорічну презентацію студійних центрів; роботу учнів та вчителів в освітньо-виховних проектах; вивчення та застосування передових педагогічних технологій вчителями центру; проведення предметних олімпіад, засідань секцій МАН на базі центру.

Відповідає:

- за вдосконалення матеріально-технічної бази центру;
- за облік проведених занять II половини дня;
- за використання бюджету студійного центру;
- за дотримання правил техніки безпеки та належних умов праці учнів та вчителів у центрі;
- за створення позитивного психологічного мікроклімату в колективі центру.

Управління школою

“Педагоги-новатори в Україні”, 7 сторінка: Лілія Донська

ється в гімназії, можна поділити на окремі частки лише умовно, для полегшення алгоритмізації запланованого процесу, назва якому – щоденне життя, яке значно багатше наших найсміливіших проектів, а завдання гімназійної проектної системи вбачаємо в тому, щоб зрозуміти це життя і спрямувати його в оптимальне русло. Саме таке русло для потоку оптимістичного дитячого та вчительського життя прокладають наші проекти.

Всі разом ми вчимося прогнозувати свої дії, знаходити реальні шляхи для втілення таких прогнозів у життя, поступово долати перешкоди та шукати засоби та ресурси для досягнення наміченого. Чи варто говорити про практичну цінність подібної системи для подальшого самостійного життя наших учнів? Відстежуючи їх дорослі кроки, досягнення та намагання, переконуємось, що вони краще багатьох своїх однолітків вміють організувати своє життя самостійно, без скиглення і скарг, впевнено дивлячись у майбутнє і підтримуючи одне одного.

Довгострокові цільові проекти продовжують працювати, а життя підказує нові ходи та цілі, які лежать у тій же проектній площині.

Щорічні презентаційні класні акції-звіти переросли у річні загальногімназійні освітньо-виховні проекти, які покликані згуртувати еконадську громаду навколо якоїсь важливої та актуальної ідеї та розраховані на два 5-річні цикли у відповідності до часу навчання дитини у школі. І поштовхом для появи цієї ідеї стало прийняття гімназії асоційованим членом проектів шкіл ЮНЕСКО. Це потребувало нових знань та більш глибокого осмислення геополітичного становища нашої держави серед інших країн, перш за все, європейських. Так народився проект „Мандруємо країнами ЄС” (2006-й рік), який наповнив рік Інтернет – дослідженнями, зустрічами з громадянами країн ЄС, дипломатами, вивченням літератури географічного, економічного, етнографічного та культурологічного

спрямування, поїздками, творчими дискусіями та репетиціями. Низка презентацій проектних завдань кожним класом, не минаючи 1-х, переконала у доцільності обраної системи, бо перетворилася у свято інтелекту та творчості, єдності учнів, батьків та вчителів у пошуках нових знань і нових умінь, у формуванні сучасних європейських світоглядних засад.

Зваживши на попередні результати, для пошуку розумної рівноваги у 2007-ому році ми розпочали новий загальногімназійний проект під назвою „Моя Україна у світі єдина”, який зосередив увагу кожного еконадця на неповторних особливостях певного регіону України. Поки політики чубилися між собою, протиставляючи регіони, гімназисти досліджували географічні, історичні, економічні, культурологічні, мовні, регіональні особливості українського народу, побували у визначених проектом краях, познайомилися зі своїми однолітками та з їх родинами, відчували красу і неповторність своєї країни, її потенціал та перспективи, які за політичними та економічними негараздами в столиці можна й не побачити. А далі виникла потреба дізнатися більше про наше місто, і 2008-ого року гімназія працювала у проекті „Бути киянином – щастя і честь”, який відкрив і дітям, і дорослим їх рідне місто, показав його можливості для повноцінного життя та духовного збагачення і розвитку юного киянина.

А педагогічна логіка підказувала подальше – проект, що мав зосередити кожного на увазі до власної родини, тому 2009-й рік став роком проекту „У моїй родині – доля України”. Для багатьох родин він став справжнім відкриттям щодо історичних доль власного роду, залучив дітей до родинних традицій, а батьків – до дослідницької співпраці з власними дітьми.

Перелічені проекти привели нас до необхідності зосередити увагу кожного еконадця на власній особистості, і у 2010-ому році народився

проект „Вмію мріяти – вчуся діяти”, який завершив цикл, що на новому віковому етапі дітей та новому витку спіралі соціально-професійної свідомості дорослих потребує планетарного погляду на злободенні проблеми людства та залучення кожного до вирішення цих проблем. Тому цього року в „ЕкоНаді” стартував проект „Земля – наш дім, а ти господар у ній”.

СТУДІЙНІ ЦЕНТРИ – ДРУГА ОСОБЛИВІСТЬ ГІМНАЗІЇ

Думаю, варто згадати про ще одну особливість організації гімназійного життя, про його структурну одиницю. Йдеться про гімназійні студійні центри. Їх у гімназії шість: „Дивослово”, що об’єднує вчителів та інших прихильників слов’янської філології та світової літератури з числа гімназистів, „Промінь”, куди входять вчителі фізики, математики, інформатики та зацікавлені у цих предметах учні; „Світ”, де об’єдналися спеціалісти та учні, небайдужі до суспільно-природничих наук; „Поліглот” з усіма іноземними мовами, які можна вивчити в гімназії; „Гармонія” зі своїми мистецькими студіями та спортивними секціями; „Малюк”, який згуртовує початкову школу, що входить до складу гімназії.

Хотілося б декількома словами прокоментувати назву структури – *студійний центр*, де саме через слово „студійний” передано прагнення відійти від суворого поняття „урок”, бо центри завжди відкриті для позаурочних студій, для спілкування людей, зацікавлених у сучасних наукових знаннях, для спільної роботи учнів та дорослих (вчителів, батьків, науковців, друзів і партнерів гімназії) у різноманітних проектах. На відміну від уроку студія – добровільне об’єднання дітей і дорослих, яке, крім наукових інтересів, дає неоціненний досвід спілкування та соціалізації юної особистості. Члени центру мають не тільки спільні інтереси, а й спільну територію, бо центр – це ще й територіальна

одиниця зі своєю бібліотекою, аудиторним фондом, комп’ютерним блоком з виходом в Інтернет та іншим матеріально-технічним оснащенням, включаючи міні-кав’ярню. Саме в студійних центрах народжуються нові ідеї, вирішуються різноманітні проблеми і створюється та неповторна еконадська атмосфера приязні, доброзичливості та психологічного комфорту, до якої всі ми звикли, а наші гості зі здивуванням помічають і відзначають відразу.

УПРАВЛІННЯ ГІМНАЗІЄЮ: ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ

За час існування гімназії складалася певна система управління навчальним закладом, яка виходить з усвідомлення взаємозв’язку та взаємовпливу всіх процесів, які відбуваються тут. Всі складові гімназійного життя пов’язані між собою, тому поділ його на виховний, навчальний, управлінсько-адміністративний часто є суто умовним. Система управління гімназією побудована на взаємодії 2-х менеджерських груп, які співпрацюють у рамках методичної ради під керівництвом директора гімназії. До першої входять заступники директора, до другої – керівники студійних центрів.

Заступники директора гімназії є наставниками студійних центрів і спільно з їх керівниками вирішують робочі питання управлінського характеру.

Студійний центр є наступним, властивим нашій гімназії етапом розвитку традиційних методичних об’єднань вчителів. Порівняно з традиційним утворенням студійний центр перебирає на себе частину управлінських функцій: оперативна організація повноцінної заміни уроків, розподіл навчального навантаження, контроль за дотриманням трудової дисципліни, правил внутрішнього трудового розпорядку та створенням безпечних умов праці, науково-методичні зв’язки з іншими

Управління школою

“Педагоги-новатори в Україні”, 7 сторінка: Лілія Донська

центрами та науковими установами, питання морального та матеріального заохочення вчителів тощо. В гімназії успішно діють шість студійних центрів: „Світ”, „Дивослово”, „Промінь”, „Малюк”, „Гармонія”, „Поліглот”. За кожним центром закріплений певний день роботи, складено розклад роботи всіх учителів даного центру, за яким кожен учень гімназії залучається (з різною періодичністю та у різних формах) до діяльності центру (консультації, індивідуальні заняття, поглиблені курси, практикуми, наукове товариство старшокласників, предметні екскурсії, інші позакласні форми навчання).

На чолі кожного центру стоїть його керівник. Обрані вчителями, керівники студійних центрів затверджуються на цій громадській посаді відповідним наказом по гімназії щорічно на початку нового навчального року. Це найвпливовіші, найавторитетніші наші вчителі. З гордістю називаю їх імена: Валентина Дмитрівна Матвієнко, Тетяна Леонідівна Борисовська, Світлана Григорівна Глущенко, Людмила Анатоліївна Комишова, Наталія Миколаївна Громозова, Тетяна Василівна Доманова. На них покладені важливі методично-організаційні функції по об'єднанню вчителів центру на вирішення гімназійних завдань. Як члени методичної ради вони суттєво впливають на прийняття та виконання управлінських рішень, на створення громадської думки та сприятливого психологічного клімату в колективі.

Досвід створення управлінської команди гімназії був представлений на дев'ятій Міжнародній виставці навчальних закладів „Сучасна освіта України – 2006” і відзначений Дипломом цієї виставки.

Для більш детального ознайомлення зі специфікою роботи гімназійних студійних центрів наводимо „ПОЛОЖЕННЯ про студійний центр гімназії та обов'язки керівника студійного центру”, введене у дію рішенням педагогічної ради гімназії у 2002-ому році.

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНО-ЦІЛЬОВОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИРІШЕННІ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ГІМНАЗІЙНОЇ ОСВІТИ

Проектно-цільова система дозволяє комплексно вирішувати проблеми навчання та виховання з огляду на нагальну потребу українського суспільства в громадянах, які можуть не тільки ставити перед собою проблеми, а й грамотно, на рівні сучасного менеджменту, прагнути їх вирішення.

Дванадцять років використання та постійного вдосконалення цієї системи переконують в її дієздатності, великих потенційних можливостях та схильності до саморозвитку.

Проекти, над якими працює гімназійний колектив, допомагають здійсненню комплексного підходу до справи навчання та виховання. Основними за цей час були довгострокові проекти, назва яких говорить сама за себе: „Плакаємо громадян”, „Освіта-супер!”, „Ерудит”, „Здоров'я, краса, талант”, „Партнерство”, „Дбайливість”, у яких беруть участь учителі, учні та їх батьки, а також „Будьмо майстрами” та „Вимогливість і довіра”, які направляють та охоплюють педагогічних працівників гімназії та сприяють їх фаховому розвитку.

Варто зазначити, що спільна робота у проектах ефективно сприяє укоріненню педагогіки співпраці та умінню алгоритмізувати власні дії всіх учасників освітньо-виховного

процесу. А це, у свою чергу, є запорукою оптимального вибору стратегічного напрямку та досягнення прогнозованих педагогічних результатів.

Слід також додати, що проектно-цільова система планування та організації гімназійного життя дозволяє оперативно реагувати на зміни, які відбуваються в нашому житті та коригувати педагогічні дії в ході процесу навчання та виховання і таким чином позбавляти цей процес формалізму та бюрократизму, наповнювати його живим змістом. Разом з тим, застосування проектно-цільової системи протягом

стількох років сприяє зміцненню плідних традицій, без яких не зможе обійтися жодна соціальна спільнота, жоден конструктивно налаштований колектив. Є всі підстави вважати, що саме таким, об'єднаним результативною співпрацею та оптимістичним світосприйняттям, прогнозуванням своєї діяльності, є колектив гімназії №30 „ЕкоНад”.

На користь такого твердження наводимо деякі кваліметричні результати проектно-цільової діяльності гімназії, а саме: проект „Освіта – супер!”, проект „Ерудит”, проект „Партнерство”.

СИСТЕМА ПРОЕКТІВ – У ДІЇ

Система проектів у педагогіці існує досить давно, вигадана не нами, але ідея проекту, коли береться справа, інструментується для того, щоб мати очікуваний результат – це прекрасна ідея і до кінця не визнана нашою педагогікою як інструмент організації навчання закладу. А коли це не один проект, а система проектів, які між собою співпрацюють, доповнюють і разом всі працюють на дитину – то це вже й трохи наше. Тому що, поперше, нами придумано, а по-друге, нами апробовано, бо ця система у нас працює прекрасно й може працювати не тільки в нас.

Довгострокові цільові проекти. Навіть їх назви підкажуть, що ми ставимо за мету і яка тематика, спрямування проекту.

Довгострокові, бо наївно думати, що в школі можна

поставити за мету виховання гармонійної особистості у визначений термін. Тоді ми стали мудріші, і ставимо реальні завдання – щоб не було зневіри у дітей. Довгострокові проекти – на багато років.

ПРОЕКТ „ПЛЕКАЙМО ГРОМАДЯН”

Його представляє голова ради гімназії Алла

Шевченко, вчитель історії, та її вихованці:

В гімназії „ЕкоНад” діє система учнівського самоврядування. Еконадці навчаються демократії, демократичному мисленню, набувають перший досвід громадянських дій.

ЦІЛЬОВИЙ ПРОЕКТ „ПЛЕКАЄМО ГРОМАДЯН”

Мета проекту: виховання громадян правової держави, що знають і поважають закони, люблять і шанують Україну, знають її минуле, орієнтуються у сучасному політичному житті і готові працювати задля її процвітання.

Термін дії проекту: довгострокова програма, розрахована на перспективу.

Керівник проекту: заступник директора з виховної роботи.

Учасники проекту: викладач предмету „Захист Вітчизни”, керівник гуртка „Захисник Вітчизни”; вчителі історії і права, педагогічний колектив, науковці кафедр суспільних наук КМПУВ імені Б. Грінченка, Університету економіки, туризму і права, працівники кримінальної міліції, медики, юристи, психологи, залучені як консультанти і популяризатори правових знань, батьківський комітет.

Матеріальна база: студійний центр „Світ”, гімназійний бібліотечно-інформаційний центр, районні бібліотеки для дітей та юнацтва, база предмету „Захист Вітчизни”, музеї міста.

Анна Домніч: Я член ради гімназії, представляю учнівські інтереси і мені дуже приємно, що до мого голосу, моєї думки прислуховуються вчителі й директор.

Анастасія Колодуб: Мене обрали до гімназійного парламенту бути менеджером проекту „Плекаймо громадянина”. Цього року новий склад парламенту разом із радою гімназії запропонували проведення нового конкурсу „Гімназист року”, і зараз ми вже маємо 2-х переможців у двох номінаціях: „Найкращий мандрівник” та „Людина обов’язку”.

Максим Каращук: Я беру активну участь у проведенні традиційного ярмарку, присвяченого Дню Перемоги. І мені це подобається, адже я знаю, що кошти, вилучені від продажу товарів, підуть на допомогу ветеранам Великої Вітчизняної війни.

В житті гімназії є особливий день – День української національної культури. Вся гімназійна родина в цей день приходиться у вишиванках. Ми згадуємо звичаї, традиції нашого народу і співаємо українські пісні.

Юлія Кравченко: Я студентка Київського національного лінгвістичного університету. Учителі завжди підтримували наші творчі ідеї, давали свободу їх реалізації, тому ми маємо за плечима школу „ЕкоНаду”, яка дала нам дисципліну і прищепила ділові якості, наукові, творчі. Я дякую Вам, Ліліє Борисівно, за те, що Ви бачили в нас не лише учнів, а й творчих особистостей. Я бажаю Вам здоров’я і натхнення.

Основні напрями і форми реалізації проекту "ПЛЕКАЙМО ГРОМАДЯН"

№	Назва заходу
I Участь у Міжнародних, Всеукраїнських, міських проєктах, акціях та заходах	
1	Відзначення 66-річчя створення Української Головної Визвольної Ради
2	Відзначення 65-річчя визволення України та 66-річчя визволення Києва від фашистських загарбників під час Великої Вітчизняної війни
3	Організація та проведення заходів на 2010-2011 н.р. із вшанування пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років в Україні
4	Участь у Всеукраїнській програмі „Збережи світ навколо”
5	Участь у міському етапі Всеукраїнської історико-географічної експедиції „Історія міст і сіл України”
6	Участь у районному етапі Всеукраїнського конкурсу благодійних проєктів серед старшокласників „Добро починається з тебе”
7	Участь у заходах міської програми „Школярі Києва за здоровий спосіб життя”
8	Участь у заходах до Всесвітнього дня боротьби з курінням „Школа, вільна від куріння”
9	Участь у заходах до Міжнародного дня боротьби зі СНІДом „Це стосується кожного”
II Участь у районних проєктах, акціях та заходах	
1	Участь у районній благодійній акції „Від серця до серця”
2	Участь у заходах до Дня Соборності
3	Участь у районному етапі фестивалю-конкурсу „Молодь обирає здоров'я”
4	Участь у районному етапі міського конкурсу на кращу модель учнівського самоврядування навчальних закладів міста
5	Участь у районному етапі міського фотоконкурсу „Київ пам'ятає”
6	Районний етап ІХ Міжнародного фестивалю юних журналістів „Прес-весна на Дніпрових схилах”
7	Участь у районному огляді роботи загонів Юних інспекторів руху
8	Районна гра „Брейн-ринг” за тематикою Правил дорожнього руху
9	Участь у районній благодійній акції „Подарунок на Різдво”
III Загальногімназійні підпроєкти, акції та заходи	
1	Реалізація загальногімназійного проєкту 2010-2011 н.р.
2	До Шевченківських днів. День Української культури в гімназії. Реалізація проєкту „... З глибини віків і до сьогодні”
3	Організація вивчення Конституції України відповідно до вікових особливостей дітей та підлітків. Вивчення та виконання Гімну України та Гімну гімназії №30 „ЕкоНад”
4	Свято Першого Дзвоника. Проведення Першого уроку
5	Проведення виборів в органи класного самоврядування як школи демократії та допомога в організації їхньої роботи
6	Участь ЕкоНадського Парламенту у засіданнях БК, конференціях, семінарах тощо
7	Робота ЕкоНадського Парламенту та класних органів самоврядування за окремим планом
8	Робота Школи Менеджерів
9	Благодійні акції на користь дітей-інвалідів та ветеранів Великої Вітчизняної війни
10	Поновлення постійно діючих інформаційних куточків по гімназії та в класах: Державної символіки; Правил Дорожнього руху; Протипожежної безпеки; Цивільної оборони; Правових знань; Шкідливих звичок; Профорієнтації
11	Оформлення гімназійних інформаційних стендів за темами: День Знань; День звільнення Києва від німецько-фашистських загарбників; День Збройних Сил України; День Захисника Вітчизни; День ЦО; Річниця трагедії на Чорнобильській АЕС та Міжнародний День Пам'яті жертв радіаційних аварій і катастроф; День Перемоги; День Конституції України; День Незалежності України
12	Організація та проведення традиційних патріотичних заходів в гімназії: „А ну ж бо, хлопці!” (10-11 класи); „Козацькі забави” (5-9 класи); День ЦО
13	Проведення традиційних місячників: правил дорожнього руху; правових знань; профілактики тютюнопаління; екологічний; профілактики шкідливих звичок
14	Профілактика шкідливих звичок. Проведення антиалкогольної, антитютюнової та антинаркотичної профілактики, організація відповідних книжкових виставок, конкурсів творчих робіт
15	Профілактика правопорушень. ● Зустрічі з працівниками кримінальної міліції, юристами з метою профілактики правопорушень та підвищення рівня правових знань Викладання курсу „Охорона безпеки життєдіяльності”. Акцентування уваги на правовий аспект проблеми з метою виховання громадян, що поважають закони.
16	Індивідуальна робота з учнями по профілактиці антисоціальної поведінки: поновлення соціального паспорту гімназії та коригування; анкетування, бесіди, опитування; обстеження умов проживання; залучення до активної позакласної та позашкільної роботи; проведення малих педагогічних рад; індивідуальна робота з батьками.
Екскурсійні походи і поїздки з метою вивчення свого міста і країни: ● реалізація гімназійної програми „Музейні скарбниці”; ● співпраця з туристичними агентствами району, міста.	
IV До 15 – річчя гімназії №30 „ЕкоНад”	
1	„Еконадський Парламент: справжня школа лідерів”. Осіння Учнівська конференція – 2010
2	„Ми – гімназисти!”. Уроchиста Посвята в гімназисти учнів І-х гімназійних класів
3	„Крок за кроком до „Еконадця”. Ювілейний випуск гімназійної газети „Еконадець”. Дайджест випусків минулих років
4	„ЕкоНад РУЛИТЬ!!!” Фестиваль – конкурс на кращу модель-доповнення до гімназійної форми, аксесуар, прикрасу у кращих корпоративних традиціях навчального закладу
5	„Золото, срібло Еконаду. 15 років успіху”. Завершення історичного фотопроєкту. Організація зустрічей з випускниками минулих років.

ЦІЛЬОВИЙ ПРОЕКТ „ОСВІТА – СУПЕР!”

Мета проекту:

- формування в учнів потреби у безперервній освіті як засобі самореалізації особистості;
- виховання в учнів самостійності, зосередженості та самодисципліни;
- надання сучасної якісної освіти шляхом вдосконалення та актуалізації навчально – виховного процесу;
- оволодіння всіма учасниками проекту тестовими технологіями у навчальному процесі.

Термін реалізації:

довгострокова програма з постійним коригуванням форм і методів втілення.

Керівник проекту:

- С.О. Яковенко – заступник директора з навчально-виховної роботи.

Менеджерська група:

- С.М. Сидорко – заступник директора з іноземних мов;
- Л.П. Кочутенко – заступник директора з НВР;
- А.Г. Завісляк – заступник директора з НМР;
- керівники студійних центрів;
- менеджер учнівського самоврядування.

Учасники проекту:

учні гімназії, батьки, педагогічний колектив, працівники наукових установ міста, вузів-партнерів.

Матеріальна база:

студійні центри, інформаційно-бібліотечний центр, комп'ютерні класи, наукові установи, вищі навчальні заклади міста.

ПРОЕКТ „ОСВІТА – СУПЕР!”

Я, Яковенко Світлана Олександрівна, заступник директора з навчально-виховної роботи, очолюю проект і зі мною сьогодні його учасники, учні нашої гімназії і її випускник.

Марія Поганяй: Я учениця 9 класу, лідер учнівського самоврядування у цьому проекті. Я асистент вчителя біології. Мені довірили допомагати моєму товаришу: я консультую його і допомагаю готуватися до уроків.

Вікторія Рожко: Я представник проекту в нашому класі, вже протягом 4 років беру участь в учнівських олімпіадах.

Олександр Ставнічук: Мені подобається створювати презентації і я беру участь у проекті „Біологічна варта”.

Олександра Присяжнюк: Я випускниця гімназії і цим пишаюся. Я активно працювала в цьому проекті. Я вважаю, що це дало мені творчий поштовх і сили, щоб я закінчила Інститут міжнародних відносин університету ім. Т. Шевченка. Я сподіваюся, що і випускники, і сьогоднішні учні, і вчителі працюватимуть на покращення нашої гімназії.

Результативність проекту „Освіта – супер!”

На виконання довгострокового гімназійного проекту „Освіта – супер!”, на базі студійних центрів була організована робота з талановитими та обдарованими учнями по сприянню під-

вищення ефективності навчального процесу через моніторинг навчальних успіхів учнів, робота у спецкурсах, групах, факультативах та за індивідуальними планами й програмами, робота, спрямована на забезпечення диференційованого навчання у II половині дня для реалізації варіативної складової навчального плану, розвиваючого та підтримуючого навчання – проведення конкурсальних та практикумів.

Важливу роль у подальшій самоосвіті учнів відведено освітнім проектам студійних центрів, які об'єднували учнів та вчителів в інтелектуальній співпраці: „Per as pero ad astra” (студійний центр „Промінь”), „Діалог культур” (студійний центр „Поліглот”), „Філологічна варта” (студійний центр „Дивослово”), „Зустрічаємо Євро-12” (студійний центр „Світ”). Спільна робота в цих проектах допомогла талановитим учням посилити мотивацію навчання, а вчителям – знаходити нові форми роботи з такими учнями, відмовитися від шаблонів.

Динаміку результативності участі учнів гімназії у II (районному) етапі предметних олімпіад за останні 6 років можна простежити за таблицею 1.

Динаміку результативності участі учнів гімназії у III (міському) етапі предметних олімпіад за останні 6 років можна простежити за таблицею 2.

Результати моніторингового дослідження стану успішності учнів, в основу

якого покладено принцип кваліметричного аналізу та порівняння, дають змогу визначити рейтинг класів, а відповідно, діагностувати навчальні можливості та мотивацію навчальної діяльності учнів різних класів та результативність роботи всіх вчителів гімназії.

Як показує досвід навчальної роботи, рейтингова система оцінювання знань учнів дозволяє стимулювати пізнавальну активність кожного учня, враховує різнобічні особливості сприйняття й засвоєння знань (діаграма 1).

ДИНАМІКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ УЧАСТІ УЧНІВ ГІМНАЗІЇ В ПРЕДМЕТНИХ ОЛІМПІАДАХ

II (районний) етап

Таблиця 1

Навчальний рік	2004 – 2005 н.р.	2005 – 2006 н.р.	2006 – 2007 н.р.	2007 – 2008 н.р.	2008 – 2009 н.р.	2009 – 2010 н.р.
Кількість призерів	33	26	44	89	59	56

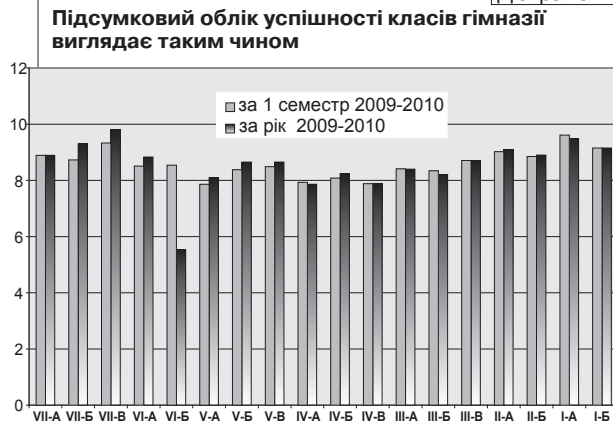
II (районний) етап

Таблиця 2

Роки	2004 – 2005	2005 – 2006	2006 – 2007	2007 – 2008	2008 – 2009	2009 – 2010
Кількість призерів	5	6	5	9	7	8

Підсумковий облік успішності класів гімназії виглядає таким чином

Діаграма 1

Основні напрями та форми реалізації проекту “ОСВІТА – СУПЕР!”

№ з/п	ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ
1. Організація та навчально-методичне забезпечення освітнього процесу	
1.1.	Проведення тестування та конкурсного відбору учнів до гімназії
1.2.	Розробка оптимального навчального плану з урахуванням економічної допрофільності (I-V класи) та профільності (VI-VII класи) гімназії
1.3.	Ознайомлення з нормативними та установчими документами МОН України, Головного та районного управління освіти, методичними рекомендаціями щодо вивчення навчальних предметів та контроль за їх дотриманням; проведення інструктивно-методичних нарад по відпрацюванню методичних рекомендацій з учителями на підставі моніторингу результативності навчального процесу
1.4.	Опрацювання навчальних програм, календарно-тематичне планування; організаційно-методична підтримка виконання навчальних програм
1.5.	Проведення індивідуальних консультацій з учителями різних категорій
1.6.	Залучення вчителів до участі в методичних заходах району, міста, України
1.7.	Складання тижневого розкладу з урахуванням науково-методичних вимог до нього
1.8.	Організація та проведення державної підсумкової атестації
1.9.	Організація роботи по підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання
1.10.	Анкетування та опитування вчителів щодо покращення процесу навчання
1.11.	Залучення вчителів до вивчення та засвоєння сучасних комп'ютерних технологій з максимальним використанням бази гімназії
1.12.	Складання рейтингових таблиць навчальної успішності учнів
1.13.	Порівняльний аналіз навчальних досягнень учнів по класах, по предметах
2. Контроль за викладанням навчальних предметів	
2.1.	<p><i>Перевірка класних журналів щодо:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • дотримання інструкції ведення журналу, орфографічного режиму, методичних рекомендацій МОНУ; • ведення обліку успішності (дотримання термінів виставлення оцінок за обов'язкові види роботи); • виконання графіку тематичних атестацій; • виконання програм; • дотримання нормативів обсягу домашніх завдань; • ведення обліку відвідування учнями уроків
2.2.	Перевірка стану ведення робочих зошитів, зошитів для к/р, л/р, п/р
2.3.	<p><i>Організація та проведення рейтингових заліків з навчальних предметів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • затвердження Методичною радою гімназії кількості заліків по класах та переліку навчальних предметів; • добір та комплектування матеріалів за участі методичної експертної ради; • погодження матеріалів на засіданні студійних центрів, затвердження відповідним заступником директора; • створення предметних комісій та складання графіку проведення; • аналіз результатів проведення рейтингових заліків
2.4.	Відвідування уроків учителів-атестантів, новоприбулих учителів, молодих спеціалістів, вчителів певного циклу предметів
2.5.	Перевірка поурочного планування

3. Сприяння підвищенню ефективності навчального процесу	
3.1.	Анкетування учнів та їх батьків щодо спрямованості навчання, виявлення та актуалізація економічної складової при викладанні предметів
3.2.	Моніторинг навчальних успіхів учнів, педагогічна діагностика; відпрацювання рекомендацій на підставі моніторингу
3.3.	<i>Застосування та вдосконалення навчальних методик роботи на уроках в групах:</i> <ul style="list-style-type: none"> • створення різнорівневих груп для організації диференційованої роботи на уроках; • застосування диференційованого та індивідуального домашнього завдання
3.4.	Надання допомоги учням у складанні плану індивідуального розвитку та інтелектуального зростання
3.5.	Співпраця з психологічною службою гімназії
3.6.	<i>Організація навчальної роботи у II половині дня з визначенням засад диференційованого навчання:</i> <ul style="list-style-type: none"> • розробка освітніх проектів, залучення учнів до роботи в цих проектах; • забезпечення розвиваючого навчання з залученням фахівців-науковців, викладачів ВНЗ; • забезпечення підтримуючого навчання: проведення консультацій, проведення практикумів, консультації з підготовки до рейтингових заліків.
3.7.	Упровадження та розвиток комп'ютерних технологій у процес навчання
3.8.	Розробка методичних засад організації та проведення рейтингових заліків у I (5)-IV (8) класах, створення умов по підготовці до них; залучення до цієї роботи методичної експертної ради
3.9.	Планування та проведення навчальної практики економічного спрямування для учнів VI-х класів
4. Плекання талановитості та розвиток обдарованості учнів	
4.1.	<i>Участь у предметних олімпіадах:</i> <ul style="list-style-type: none"> • формування команд з предметів; • проведення індивідуальних та групових консультацій
4.2.	Участь у Міжнародному конкурсі знавців української мови ім. П.Яцика, у Міжнародному математичному конкурсі „Кенгуру”
4.3.	Створення гімназійного банку даних по учнях, які потребують особливої (індивідуальної) програми розвитку природних наукових талантів
4.4.	Розробка індивідуальних програм розвитку обдарованості учнів
4.5.	Залучення учнів до інтелектуальних конкурсів, змагань
4.6.	Забезпечення наукового патронату для цих учнів
4.7.	Консультавання та психологічна підтримка батьків цих учнів
4.8.	Інформаційна підтримка цих учнів
4.9.	<i>Залучення учнів як помічників (асистентів) учителя:</i> <ul style="list-style-type: none"> • перевірка домашніх завдань та різних видів класних робіт; • допомога іншим учням у виконанні певних видів робіт; • консультавання учнів у II половині дня; • виконання лаборантських доручень; • проведення фрагментів уроків; • залучення до інформаційно-технічного супроводу уроку
4.10.	<i>До 15-річчя гімназії:</i> <ul style="list-style-type: none"> • створення фільмів „Моя гімназія” (VII класи); • створення фільмів „Урок” (V – VI) класи
4.11.	<i>До 15-річчя гімназії:</i> акція „Кращий клас” (за віковими категоріями) у номінації „Навчання” (з врученням перехідного совенятка)
4.12.	<i>До 15-річчя гімназії:</i> Цикл інтелектуальних конкурсів знавців (по циклах предметів) (може бути збірна команда еконадівців та запрошених учнів шкіл-партнерів).

ЦІЛЬОВИЙ ПРОЕКТ „ЕРУДИТ”

Мета проекту:

- індивідуально-спрямований розвиток здібностей учнів через науково-дослідницьку роботу й творчу діяльність;
- об'єднання обдарованої молоді та вчителів навколо актуальних наукових проблем;
- формування та розвиток в учнів інтелектуальних потреб, інтересу до наукового пошуку, прагнення самостійно здобувати нові знання;
- усвідомлення необхідності володіння сучасною науковою інформацією, створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення;
- удосконалення професійно-педагогічної спрямованості вчителів;
- корегування стилів педагогічного спілкування для досягнення спільної творчої діяльності вчителів та учнів;
- засвоєння передового педагогічного досвіду навчальних закладів міста Києва та обмін досвідом, удосконалення професійно-педагогічної культури педагогів;
- створення ефективної моделі взаємодії педагогічної, учнівської та батьківської спільноти у розв'язанні освітніх проблем, пов'язаних з науково-дослідницькою роботою.

Термін реалізації проекту: довгострокова програма з постійним корегуванням форм і методів роботи.

Керівник проекту: заступник директора з НМР А.Г. Завісляк.

Менеджерська група: Вчена рада гімназистів, керівники студійних центрів, учителі, викладачі вузів-партнерів гімназії, наукові й педагогічні керівники предметних секцій Київської МАН „Дослідник”.

Учасники проекту: учні I-VII (11) класів, учителі, куратори, організатор позакласної виховної роботи, батьки.

Матеріальна база: студійні центри гімназії, гімназійний бібліотечний-інформаційний комплекс, комп'ютерні класи гімназії, Еконадський парламент, актовий зала.

Для роботи з обдарованими дітьми були залучені, крім учителів гімназії, викладачі та науковці вищих навчальних закладів, працівники наукових бібліотек та установ міста Києва, серед яких можна назвати Г.П. Мегалінську, кандидата біологічних наук, доцента НПУ ім. М.П. Драгоманова; М.О. Попова, кандидата фізико-математичних наук, асистента КНУ ім. Т.Г. Шевченка; О.В. Юрченка, наукового співробітника КНУ ім. Т.Г. Шевченка; Є.В. Морозову, старшого викладача Київського університету ринкових відносин; К.С. Кучмай, заввідділом рідкісної книги Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича при КНУ ім. Т.Г. Шевченка; М.І. Горбатюк, вченого секретаря Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича при КНУ ім. Т.Г. Шевченка.

Основою цільового проекту „Ерудит” є діяльність Наукового товариства старшокласників „ЕкоНадець”, методичну допомогу якому протягом навчального року надавали методисти та педагогічні працівники МАН „Дослідник” КПДЮ І.І. Єгорова, В.А. Ворончук, С.І. Мамедова, О.І. Галак., Н.Д. Єлісеєва, М.О. Карева, С.М. Бабан.

ПРОЕКТ „ЕРУДИТ”

Алла Завісляк, заступник директора з науково-методичної роботи: Я маю честь керувати проектом „Ерудит”, учасники якого навесні 2010 року за результатами II міського етапу конкурсу захисту МАН отримали почесну відзнаку „Золоту сову”. Я хочу подякувати науковцям м. Києва і тим батькам, які надають інтелектуальну допомогу нашим учням.

Анна Проценко: З минулого року в нашій гімназії організовано вчену раду гімназистів, я її голова. Основна мета нашої роботи – заохотити учнів 8–9-х класів до написання робіт МАН. Крім того, ми допомагаємо гімназистам з вибором теми, з вирішенням проблем, які виникають під час написання роботи. Минулорічна рекордна кількість переможців міського конкурсу – 48 учнів.

Ангеліна Смирнова: Учні займаються літературною творчістю, беруть участь у літературних конкурсах: „Надія”, „Діамантове зерно”. Обдаровані учні пишуть роботи та захищають їх на секціях літературної творчості та журналістики МАН.

Дмитро Муха: Я випускник гімназії, навчаюся в університеті імені Т. Шевченка. Гімназія сформувала підґрунтя для мого таланту, дала мені базові знання для повсякденного життя і познайомила з друзями, які допоможуть у скрутну хвилину. Вона виховала в мені дисципліну і жагу до знань. Дякую всім.

Результативність НДР гімназистів за проектом „Ерудит”

З метою підтвердження статусу колективного члена Київської Малої академії наук, Київського відділення „Дослідник”, приділено особливу увагу залученню якомога більшої кількості учнів IV-VII класів гімназії до науково-практичної діяльності, створено Вчену раду гімназистів. Члени Вченої ради взяли активну участь у роботі журі конкурсу-захисту I-го (гімназійного) етапу. Вони стали не лише помічниками вчителів-предметників, а й сприяли заохоченню гімназистів до написання науково-практичних робіт.

Результати проведених заходів протягом 2009-2010 н.р. представлено у діаграмі 2.

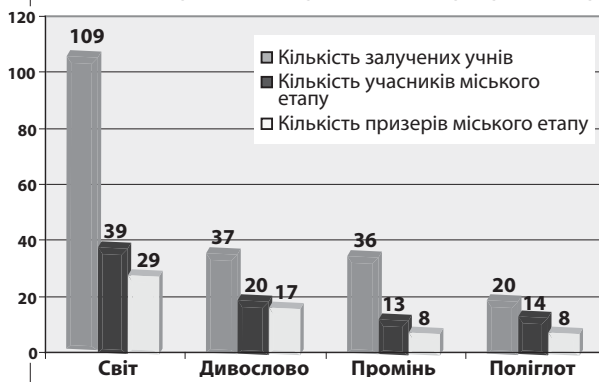
Дані кваліметричні показники з погляду якості підготовки учнів до конкурсу дають змогу відзначити роботу вчителів студійного центру „Дивослово”, які мають найвищий показник якості. Позитивним є й те, що кожен учитель цього студійного центру має призові місця. З позиції кількості призових місць перевагу мають учителі студійного центру „Світ”, варто звернути увагу на те, що цього року їх учні здобули 2 перші місця. Кількість призерів продовжує зростати (таблиця 3).

Найбільшу кількість учнів залучили до написання науково-практичної роботи вчителі студійного центру „Світ” – 109 робіт, з яких 39 було відібрано на II (міський) етап (діаграма 3).

Діаграма 2

Показники охоплення учнів науково-дослідницькою роботою та результати участі в гімназійному й міському етапах конкурсу-захисту

Таблиця 3

Роки	Кількість учасників у міському конкурсі	Призери II (міського) етапу конкурсу
1999-2000	18	6
2000-2001	14	3
2001-2002	16	9
2002-2003	20	10
2003-2004	30	17
2004-2005	45	25
2005-2006	35	27
2006-2007	35 (+8)	26 (+8)
2007-2008	55 (+9)	30 (+9)
2008-2009	65 (+23)	42 (+19)
2009-2010	68 (+17)	48 (+14)

Студійний центр „Дивослово” відзначився стовідсотковою участю вчителів у роботі з учнями-учасниками конкурсу-захисту. До того ж кожен учитель цього

центру має учнів-призерів. Із 20 учасників міського етапу 17 відзначено грамотами та дипломами.

Позитивним є те, що кількість учнів випускних класів, які взяли участь у конкурсі-захисті, порівняно з попереднім роком, значно збільшилася: тільки призових місць на II (міському) етапі ними здобуто 17, в минулому році – 7 (таблиця 4).

Дані кваліметричні показники свідчать про наступні результати роботи по центрах: „Дивослово” залишається за показником якості підготовки учнів до конкурсу на першому місці, однак порівняно з минулим роком цей показник значно нижчий (було 8 перших місць, в цьому році – 4). З позиції кількості призових місць, як і попередні роки, першість утримує „Світ”. Крім того, цього року „Світ” має два перших місця. Студійний центр „Поліглот” має стабільний результат призових місць на II (міському) етапі – два третіх. Дещо знизилися показники „Променя”: перших місць немає (минулий рік було 2), загальна кількість – 8 (було 10).

Наведені показники свідчать про те, що більшість учителів гімназії відповідально ставляться до питання розвитку творчого потенціалу та здібностей учнів, залучаючи їх до науково-практичної діяльності (діаграма 4).

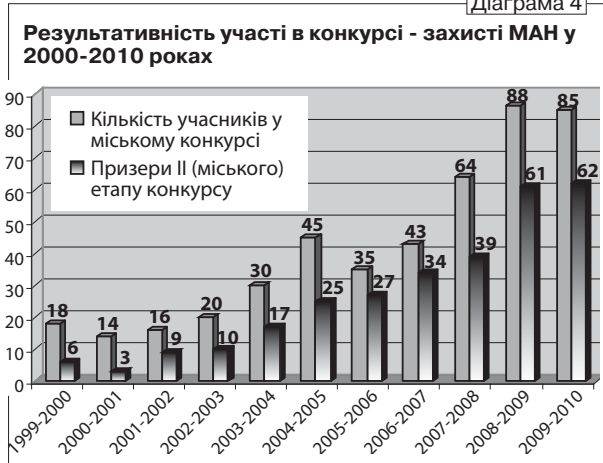
Діаграма 3

Таблиця 4

Центр	Подано робіт до захисту на міському етапі	I місце	II місце	III місце	Всього призових
„Дивослово”	16 (+4)	4	9	-	13 (+4)
„Світ”	32 (+7)	2	8	15	25 (+4)
„Промінь”	13	-	2	6	8
„Поліглот”	7 (+7)	-	-	2	2 (+6)

Діаграма 4

БЛОК I. НАУКОВО-МЕТОДИЧНА РОБОТА ВЧИТЕЛІВ ГІМНАЗІЇ

№	Форма роботи	Зміст роботи	Термін, місце проведення
1	Візні науково-практичні семінари „Щоб щось робити інакше, потрібно уміти і бачити інакше”(П.Еллер)	Панорама методичних знахідок, аналіз, систематизація роботи вчителів за 15 років існування гімназії (з досвіду роботи)	1) Жовтень, гімназія № 153 ім. Пушкіна; 2) січень, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.Сухомлинського; 3) березень, Волошинівська загально-освітня середня школа
2	Методичні засідання студійних центрів	За планами роботи студійних центрів	Раз на чверть, на базі студійних центрів
3	Майстер-клас для батьків	Відкриті уроки англійської мови	Листопад, студійний центр „Поліглот”
4	Фестиваль педагогічних ідей	Обмін досвідом учителів гімназії № 30 „ЕкоНад” та ЗСШ № 81	Лютий, інформаційно-бібліотечний комплекс
5	Презентаційні акції студійних центрів „Від науки до практики...”	Колективні майстер-класи	Листопад-грудень (за графіком), на базі студійних центрів
6	Зустрічі, бесіди, відвідування уроків, оформлення документації	Робота з учителями, які проходять атестацію, та з молодими вчителями	Вересень-березень
7	Друкування статей, конспектів уроків у педагогічній періодиці	Допомога в оформленні матеріалів до друку	Протягом року

БЛОК II. РОБОТА НТС „ЕКОНАДЕЦЬ”

№	Форма роботи	Зміст роботи	Термін, місце проведення
1	Засідання Вченої ради гімназистів	Обговорення плану роботи на 2010-2011 н.р., визначення заходів, приурочених відзначенню 15-річчя гімназії	8 вересня
2	Установча конференція НТС „ЕкоНадець”	1) Виступи переможців конкурсу-захисту 2010 року; 2) Виступи науковців м. Києва; 3) Творчий звіт переможців конкурсу читців	22 вересня
3	Секційні засідання НТС „ЕкоНадець”	Організація діяльності творчих груп гімназистів за проектною системою	Протягом року, на базі студійних центрів
4	Робота наукових секцій МАН	Обговорення та затвердження тем науково-дослідницьких робіт (спрямування юних науковців на дослідження історії гімназії у зв'язку з 15-річчям навчального закладу)	4-7 жовтня, на базі студійних центрів
5	Проведення I (гімназійного) етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт	Створення журі, вирішення організаційних питань	20-23 грудня (IV-V кл.), 11-13 січня (VI- VII кл.), у студійних центрах
6	Засідання Вченої ради гімназистів	Перевірка науково-дослідницьких робіт, якість оформлення	18 січня
7	Участь у II (міському) етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН	1) Написання контрольних робіт. 2) Захист.	Лютий-березень (за графіком)
8	Звітна конференція НТС „ЕкоНадець”	1) Підсумки конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт. 2) Нагородження переможців конкурсу-захисту II (міського) етапу	Квітень
9	Конкурс „Гімназист року”	Стимулювання гармонійного розвитку природних задатків учнів, прагнення до самовдосконалення	Фінал 1 грудня (у день відзначення 15-річчя гімназії)

БЛОК III. ЗАДЛЯ РОЗВИТКУ КОЖНОГО ЕКОНАДЦЯ

№	Зміст роботи	Термін
1	Організація тематичних екскурсій по класах та наукових секціях	Протягом року
2	Організація та проведення зустрічей з науковцями, письменниками міста Києва	Протягом року
3	Участь в інтелектуальних, творчих районних, міських, всеукраїнських та міжнародних конкурсах	Протягом року
4	Дні української культури: з глибини віків і до сьогодні	Другий тиждень березня
5	Спільні з ВНЗ-партнерами заходи (за укладеними угодами)	Протягом року
6	Консультації та додаткові заняття, які проводять науковці окремих кафедр ВНЗ, інших наукових установ та бібліотек м. Києва	За окремим розкладом
7	Організація та проведення інтелект-турнірів між командами I – III класів гімназії	Щомісячно
8	Організація та проведення навчальної економічної практики для учнів VI (10) класів	Червень

ПРОЕКТ „ПАРТНЕРСТВО”

Заступник директора з іноземних мов **Світлана Сидорко**: Наша команда координує життя та діяльність проекту.

Проект – це співпраця, яка відбувається як у стінах гімназії, так і поза її межами.

ЦІЛЬОВИЙ ПРОЕКТ „ПАРТНЕРСТВО”

МЕТА ПРОЕКТУ:

- формування сучасного світогляду; підготовка учнів до життя у світовій спільності;
- залучення до сучасних демократичних цінностей – толерантності, полікультурної доброзичливості, взаємоповаги; формування навичок цивілізованого спілкування з однолітками з різних куточків світу та нашої держави;
- активна участь у проектах шкіл ЮНЕСКО та у гімназійних проектах;
- розширення форм і методів роботи проекту “Партнерство”.

Термін реалізації проекту: довгострокова програма, розрахована на перспективу.

Керівник проекту: С.М. Сидорко – заступник директора з іноземних мов.

Менеджерська група: А.Г. Завісяк – заступник директора з наукової роботи, Л.А. Комишова – керівник студійного центру „Поліглот”, менеджери учнівського самоврядування.

Учасники проекту: вчителі гімназії, учні, працівники міжнародних та громадських організацій-партнерів, представники вищих навчальних закладів.

У рамках цього довгострокового гімназійного проекту ми залучаємо наших гімназистів до національних і міжнародних проектів.

Вероніка Димінська: Ми знайомимося з культурою інших народів. З минулого року учні гімназії мали змогу долучитися до виготовлення панно, яке демонструє культуру України в різних галузях і зараз подорожує школами Туреччини, Грузії, Вірменії, Азербайджану. Ми отримали аналогічне панно з Вірменії. Такі проекти дають змогу проявити свої лідерські здібності, продемонструвати знання англійської мови, дізнатися про світ, в якому ми живемо.

Світлана Сидорко: Наш навчальний заклад є одним із асоційованих шкіл ЮНЕСКО, делегації гімназії беруть участь у науково-практичних конференціях даної асоціації.

Марина Нікольчева: Гімназія взяла участь у XII Всеукраїнській учнівській конференції асоційованих шкіл ЮНЕСКО на тему „Земля – наша спільна домівка: на шляху до збереження біорізноманітності та зближення культур. Досвід ЮНЕСКО, міжнародна практика, українські реалії”. Ця конференція була для мене особлива, адже її тема співзвучна з темою цього річного проекту гімназії „Земля – наш дім, а ти – господар в нім”.

Світлана Сидорко: Учні мають змогу відвідувати майстер-класи, брати участь в Інтернет-проектах, інтелектуальних турнірах, які

організують наші партнери.

Олександр Молодкін: Щороку гімназисти беруть участь в інтелектуальних турнірах Міжнародного університету. Це дає нам можливість продемонструвати знання з англійської мови, елементи театрального мистецтва. Це неймовірний досвід, таким чином можна показати себе.

Світлана Сидорко: Для учителів участь у проекті – це змога перейняти новітній досвід, почути цікаві думки, ідеї, новації у сфері освіти та поділитися власними доробками. Ми цінуємо наших партнерів і готові до співробітництва.

Результативність проекту „Партнерство”

Багаторічний досвід застосування проектно-цільової системи організації гімназійного життя свідчить про доцільність створення освітньо-виховних проектів, спільних для всіх учнів та розрахованих на поточний навчальний рік.

Так мали переконливий успіх проекти попередніх років, а саме: „Мандруємо країнами ЄС” (2005-2006 н.р.), „Моя Україна у світі єдина”, (2006-2007 н.р.), „Бути киянином щастя і честь” (2007-2008 н.р.), „У моїй родині доля України” (2008-2009 н.р.).

Продовжуючи логічний ланцюжок та враховуючи орієнтацію навчально-виховного процесу на розвиток особистості кожної дитини, цьогорічний загальногімназійний проект „Вмію мріяти – вчуся діяти” було спрямовано на особистісне

Основні напрями й форми реалізації проекту “ПАРТНЕРСТВО”

1.	Продовження роботи секцій гімназійного євроклубу „Партнерство”: <ul style="list-style-type: none"> ● оснащення аудиторного фонду; ● залучення учнів до роботи спецкурсу „Європейські студії”; ● участь у проекті „Підтримка мережі євроклубів в Україні”; ● висвітлення діяльності, обмін досвідом та спілкування з колегами інших євроклубів України на веб-ресурсі Мережі української спільноти євроклубів www.uesnet.org ; ● організація листування з британськими учнями та вчителями м. Лондон; ● участь у ПАШ ЮНЕСКО; ● участь у міжнародних проектах Британської ради; ● продовження роботи у проекті „Talking Cultures”; ● участь у проектах міжнародної молодіжної організації AIESEC.
2.	Поновлення та організація колективної роботи в міжнародних та національних проектах I*EARN
3.	Розробка освітньо навчальних проектів II половини дня та організація їхньої реалізації. Обговорення питань реалізації довгострокового гімназійного проекту „Партнерство” на засіданні педагогічної ради
4.	Укладання довгострокових угод про партнерські зв'язки з навчальними закладами зарубіжних країн
5.	Підготовка INTERNET-кореспондентів: учнів гімназії з метою розширення партнерських зв'язків
6.	Екскурсійні поїздки з метою вивчення культури інших країн та зміцнення партнерських зв'язків
7.	Організація зустрічей, круглих столів, семінарів за тематикою проекту з педагогами та учнями шкіл-партнерів
8.	Залучати до роботи секцій клубу „Партнерство” студентів факультету іноземних мов Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова, Київського педагогічного університету ім. Б. Грінченка та КНЛУ
9.	Виконання завдань та участь у заходах за програмою асоційованих шкіл ЮНЕСКО
10.	Участь у проектах та конференціях Українського Руху „Педагоги за мир та взаєморозуміння”. Робота у річному проекті гімназії
11.	Вступ до IATEFL (International Association Teachers English Foreign Languages). Залучення вчителів іноземних мов до участі у заходах Ресурсного центру англійської мови, що підтримується посольством США в Україні, (Києво-Могилянська академія) та у семінарах з методики викладання іноземних мов за підручниками в-ва „Longman”, „Oxford”
12.	Відзначення пам'ятних дат ООН. Оформлення інформаційних стендів та тематичних виставок про Європейський Союз та НАТО, їх поновлення. Організація тематичних виставок. Заходи до „Дня Європи”. Оформлення альбому культурно-історичних та природних пам'яток України, які перебувають під захистом ЮНЕСКО, до дня Європейської спадщини
13.	Проведення учнівської науково-практичної конференції „Сучасний європростір. Економічні, політичні, культурологічні аспекти”
14.	Організація та проведення презентації студійного центру „Поліглот” через захист науково-практичних проектів
15.	Залучення до співпраці фахівців-іноземців та працівників консульств для проведення спільних акцій. Участь у міжнародному конкурсі FLEX „Програма для майбутніх лідерів”
16.	Поповнення бібліотеки, фонотеки та відеотеки іноземних мов
17.	Підготовка INTERNET- консультантів для збору та узагальнення інформації. Випуск газети гімназійного самоврядування по матеріалах презентаційних акцій
18.	Проведення конкурсів науково-дослідницьких учнівських робіт.
19.	Поновлення дружніх зв'язків з Волошинівською ЗСШ Баршівського району та ін.: <ul style="list-style-type: none"> ● обмін досвідом роботи між вчителями; ● проведення спільних педагогічних нарад, взаємовідвідування ЗНЗ, обмін методичними матеріалами; ● спільні заходи між учнями: конференції, семінари, фестивалі, організація та проведення новорічної вистави.
20.	Висвітлювання результатів роботи клубу „Партнерство” на сайті гімназії
21.	Робота з талановитими та обдарованими учнями, залучення їх на допомогу вчителю у навчально-виховному процесі

зростання кожного гімназиста. Це завдання вимагало від педколективу вдосконалення педагогічних технологій у здійсненні індивідуального підходу до процесу навчання та виховання, організації активної співпраці з батьками та майстерного володіння проектними технологіями на особистісному суб'єктно-об'єктному рівні.

Чільну роль у багатовимірному та в багатофункціональному процесі роботи над проектом належала класоводам та кураторам, які з урахуванням вікових психологічних особливостей своїх учнів були покликані сформувавши чіткий інтерес до проекту з боку дітей і батьків як до життєво важливого етапу формування юної особистості. Заключним етапом проекту стали презентаційні акції класів, які проходили за окремим графіком. У них було відображено виконання головних завдань проекту „Вмію мріяти – вчуся діяти” – це допомога кожній дитині на шляху самовдосконалення, ствердження її віри у власні можливості досягнення поставленої мети, уміння складати реальні життєві плани та реалізовувати їх.

Робота в міжнародному проекті „Talking Cultures”, яка проходила в рамках гімназійного довгострокового цільового проекту „Партнерство” та як пілотний проект Британської ради, дала змогу розширити знання молоді про культуру, звичаї та побут сусідніх держав, таких як Вірменія, Азербайджан, Грузія та Туреччина, які також стали учасниками цього проекту. Даний проект відповідає потребі у розширенні національних та інтернаціональних зв'язків на тлі сучасного динамічного розвитку партнерських стосунків в Україні та світі. Проект здійснювався через поширення міжкультурного діалогу учнів та вчителів зазначених вище країн через діяльність 10 тематичних підпроектів за такою тематикою: „Наша країна”, „Їжа. Національна кухня”, „Знаменитості”,

„Свята”, „Світ мультфільмів та анімації”, „Сільське життя”, „Музика”, „Дозвілля та відпочинок”, „Спорт”, „Біографія класу”.

Найкращі учнівські міні-проекти, які демонструють українську культуру в різних сферах життя, було розміщено на великому фінальному постері, що став візиткою нашої країни, продуктом спільної співпраці та інструментом для здійснення міжкультурного діалогу з зарубіжними учасниками проекту „Talking Cultures”, оскільки всі роботи виконувались англійською мовою – мовою міжнародного спілкування. Після чого цей постер було надіслано до інших країн учасників проекту. Ми ж, у свою чергу, мали змогу отримати аналогічні візитки від них.

У ході виконання завдань проекту „Talking Cultures” в учнів посилилась мотивація до вивчення англійської мови. Вони набули досвід у роботі з додатковими джерелами інформації. Відбулися позитивні зміни по відношенню до представників держав, які є нашими спільними партнерами у даному проекті. Було зламано деякі стереотипні ментальні уявлення. Учні стали більш обізнані щодо соціально-політичної ситуації у світі. Учасники проекту стали більш контактними, толерантними у стосунках, набули досвіду роботи в групах.

Робота в проектах позитивно вплинула на психологічний клімат в учнівському колективі, підвищила інформованість учнів з питань міжкультурних зв'язків. Учні стали більш активними, зросла зацікавленість до роботи в проектах, формуються лідерські риси характеру та світоглядні поняття, такі як: толерантність, партнерське спілкування, міжкультурний простір. Діяльність у проектах стимулювала розвиток сучасних педагогічних технологій, викликала інтерес учнівської молоді до соціально-політичних проблем сучасного світу.

ПРОЕКТ „ЗДОРОВ’Я, КРАСА, ТАЛАНТ”

Наталія Громозова, керівник проекту, практичний психолог: Цей проект тісно пов’язаний з усім гімназійним життям, бо успішна людина має бути здоровою, красивою і розвивати в собі різні таланти.

Андрій Шпіль: Заняття спортом завжди допомагали мені виховувати в собі впевненість і наполегливість.

Дарина Кравченко: В нашій гімназії я маю можливість творчо розвиватися. Наша гімназія брала участь у фестивалі „Молодь обирає здоров’я”. Ми представляли Київ і були дуже раді, що нам випала така можливість. Молодь „Еконаду” вибирає здоров’я, молодь „Еконаду” вибирає життя.

Мета проекту:

- створення оптимальних психолого-педагогічних, методичних та організаційних умов виховання гармонійної особистості;
- робота над естетичним, психологічним, фізичним вдосконаленням всіх учасників навчально-виховного процесу.

Термін реалізації проекту: довгострокова багаторічна програма із щорічним корегуванням форм і методів роботи.

Координатор проекту: О.В. Примак — заступник директора з виховної роботи.

Керівник проекту: Н.М. Громозова — практичний психолог, керівник студійного центру „Гармонія”.

Учасники проекту: гімназисти, батьки, педагогічний колектив, працівники культури і мистецтв, охорони здоров’я, діячі спорту, пси-

хологи, студенти творчих та педагогічних вузів, залучені до роботи з дітьми в ході реалізації проекту.

Матеріальна база: гімназійний студійний центр „Гармонія”, актова, спортивна та тренажерна зали, кабінет психолога, медичний кабінет, гімназійний бібліотечно-інформаційний комплекс, культурно-мистецькі заклади району та міста.

ПРОЕКТ „ДБАЙЛИВІСТЬ”

Брянцева Ірина Олександрівна, керівник проекту, заступник директора з господарських питань, випускниця гімназії, інженер: Я як випускниця хочу сказати з любов’ю, що нам не байдуже те, що знаходиться навколо нас, що нас оточує.

Олеся Величко: Кожен учасник проекту має багато ідей, спрямованих на збереження нашої гімназії.

Олександра Бонюк: В цьому році ми впроваджуємо проект „Земля — наш дім, а ти — господар у ній”.

Олексій Яценко: Наша команда впевнена, що все починається з гімназії, і

Основні напрями і форми реалізації проекту “ЗДОРОВ’Я, КРАСА, ТАЛАНТ”:

НАЗВА ЗАХОДУ
Психолого-педагогічна діагностика (анкетування, тестування, співбесіди, спостереження, соціометрія та ін.)
Психологічна підтримка, індивідуальні сімейні консультації
Розвиваючо-корекційні заняття
Медичне обстеження, індивідуальні медичні консультації, зустріч лікаря з батьками гімназистів
Беззастережне створення та дотримання санітарно-гігієнічних норм навчання та дозвілля
<p>Організація позакласної роботи з музично-естетичного виховання в другій половині дня:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● студії образотворчого мистецтва „Перспектива” та „Чарівний пензлик”; ● студії класичної хореографії „ЕкоНад DANCE”; ● хорової студії та вокалу „Фантазія”; ● студії театрального мистецтва „Автограф”; ● студії декоративно-ужиткового мистецтва „Очумілі рученята”
Організація позакласної роботи з фізичного виховання: секції з баскетболу, волейболу, футболу; секції зі східних единоборств; секції зі стрільби; секції з легкої атлетики „Олімпієць”; секції коригуючої гімнастики „Енергія”; секції спец. мед. групи „Подбай про себе”; секції рухливих та спортивних ігор „Веселі старты”
<p>Підготовка та проведення головного гімназійного свята – «ЕкоНад» – 15 років!»: </p> <ul style="list-style-type: none"> ● виставка малюнків „Вітаємо, гімназіє!”, „Яскраві сторінки гімназійного життя”; ● літературний конкурс; <p>випуск ювілейної збірки „ЕкоНадець – назавжди” (досягнення наших випускників, спогади, історії)</p>
<p>Проведення традиційних еконадських свят: Свято Першого Дзвоника; „Іменини гімназії”; Посвята в гімназисти; День Святого Наума; Акція „Новорічна казка”; Свято захисника Вітчизни; Огляд художньої самодіяльності; „ЕкоНадська весна” – підведення підсумків роботи проекту „Здоров’я, краса, талант”; Святові заходи до Дня Великої Перемоги; Свято Останнього Дзвоника; Свято Випускного вечора.</p>
Проведення традиційних еконадських спортивно-масових свят та змагань
Профілактика. Популяризація здорового способу життя. Організація та проведення конкурсів, виставок стіннівок, плакатів та малюнків, оформлення інформаційних стендів за темами: <ul style="list-style-type: none"> ● „Молоді проти тютюну, наркотиків та алкоголю”; ● „Я – Еконадець, тому досягну успіху без ...”
<p>Проведення щорічних традиційних виставок дитячого малюнку, поновлення стендів:</p> <p>„Увага! Діти на дорозі”, відповідно до місячника;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● „Тато, мама, я – спортивна сім’я”, до Дня фізичної культури і спорту; ● „Вчительці букет підношу я”, до Дня вчителя; ● „Я знаю свої права і виконую свої обов’язки”, відповідно до місячника; ● „А музика лине...”, до Міжнародного Дня музики; ● „Пришов Наум – берись за ум”, до Дня Св. Наума; ● „Майстерня Діда Мороза”, до Новорічних і Різдвяних свят; ● „Допоможемо птахам взимку”, відповідно до місячника; ● „День Св. Валентина”, до Дня закоханих; ● „Вітаємо майбутніх захисників Вітчизни”, до 23 лютого; ● „А жінка в світ приходить для любові...”, до 8 Березня; ● Свято Великодня. <p>У рамках фестивалю “Еконадська весна”:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● „Чарівна посмішка!”, до Дня сміху; ● „Збережи свою планету”, до Дня довкілля; ● „День Перемоги – слава!”, до 9 Травня; ● „Я – кохана дитина!”, до Дня Матері та Міжнародного дня сім’ї; ● „Діти малюють світ”, до Дня захисту дітей.
Організація роботи універсальної агітбригади гімназії „Еко-STOP” за напрямками: виконання та дотримання Правил дорожнього руху; екологічний; профілактика шкідливих звичок та правопорушень; урок Пам’яті до Дня Перемоги
<p>Участь у районних та міських традиційних мистецьких заходах:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● фестиваль „Таланти твої, Україно” (огляд роботи гуртків); ● конкурс „Київський вальс”; ● конкурс театральних колективів
<p>Участь у районних та міських традиційних музичних заходах:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● конкурс патріотичної пісні; ● конкурс хорових колективів та ансамблів; ● конкурс авторської пісні
Участь у районних та міських традиційних заходах з образотворчого мистецтва: районному та міському етапах Олімпіади з образотворчого мистецтва; конкурси малюнків, плакатів, ілюстрацій, стіннівок тощо
Участь у районних та міських спортивних змаганнях та турнірах: з футболу, волейболу, легкої атлетики, багатобор’я, тенісу
Допомога студійному центру „Дивослово” у підготовці до святкування основних свят народного календаря та ювілейних дат діячів літератури та мистецтва, проведенні літературних віталень
Участь в реалізації проекту „Будьмо майстрами” – організація педагогічного дискусійного кіноклубу
В рамках спільної методичної роботи студійних центрів – підготовка та проведення семінарів-тренінгів з метою підвищення педагогічної культури та профілактики професійного та емоційного вигорання
Допомога в реалізації спецпроектів студійних центрів та класних колективів
Спілкування з діячами мистецтва, відвідування музеїв та театрів міста.
Участь у районній програмі „Київ мистецький” – відвідування театрів, концертів та виставок міста.
Підтримка та налагодження нових культурно-спортивних зв’язків з колективами інших навчальних закладів.
Підготовка матеріалів до друку в гімназійних виданнях та педагогічній періодиці

Основні напрями і форми реалізації проекту „ДБАЙЛИВІСТЬ”

ми докладаємо зусиль, щоб вона ставала все кращою.

Мета проекту: приведення матеріально-технічної бази гімназії у відповідність до вимог сучасної освіти; формування в усіх еконадців господарського ставлення до матеріальних ресурсів гімназії, прагнення до їх поновлення і збереження; залучення до цієї роботи різноманітних джерел фінансування.

Термін реалізації чергового етапу: поточний навчальний рік.

Керівник проекту: заступник директора з господарських питань І.О. Брянцева.

Менеджерська група: куратори, зав. кабінетами, керівники студійних центрів, голова батьківського комітету, члени піклувальної ради.

Учасники проекту: учні, батьки, вчителі, допоміжний персонал, ділові партнери.

Фінансування проекту: бюджетні кошти, добровільні пожертви, спонсорська допомога.

Чи маємо ми підстави вважати нашу гімназію успішною школою? Думаю, що маємо, бо в ній люблять учнів, шанують вчителів, надають змогу постійно розвиватися тим й іншим та з оптимізмом дивляться вперед, бо знають, як наблизити це „чудесное далеко”. Гімназія – відкрита педагогічна структура, яка завжди готова до співпраці та взаємодії з усіма небайдужими до долі української школи, наших дітей, сучасних педагогів, а іншими словами – до майбутнього України.

№ з/п	НАЗВА ЗАХОДУ
1	Підготовка гімназії до нового навчального року
2	Поточний ремонт класних приміщень, туалетів, коридорів
3	Рейд-огляд стану протипожежної безпеки закладу
4	Підготовка комунікацій до опалювального сезону
5	Прийом території, приміщень гімназії, навчальних кабінетів до нового навчального року
6	Підведення підсумків огляду-конкурсу на кращу аудиторію
7	Проведення осінніх та весняних місячників по благоустрою
8	Підготовка приміщення до зими
9	Інвентаризація матеріальних цінностей
10	Ремонт студійного центру „Поліглот”
11	Часткова заміна вікон
12	Розробка та реалізація програми енергозбереження
13	Огляд-конкурс на найкомфортніше класне приміщення
14	Систематична перевірка санітарного стану класів
15	Роз’яснювальна робота по збереженню електроенергії, води та тепла. Контроль за додержанням правил економії ресурсів
16	Доцільне планування та використання робочого часу допоміжно-технічного персоналу
17	Застосування кредитної форми оплати при проведенні реконструкції та інших багатовартісних робіт
18	Підтримка Internet-зв’язку та забезпечення телефонного зв’язку
19	Поповнення фондів бібліотеки та програмного забезпечення студійних центрів
20	Вдосконалення системи матеріального заохочення ефективної праці
21	Комплексне озеленення приміщення гімназії
22	Часткова заміна комп’ютерного обладнання
23	Проведення профілактичних оглядів та ремонтних робіт приміщення та обладнання
24	Тематичне оформлення кабінету фізики
25	Проведення підписки на періодичні видання
26	Ремонт кабінетів інформатики та хімії
27	Проведення ремонтних робіт у студійному центрі „Поліглот” та в канцелярії
28	Капітальний ремонт спортзалу
29	Модернізація кабінету інформатики

ПРО ПРОЕКТ ГОВОРЯТЬ ВИХОВАНЦІ, ЕКСПЕРТИ, ЧЛЕНИ РАДИ ПРОЕКТУ, ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ ЖУРНАЛУ „ДИРЕКТОР ШКОЛИ, ЛІЦЕЮ, ГІМНАЗІЇ” ВИХОВАНЦІ ЛІЛІЇ ДОНСЬКОЇ

**Володимир
МЕЛЬНИЧЕНКО**

Звичайно, що я дуже хвилююся, і вдячний долі за те, що я працював у гімназії „ЕкоНад” заступником директора, але цього мало сказати, бо я працював заступником Лілії Борисівни.

Наша праця була побудована перш за все на людському взаєморозумінні і професійному взаєморозумінні. Ми сьогодні чуємо, що гімназія працює за проектною сис-

темою, яка є ефективною. І це дійсно так, бо випробувана часом і успішно втілюється в школі, яку я очолюю – школі № 95 Шевченківського району. Тому сьогоднішня презентація не випадкова, а перевірена часом і ефективна. Жоден еконадський вчитель не вимірює свою роботу відпрацьованим часом, кожен вчитель вимірює свою роботу результатом. Звичайно, що цей результат – найголовніший здобуток Лілії Борисівни, тому процвітання гімназії „ЕкоНад”!

**Оксана
ДОБРОХАНСЬКА**

Я мала честь бути стажеркою в гімназії „ЕкоНад”. І перші мої кроки директором навчального закладу Лілія Борисівна широко підтримувала, за що їй велике

спасибі. Я маю честь працювати з Лілією Борисівною в одному районі, і так само як мої колеги, ми можемо вчитися в цьому навчальному закладі, підпитуватися енергією її досвідом і талантом. За це їй велике спасибі і гімназії. Найщиріші вітання від директорів району.

ДУМКА БАТЬКА УЧНІВ ГІМНАЗІЇ

Хочу привітати всіх нас, що вже 15 років в нашому місті є гімназія „ЕкоНад”. В цій гімназії навчаються мої донька і син, а через де-

кілька років піде і третя дитина. Щастя батьків – це щастя дітей, а мої діти там щасливі. Вони з радістю біжать в гімназію, їх оточують чудові вчителі любов'ю, ласкою. Це все можливо лише завдяки чудово сформованому колективу гімназії, високому їх рівню і вмілому керівництву директора. Ми, батьки, спокійні за майбутнє наших дітей, адже вони навчаються в найкращій гімназії.

Вадим ОРЕЛ

кілька років піде і третя ди-

**ДУМКИ ОФІЦІЙНИХ ЕКСПЕРТІВ, ГЕРОІВ
ПОПЕРЕДНІХ СТОРІНОК ПРОЕКТУ
„ПЕДАГОГИ-НОВАТОРИ В УКРАЇНІ”**

Шановна Ліліє Борисівно, я знаю наскільки складно, бо сам був нещодавно у цій ролі, розповісти про новаторство за такий короткий час. Я із задоволенням слухав про те, що ви робите, це яскравий приклад нетрадиційної педагогіки. Це педагогіка співробітництва. У Вас чудовий колектив. Тому ми Вас із задоволенням приймаємо в своє середовище педагогів-новаторів. І хотів би подякувати Ользі Іванівні Виговській за те, що вона організувала такий проект. В понеділок по Новому каналу

оголошили про те, що фонд Віктора Пінчука, газета „Факти” і Новий канал мене запропонували на звання „Гордість України”. Говорю про це тільки тому, що це про роль цього проекту. Можливо, це лише початок, бо без освіти все одно не обійдеться ні один лад, ні одна система. І якщо вона буде кращою, тим краще буде нам усім, і будемо ми краще жити!

Іван ГОНЧАРЕНКО

Директор школи № 13 м. Полтави, герой 6-ї сторінки Проекту

Ми стали учасниками хорошого освітнього фестивалю. І мені приємно, що такі свята відбуваються особливо тоді, коли є можливість передихнути, є можливість зібратися із силами і продовжити нашу славу справу розвитку і збагачення нашого народу. Я хочу подякувати *Ользі Іванівні*, що є такий проект. Зрозуміло, Лілія Борисівна відомий директор, який має велику кіль-

кість публікацій, і ми знайомі з її роботою. Мені дуже приємно, що вона використовує технологію проектного управління, до якої і я маю певне відношення. Це чудово, що така робота розвиває і збагачує нашу педагогіку. Я думаю, що ви не консерватор, а інноватор.

Іван ОСАДЧИЙ

Начальник управління освіти Ставищенської РДА Київської області, герой 5-ї сторінки Проекту

Моєму закладу вже виповнюється 20 років, хоч я завжди відчуваю себе ученицею Лілії Борисівни. Сказати про проектне керівництво школою — це мало сказати. Останні 3 роки ми проводимо конференції ЮНЕСКО. І кожного разу дивовижне саяиво від дітей „ЕкоНаду”. Вони відрізняються творчістю, позитивним дійством.

На 21 симпозіумі міжнародним експертом ЮНЕСКО було сказано, що освіта — це духовність. Тому я вважаю, що квіти мають бути саме такими, як кошук, бо це символ дітей і вчителів, яких нам показала Лілія Борисівна. Тому я бажаю, щоб Ви розквітали!

Олена ЧИНОК

Директор приватної гімназії „Гармонія” м. Києва, герой 4-ї сторінки Проекту

Школа побудована на позитиві. А чому? Тому що у них синергетична модель школи.

Директор школи, ліцею, гімназії № 2 2011

ГОВОРЯТЬ ЧЛЕНИ РАДИ ПРОЕКТУ „ПЕДАГОГИ-НОВАТОРИ В УКРАЇНІ”

Мар'яна БОСЕНКО

Директор гімназії
№48 м. Києва,
кандидат
педагогічних наук

Шановні колеги! Шановна Ліліє Борисівно! Я з великим задоволенням сьогодні слухала презентацію не тільки як член редакційної ради журналу, а й як директор, бо це дійсно було цікаво. Дуже важко виступати перед такою аудиторією, яку збирає Будинок вчителя, перед такими поважними особистостями, як колеги.

Сьогодні тут тріумф вашого педагогічного закладу. Кажуть, що професія вчителя від Бога. Так, ваші колеги – професіонали від Бога.

А від кого професія директор? Раніше нас називали учитель учителів, сьогодні нас називають менеджер, фінансист, але ви зуміли збе-

регти в своєму колективі той запал вашої душі, що доводить, що професія директора Лілії Борисівни від серця, від душі. І як би Вас не називали, ми сьогодні бачимо ваше серце, вашу душу.

Із презентацією Лілії Борисівни ми виходимо на міжнародний рівень і тому даруємо книгу „Сокровища мирового искусства”. І члени редакційної ради так її підписали: „Учаснику проекту „Педагоги-новатори в Україні” НАПН і Всеукраїнського науково-практичного журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” директору гімназії № 30 „Еконад” Донській Лілії Борисівні.

Шановна Ліліє Борисівно! Низький уклін Вам за творчу, самовіддану, сподвижницьку працю, за вміння запалювати вогонь у дитячих серцях. Нехай дорогу Вашого життя завжди освітлює зірка щастя”.

Василіна ХАЙРУЛІНА

Директор українського коледжу імені В. Сухомлинського, член-кореспондент НАПН, кандидат педагогічних наук

Шановні колеги, діти, улюблена Ліліє Борисівно! Сказати щось оригінальне сьогодні вже не можна, після вас краще помовчати, але я хочу сказати, що Дніпровський район щасливий тим, що, приєднавши частинку Дарницького району до нас, отримав чудові школи!

До нас потрапила Лілія Донська, яка своєю вдачею, аурою, творчим піднесенням потенціалом нас

надихає, розбудовуючи власну школу. І хотіла б запропонувати асоціації шкіл В. Сухомлинського прийняти і вас до асоціації. Ваш заклад – школа радості за В. Сухомлинським, яку і ми розбудовуємо впродовж 20 років.

Мені хочеться побажати Вам, щоб Ви довго були ще отакою берегинею педагогічної творчості, щоб Ви були щасливою мамою, щоб Ви були надзвичайною вчителькою, щоб Вами пишалися ваші випускники, дай боже здоров'я, радості, щастя, мудрості на многая літа.

РЕЗУЛЬТАТИ ГРОМАДСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРОЕКТУ

Ми вислухали всіх експертів Проекту, членів Ради проекту, вихованців героя сьогоднішньої сторінки Проекту, а зараз за допомогою всіх учасників і гостей Проекту зробимо громадську оцінку досвіду гімназії „Еконад” та управлінської діяльності її директора Л.Б. Донської на предмет їх відповідності критеріям передового педагогічного досвіду (ППД). (Називаються відповідні критерії, а саме: актуальність досвіду, запровадження досягнень філософських та психолого-педагогічних наук в освітньо-виховну практику шкільництва, оптимальність досвіду та можливість його використання іншими, а громада за кожним кри-

терієм голосує оплесками).

Думка залу й експертів співпала – представлений досвід відповідає всім зазначеним критеріям ППД, а отже, можемо вважати його новаторським. Наш проєкт „Педагоги-новатори в Україні” поповнюється 10-м новатором, на освітянському небосхилі засяяла нова зірка. Вітаю і героя 7-ї сторінки проєкту, і всіх нас з такою подією в професійному житті.

Тож до зустрічі, шановні колеги, на наступних сторінках проєкту „Педагоги-новатори в Україні”!

**Ольга
ВИГОВСЬКА**

Організатор і керівник Проекту

ПРО ПІДТРИМКУ ПРОЕКТУ ДНПБ

Мені приємно було взяти участь у цьому заході, я хочу привітати нашого героя 7 сторінки Проекту Л.Б. Донську від імені П.І. Рогової, директора ДНПБ України імені В. Сухомлинського, та всього колективу нашої установи. Наша бібліотека

постійно займається інформаційним забезпеченням науковців та практиків найновішою інформацією. На сайті бібліотеки з 2010 року ми розпочали підтримувати проєкт „Педагоги-новатори в Україні”. Читачі можуть ознайомитися з досвідом В.Ф. Шаталова, М.М. Палтишева та всіх інших героїв Проекту. Матеріали, які сьогодні прозвучали, теж будуть розміщені на порталі. Тож запрошуємо всіх педагогів та учнів до співпраці.

**Олександр
КАРПЕНКО**

Завідувач відділу обробки і поширення інформації в сфері освіти ДНПБ України імені В. Сухомлинського

Лілія Донська

Директор успішної школи: умерений консерватор или раціональний інноватор. 7-я сторінка проекту „Педагоги-новатори в Україні”/Составители: Ольга Выговская, Алексей Выговский, Елена Павловская

Речь идет о двух изюминках гимназии: циклические образовательно-воспитательные проекты и сеть студийных центров, которые объединяют учеников, родителей, учителей и научных партнеров гимназии вокруг идеи самопознания и самоусовершенствования через познание мира, а также организуют их сотрудничество в образовательно-воспитательном пространстве учебного заведения, создают атмосферу доверия, доброжелательности и защищенности ребенка.

Гимназическая жизнь организована по проектно-целевой системе на базе научно осмысленного практического опыта управления современной украинской школой в период становления молодого государства. Подтверждена способность такой системы к саморазвитию и самоусовершенствованию, адекватно реагировать на требования времени и потребности общества относительно школьного образования.

Ключевые слова: проектно-целевая система, циклические образовательно-воспитательные проекты, студийные центры, система саморазвития и самоусовершенствования.

Liliya Donska

Successful head master: moderate conservative or rational innovator.

7th page of project „Teachers-innovators in Ukraine” / Compilers: Olha Vyhovska, Oleksiy Vyhovskiy, Olena Pavlovska.

There is question about the 2 sparkles of high school: educational projects and studio centres, which unite students, parents, teachers and scientific partners of high school round the idea of self-knowledge and self-perfection by learning the world they organize the cooperation between them and establish, the atmosphere of trust, goodwill and protection of child.

The school life is organized on the base of project-target system of modern Ukrainian school in the period of becoming of the young state. This system can develop to improve our society and school.

Key words: project-target system, cyclic educational-educative projects, studio centres, self-educated and self-perfection.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЛІЛІЇ ДОНСЬКОЇ

1. Донська Л.Б. Відгук на роботи О.А. Захаренка // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2007. – № 1-2. – С.177.
2. Донська Л.Б. Гроші і духовний розвиток. Круглий стіл. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – №1. – С. 14.
3. Донська Л.Б. Директор і педагогічний колектив. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2009. – №1. – С.36.
4. Донська Л.Б. Коло одноступців – головний оберт „ЕкоНаду”.// Єдність. Інформаційний вісник КМ ОП працівників освіти і науки України. – 2008. – №6 (113).- С.3.
5. Донська Л.Б. Наша гімназія – наша надія. / Економіка в „ЕкоНаді”. – К.: Шк. Світ, 2008. – 184с. – (Бібліотека „Шкільного світу”).
6. Донська Л.Б. Наша гімназія – наша спільна надія. // Відкритий урок. – 2002. – №3-4. – С.3.
7. Донська Л.Б. Невже треба, щоб ти тільки втомився? // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001. – №8. – С.44.
8. Донська Л.Б. Обміркуємо разом. Запрошення до розмови. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2005. – № 4. – С.104.
9. Донська Л.Б. Про злободенне та вічне. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2005. – № 4. – С.27.
10. Донська Л.Б. Проти течії ріки, де ти керманічем на човні. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – №5. – С. 109.
11. Донська Л.Б. Ювілей як старт у майбутнє. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2008. – №5. – С.29.
12. Донська Л.Б. Хотілося, щоб наша зустріч була більш конструктивною. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2009. – №4. – С.43.

КОРПОРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

З ФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО ГАЛУЗЕВОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ

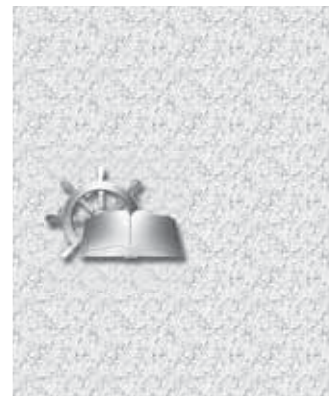
В статті узагальнено роботу Всеукраїнського науково-практичного семінару, проведеного Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В.О. Сухомлинського.

Ключові слова: інформаційні ресурси; реферативна база, аналітична інформація, інформаційне забезпечення.

З березня 2011 р. Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В.О. Сухомлинського проведено Всеукраїнський науково-практичний семінар „Формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу шляхом кооперативного аналітико-синтетичного опрацювання документів галузевої тематики” у рамках виконання запланованих заходів НДР „Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України”. У роботі семінару взяли участь близько 100 осіб, серед них директори та провідні фахівці національних і державних бібліотек, ВНЗ III–IV р.а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілів, представники Української бібліотечної асоціації, а також директори Асоціації „Інформатіо-Консорціум” та „Матрікс-прес”.

Учасниками семінару розглянуто комплекс питань, зокрема:

- формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського;
- створення реферативної галузевої бази даних спільно з провідними освітянськими бібліотеками України;
- удосконалення аналітико-синтетичного опрацювання періодичних і продовжуваних видань з питань педагогіки, психології та освіти;
- створення та поширення аналітичної інформації для інформаційного забезпечення розвитку освіти і науки;
- висвітлення ролі Української бібліотечної асоціації в забезпеченні координаційної діяльності бібліотек України.

Управління
школою

УДК 026:37(477):004

Олександр КАРПЕНКО

Завідувач відділом науково-аналітичної обробки та поширення інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, кандидат державного управління

Інна КОВАЛЕНКО

Завідувач відділом науково-реферативної інформації ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського

Лариса САМЧУК

Завідувач відділом наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського

Директор школи, ліцею, гімназії № 2'2011

Відкрила засідання директор ДНПБ України імені В.О. Сухомлинського, к.і.н.

Павла Рогова

П.І. Рогова, яка у своєму виступі зазначила, що ДНПБ України як головний науково-методичний і координаційний центр мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України протягом кількох останніх років розробила та впровадила систему інформаційного забезпечення фахових потреб освітян. У НДР, в рамках якої відбувся семінар, для прискорення інноваційних процесів у діяльності бібліотек освітянської галузі ДНПБ України розроблено науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України.

Завершуючи свій виступ, П.І. Рогова наголосила, що в результаті використання кооперативних і корпоративних технологій буде створено повномасштабну інтегровану галузеву бібліотечно-інформаційну систему, яка об'єднає галузеві та регіональні інформаційні ресурси та послуги, сприятиме залученню фахових світових ресурсів, означатиме новий етап формування інформаційного простору національної освіти.

Науковий керівник НДР „Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України” к. і. н., с. н. с.

О. Яценко презентував концептуальну модель системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України. Її головним завданням є започаткування та розвиток галузевих бібліографічних і реферативних баз даних, які з часом могли б перетворитися у банк знань загальнонаціонального значення. Така постановка питання передбачає досягнення раціонального введення та збереження в електронному вигляді бібліографічної та реферативної інформації з питань педагогіки, психології та освіти; забезпечення можливості проведення системних досліджень на базі зібраної в електронній формі інформації; за результатами досліджень підготовка, публікація та поширення на різних носіях (паперових, електронних) оглядово-аналітичних матеріалів з питань педагогіки, психології та освіти.

Про особливості удосконалення термінологічно-категоріального апарату з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, книгознавства та інформаційних ресурсів виступили завідувач науково-редакційного відділу **Н. Зозузя** та с.н.с. відділу науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій к. тех. н. **Ю. Артемов**.

На актуальних питаннях співпраці ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського з бібліотеками мережі щодо обміну аналітичними бібліографічними записами електронного каталогу зупинилися завідувач відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності

Управління школою

Л. Самчук, н. с. відділу наукового і прикладного бібліотекознавства **А. Рубан**, н. с. відділу наукового опрацювання і каталогізації документів **Н. Зоріна**. Генеральний директор „Матрікс-прес” **Т. Березна** свій виступ присвятила конвєртуванню бібліографічних записів, створених з використанням різного програмного забезпечення.

Завідувач відділу науково-реферативної інформації ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського **І. Коваленко** та н.с. **Т. Букшина** проаналізували стан і підкреслили перспективи формування загальнодержавної електронної реферативної бази даних „Україніка наукова” та електронної галузевої реферативної бази даних, у створенні яких беруть участь 11 освітянських бібліотек. Електронну галузеву реферативну базу даних представлено на веб-порталі ДНПБ України.

Проблеми створення та удосконалення аналітичних матеріалів для забезпечення інформаційних потреб науковців у галузі педагогіки, психології та соціальних комунікацій висвітлив завідувач відділу науково-аналітичної обробки та поширення інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського **О. Карпенко**, кандидат держ. управління.

З доповідей заступника генерального директора з наукових інформаційних технологій Національної наукової медичної бібліотеки України **Г. Нежурбіди**, директора бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського **В. Білоус**, завідувача відділу

електронної бібліотеки Національної парламентської бібліотеки України **Г. Микитенко** учасники зібрання дізналися про інноваційні методи роботи, зокрема, корпоративну діяльність бібліотек, створення електронних бібліотек тощо.

Учасники семінару взяли активну участь в обговоренні доповідей та рекомендацій:

- спрямувати зусилля освітянських бібліотек на формування інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу;
- активізувати кооперативну діяльність освітянських бібліотек у підготовці й використанні бібліографічної, реферативної та аналітичної продукції;
- продовжити співпрацю щодо обміну аналітичними бібліографічними записами для створення галузевої бази даних „Періодика”;
- продовжити співпрацю освітянських бібліотек для реферування всіх періодичних і продовжуваних видань галузевої тематики;
- активізувати участь бібліотек у корпоративному інформаційно-бібліографічному проєкті „Видатні педагоги України та світу”;
- удосконалити роботу зі створення аналітичних матеріалів шляхом налагодження зворотного зв'язку з науковцями і практиками освітянської галузі України;
- створити дієву систему інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України;
- охопити реферуванням всі періодичні та продовжувані видання, засновниками яких є педагогічні та інженерно-педагогічні ВНЗ III–IV р.а., установи НАПН України та МОН України;
- налагодити кооперативну діяльність освітянських бібліотек у підготовці й використанні бібліографічної продукції та створити на базі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського депозитарій вторинних документів з питань педагогіки та психології, підготовлених освітянськими бібліотеками України;
- залучити всі освітянські бібліотеки до підготовки „Зведеного плану науково-інформаційної й видавничої діяльності освітянських бібліотек та основних заходів бібліотек, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі України”;
- налагодити обмін видавничою продукцією між освітянськими бібліотеками та забезпечити доступ до неї через Інтернет;
- періодично організовувати семінари-практикуми, тренінги, круглі столи з питань корпоративних проєктів діяльності освітянських бібліотек України.

Александр Карпенко, Инна Коваленко, Лариса Самчук

Корпоративная деятельность образовательных библиотек Украины по формированию единого отраслевого информационного ресурса

В статье обобщено работу Всеукраинского научно-практического семинара по теме „Формирование единого отраслевого информационного ресурса путем кооперативной аналитико-синтетической обработки документов отраслевой тематики”, проведенного ГНПБ им. В. Сухомлинского. Участники семинара рассмотрели комплекс вопросов, а именно: формирование единого отраслевого информационного ресурса ГНПБ Украины, создание реферативной базы данных, создание и распространение аналитической информации для информационного обеспечения развития образования и науки и др.

Ключевые слова: информационные ресурсы; реферативная база, аналитическая информация, информационное обеспечение.

Olexandr Karpenko, Inna Kovalenko, Larysa Samchuk

Corporate activity of educational libraries of Ukraine on forming the united particular branch informative resource

The article is about the work of the All-Ukrainian scientific-practical seminar on topic „To create the informative system by studying the special papers”, which was held by Sukhomlynskyi SSPL. The participants of the seminar discussed the complex of questions: forming informative resource of the SSPL after Sukhomlynskyi in Ukraine; creation of the basis of synopsis; creation and distribution of analytical information for the informative providing of the development of education and science etc.

Key words: informative resources; basis of synopsis, analytical information, informative providing.

ІСПИТ НА ДУХОВНУ ЗРІЛІСТЬ

СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛЯ

Людина в своїй діяльності, як правило, прагне пізнати себе і світ, проте спрага ця невтоленна, бо ж розумієш і неосяжність Всесвіту, й інформаційну перенасиченість простору, і розмаїття смаків, тем, стилів...

У вирі щоденних клопотів та шумовиння буденності галопуючий розум часом потребує тиші й високості, яка скеровує, впорядковує, структурує ненаситне людське „Я”, нагадуючи кантівське „зоряне небо над головою і моральний закон у тобі”.

Український учитель сьогодні, незважаючи на технологічні інновації, невігластво влади й громадськості — непізнаний материк... Нещодавно презентована в Київському будинку вчителя книга вчителя математики нашого ліцею *Г.О. Марчук*

Марчук, Галина.
Борозною любові.
— К., Ярославів Вал,
2010. — 304 с.

„Борозною любові” — унікальна подія в культурно-освітньому житті столиці. Пошуки шляхів становлення особи й держави тривають, і найзапекліша боротьба між світлом і темрявою відбувається в людських серцях. І вчителі України, й українська школа складають нині іспит на духовну зрілість — на право сіячів одвічних істин. Геній

І. Франка проголосив: „Учителем школа стоїть”. Замислимося над цим твердженням: справді, де, як не в школі, закладаються основи громадянства? Тож неабияка честь

колективу, де працюють люди з огромом такої сердечної теплоти і жертвовної любові до людини, як Г.О. Марчук і герої її роману. Скільки світлоносних думок і душевної щедрості народжується після знайомства з її книгою! Там, де з'являється світло, тьма тікає, душа людська стає крилата, прагне спілкування, взаєморозуміння, пошанівку її праці і духовних поривань. Не кожна школа в Україні має таку дивовижу — в одній особі — вчителя математики і письменниці — носія правічних засад української ментальності: толерантності, працелюбності, нескореності, сердечності... Почуття власної гідності вирізняє й автора „Борозною любові” Г.О. Марчук і її героїв. Як це необхідно сьогодні й завжди „народу, що вгору йде!”

Управління
школою

На полицю директору школи!

Ганна
САЗОНЕНКО

Директор
Українського
гуманітарного
ліцею КНУ імені
Тараса Шевченка,
народний вчитель
України, кандидат
педагогічних наук

Директор школи, ліцею, гімназії № 2'2011

„БОРОЗНОЮ ЛЮБОВІ”: ФРАГМЕНТ

Своїх постояльців офіцерів Марія майже не бачила, лише щоранку чула їхнє привітання, що нагадувало собачий гавкіт.

— Хайль Гітлер! І у відповідь:

— Хайль Гітлер!

Солдати крутилися в подвір'ї майже весь день... За тиждень вони перестріляли й пережерли майже всіх курей і взяли за гуси. Коли Маріїне подвір'я спорожніло, солдати почали бігати по вулиці та полювати на все, що рохкало, кудахкало та гелготало...

Четвертого солдата, високого, білявого, з синіми очима, звали Куртом. На вигляд йому було років сорок.

Марія познайомилася з ним на другий день. Ідучи з відром, вона відчула, як хтось однією рукою затис її рота, а другою перехопив у талії. Відро випало з рук, вода полилася на ноги, але Марія вивернулася і шосили ударила нападника ліктем у груди. Той (а це був один з молодших) не чекав такої сили від тендітної жінки, відлетів метрів на два і гепнувся в гусяче корито. Картина була така живописна, що Марія розсміялася. Німець почервонів, як варений рак, засичав, як змія, і витяг пістолет. Марія перестала сміятися і стояла як укопана.

Четвертий (він у цей час вийшов на ганок) блискавично перескочив через перила і опинився перед Марією — у руках блиснув пістолет.

— Ich erschieße am Platz oder führe zum Herrn Offizier — bis zum Abend gehst du an die Front.*

Молодший отетеріло дивився на свого товариша, потім з червоного став білим, заховав пістолет і підвівся.

— Курт! Я ж не знав, що ти вже встиг тут прилаштуватися — ти ж у нас такий вірний! Правда, у них такі гарні жінки, що я тебе розумію. — *Иди геть, сволото! Хоч ще раз подивившись чи на жінку, чи на дівчинку — уб'ю, як собаку!*

З хлівчика вискочила заспана Маруся — з переляку вона нічого не розуміла. Німець галантно вклонився Марії і відрекомендувався:

— Mein Name ist Kurt. Und wie heißen Sie, Frau?

Марія зрозуміла, що він просить назвати себе.

— Я — Марія. Донька — Маруся.

— Schön! Kleine Mari und große Mari. Meine Ehefrau heißt auch Mari, und Tochter heißt Hilda. Ich nenne Sie Mari und Hilda.**

Він тицьнув на них по черзі.

— Madonna Mari und kleine Hilda.*** Він легенько погладив пшеничну Марусину голівку й дістав у кишені шоколадку. Маруся, яка ще в житті, окрім подушечок, ніяких інших солодощів не бачила, злякано сховалася за мамину спідницю.

— Візьми, Марусю, а то він образиться: він же з добром до нас. Маруся простягла ручку, взяла шоколадку й знову заховалася. Курт розсміявся.

— Haben Sie keine Angst, Frau! Wenn jemand sich an Ihnen anklammert, sagen Sie mir.****

В особі Курта Марія і Маруся отримали і захисника, і друга.

Маруся дуже швидко звикла до нього. Він уперто називав її Хільдою, щодня приносив їй шоколадку. Схоже, що вони заклали угоду: Курт навчав її німецької мови, а вона його — української. Через місяць Маруся вже будувала прості фрази, а Курт аж світився від радості. Щоправда, ▶

* — Пристрелю на місці або відведу до пана офіцера — до вечора відправиш на фронт.

** — Прекрасно! Маленька Марі і велика Марі. Мою дружину також зовуть Марі, а донечку — Хільда. Я буду називати вас Марі і Хільда.

*** — Мадонна Марі і маленька Хільда. *

**** — Не бійтесь, пані! Якщо хтось чіплятиметься — кажіть мені.

У романі, події якого охоплюють період від 30-х років ХХ століття до сьогодні, розповідається про долю кількох поколінь української родини, яка опинилася в епіцентрі найжорстокіших катаклізмів: голодомору, сталінських репресій, Другої світової війни, Чорнобиля, Афганістану, але попри всі випробування зберегла в собі людяність, любов, честь і совість, хоч і заплатила за це болючими карбами на своїй генетичній пам'яті.

Роман буде цікавий кожному, хто прагне самоусвідомлення: хто ми на цій землі, чого прагнемо й куди йдемо.

У романі „Борозною любові” йдеться про головне для автора — про пам'ять роду й людську шляхетність. Тут нічого немає про нині модні „імідж” і „статус”, зате є правда про жіночу долю, про Бога в серці, про віру, любов і надію. Правда чиста й проста, як у народній пісні (див. врізи).

ВІД АВТОРА КНИГИ

Шановний читачу!

Я народилась у повоєнні роки, але вся моя родина — мати, дідусь, дядько, тітка, що чудом пережили голод тридцять третього, розповідали про жажіття, які чинилися на нашій благодатній землі.

Задум написати цю книгу виник спонтанно. Я стояла на відкритті меморіального комплексу жертвам голодомору 22 листопада 2008 року, слухала книгу пам'яті й плакала. В одному із сіл на моїй рідній Житомирщині назвали чотирнадцять (!) жертв з однієї родини.

До молодих людей, що контролювали вхід, підійшла бабуся років вісімдесяти в простому одязі, тримаючи в руках колосочки й гілочку калини.

— *ДИТОЧКИ, пропусти мене ближче!* — мовила вона.
— *У мене тринадцять душ сім'ї померло; я одна залишилася жити.*

Ці слова в моєму серці мали ефект бомби. Як могла вижити дитина в тому пеклі? Хто її порятував? Як жила вона всі ці роки, несучи в душі такий біль? На пам'ять прийшли розповіді моєї матері та її родини. Здається, сам Господь прошепотів: „Ти маєш це записати, жінко!”

У цій повісті я пишу про своє рідне село на Житомирщині, про його казкову красу, про його минуле і сучасне. Пишу про дорогих моєму серцю людей, яким судилися важкі випробування. Про маленьких людей із великими серцями.

його успіхи у вивченні української були набагато скромніші, але він умів це компенсувати руками та мімікою.

Марія з Марусею дізналися, що Курт із Дрездена, де залишилася його дружина й донька десяти років. Курт — музикант, скрипаль. Останні роки грав у Дрезденському симфонічному оркестрі. Але фіюеру були потрібні солдати, й Курт поміняв скрипку на автомата. Щоправда, невеличка скрипка мандрувала з ним по Європі.

— *Мадам Марі! Я — музикант, і мої руки мають щодня вправлятися у грі. Коли закінчиться війна, то будуть потрібні не солдати, а музиканти.*

Щодня ввечері Курт виходив на ганок зі скрипкою в руках і грав до самої темноти.

Марія з Марусею завжди були його єдиними слухачами. Вони сідали внизу під ганком і слухали прекрасні мелодії.

Und wer hat diese Musik ausgedacht? — питала Маруся, перекручуючи німецькі слова.

— *Це Шопен, польський композитор.*

Коли звучала музика Чайковського, в якій вчувалися дороги звучає українські мелодії, Марію переповнювали чисті й прекрасні почуття. Кудись відступала війна, горе, біда — душа хотіла пісні. Це ж вона не співала з того часу, як поїхав Митько. І сама незчулася:

— *Віють вітри, віють буйні, аж дерева гнуться. Ой, як болить моє серце, а сльози не лються.*

Скрипка замовкла. Курт, затаївши подих, зійшов з ганку, став перед Марією на коліна і почав награвати. Чистий, прекрасний голос Марії злився з голосом скрипки — і чарівна Наталчина пісня, повна туги за Петром, полилася над притихлою вулицею. Навіть офіцери, які поверталися з комендатури, здивовано зупинилися.

— Oh, Frau Marie! Sie sollen in der Oper singen! Sie haben die einmalige Stimme! Sie fühlen dort die Musik von Ihrem Lysenko, wie das sogar keine Musiker machen können!

Маруся якось розтовкмачила Марії, що говорив Курт.

— Марусю! Скажи йому, що в нас так усі співають.

— Oh, mein Gott! I ми воюват народ, який має голос солівія? Ми убиват пісню?

Коли стало холодно, Курт почав заходити зі скрипкою до хлівчика. Грав, прохав Марію співати, але вона категорично відмовлялася.

Так Курт познайомив їх із багатьма композиторами Європи. Маруся скоро вже безпомилково відрізняла Вівальді від Шопена, Брамса від Дворжака, Чайковського від Рахманінова...

До хати під'їхала вантажівка. Офіцери й солдати поспіхом збрали свої речі й ускочили в кузов. Курт, тримаючи в одній руці мішок, а в другій скрипку, підбіг до Марії з дівчинкою:

— О, мадонна Марі! Я пам'ятайт Вас!

Він клонився і поцілував її руку. Потім стис в обіймах Марусю.

— *Хай буде проклята війна! Хай буде проклятий фіюер, що кинув мій народ під колеса танків усього світу. І хай будуть прокляті всі диктатори — і Сталін, і Гітлер!*

— Danke dir Hilda! Du warst für mich als Sonnenstrahl. Sei glücklich.**

Маруся зрозуміла не все, що говорив Курт, але її маленька душа відчула, що вони ніколи більше не побачаться. Вона обняла Курта за голову і поцілувала в щоку.

З вантажівки засигналили. Курт побіг підтюпцем, але на півдорозі розвернувся, підбіг до Марусі і сунув їй у руки скрипку.

— Ми не судилося вертати додому! Я більше не грайт в оркестр! Хільдо, учись і грайт за мене.

Машина прогуркотіла і зникла в ярочку. Мама Марія і Маруся стояли нерухомо. Маруся обома руками обіймала скрипку, а сльози з її небесно-голубих озерць капали на футляр.

* — А хто придумав цю музику?

** — Дякую тобі, Хільдо! Ти була для мене промінчиком сонця. Будь щаслива.

Управління
школою

НАШІ
ЮВІЛЯРИ

Микола КОТ

Доцент НПУ імені М.П.
Драгоманова, кандидат
педагогічних наук

Директор школи, ліцею, гімназії № 2 2011

108

ПІСНЕЮ МЕРЕЖЕНЕ ЖИТТЯ

ПРО ПОДРУЖЖЯ ВИКЛАДАЧІВ- ДРАГОМАНІВЦІВ

*Покажіть мені народ,
В якого було б більше пісень.
Наша Україна дзвенить піснями.*
Микола Гоголь

Українська народна пісня – одна з найпопулярніших, найдієвіших жанрів народної поетичної творчості, найважливіший елемент духовності, що п'є цілющу силу з Матері-землі, без якої втрачає сенс материнське виховання. Протягом багатьох тисячоліть пісня постає чи не єдиним засобом передачі життєвого досвіду українського народу, втіленням народної мудрості, світогляду, народних ідеалів.

Пісня приносить найвищу радість – радість творчості. Вона є самотнім проявом світового мистецтва, величчям художніх неповторних образів, філософських суджень, ліричного настрою, ритмічних форм та засобів, незліченною кількістю і багатством мелодій.

Сподвижником і виконавцем народної пісні є **Микола Никипорович Яретик**, „феномен” якого формувався і виріс на благодатній, шедрій українській землі, у мальовничій Синяві Рокитнянського району на Київщині.

Народна пісня у виконанні його чудового, винятково потужного голосу звучить на різних теренах

„світової толоки” сьогодення. Саме від матері та численної родини започаткував Микола перші пісні та музичні враження.

Поталанило Миколі в шкільні роки з першим учителем співу та музичного супроводу (людина від Бога – зазначає Микола), талановитим виконавцем, музикантом-педагогом, художнім керівником багатьох творчих колективів, врешті, істориком – *Володимиром Андрійовичем Пустовітом*. Саме він помітив природне обдарування хлопця. Від Володимира Андрійовича Микола вперше почув співучий голос сопілки, бандури, мелодійні переливи баяна.

Внутрішня потреба співу привела Миколу до Київського культосвітнього училища на диригентсько-хорове відділення, де на-стала можливість профе-сійно шліфувати свій голос.

Педагогічний колектив училища мав чудових ама-торів хорового співу, му-зичного виконання. Серед них були майстри хорової справи – *Ганна Михайлівна Пархоменко*, гри на музичних інструментах – *Володимир Павлович Тітов*, вокалу – *Л.А. Блінова*.

Микола пам'ятає наста-нови педагога по вокалу: *„У народній пісні – глибина переживань, задушевна мелодійність, ніжність, безкраї простори. Важливо все це відчутти і примусити слухача співпережити”*.

Після закінчення учи-лища М. Яретик працює художнім керівником різ-ножанрових колективів на підприємствах Києва та об-ласті, виступає з сольними номерами української на-родної пісні.

Репертуар колективів під керівництвом М. Яретика відзначається оригіналь-ними народно-побутовими картинами, новими влас-ними підходами до обробки народних пісень.

З роками напрацьову-ється репертуар народної пісні. Миколу не задоволь-няє тільки виконавська практика. Знаючи безліч народних пісень, Микола із одностороннім, майстрів му-зичного жанру, створює ансамбль української пісні *„Чумацький шлях”* (1991 р).

Чумацький шлях, за дав-ньою легендою, – це райське дерево, яким піднімаються до небес душі наших пред-ків, місток, що єднає давне

і прийдешнє. За повір'ям, Чумацький шлях пов'язаний з ранковою зорею, яка, по-спішаючи на неньчин по-клик, розлила молочний шлях на небесах, а в народі його наречено „Чумацьким шляхом”.

Організований з артистів-професіоналів, ан-самбль став пропаган-дистом української на-родної пісні, примно-жуючи і звеличуючи її неоціненний скарб – багатовікову пісенну культуру.

Сивими століттями вимірюється вік на-родних, козацьких пісень. Не минає за-цікавленість до них і в сьогоденні. У кон-цертній діяльності „Чумацького шляху” Микола Никифорович репрезентує слухачам такі пісні, як: *„Іхав козак з України”*, *„Над річкою береж-ком”*, *„Повіяв вітер степовий”*, *„Пасла ді-вка лебеді”*, *„Ох, і не стелися хрещатий бар-вінку”*, *„Стоїть козак на чорній кручі”* та багато інших народних пісень. Деякі із них вперше виконуються „Чумацьким шляхом”.

Його чарівному го-лосу аплудували в кон-цертних залах Словаччини, Німеччини, Польщі, Франції, Австрії, Іспанії, Іраку, США та багатьох се-лах і містах України.

Микола Яретик мав та-має творчі контакти з та-кими відомими артистами: Людмилою Маковецькою та Олександром Трофімчуком, Валентиною Степовою та Анатолієм Солов'яненком,

БЕРЕГІНЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ

Пісня нездоланна і безсмертна, як і український народ, що її створив, як і Мати-Берегиня стояла і стоїть у витоках цілющих джерел, які живлять українське національне відродження.

Серед Богом посланих жінок ми пишаємося солісткою ансамблю української пісні „Чумацький шлях”, кандидатом історичних наук, доцентом Інституту історичної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова **Ніною Загребельною**.

Володіючи чудовим вокальним голосом, наділим потужним соковитим тембром, найвагомим для виконання українських народних пісень, Ніна Загребельна із глибини свого серця найточніше, найсильніше висловлює різноманітність думок, сподівань, властивих ширій народній мелодії, робить з неї могутній засіб правдивого художнього відображення дійсності.

Її пісня наповнює серця слухачів радістю і гордістю за талановитий пісенний український народ, уславлює його героїку, підносить до високого рівня художньої досконалості.

Ніна Загребельна понад 20 років подорожує з ансамблем української пісні „Чумацький шлях” країнами близького і далекого зарубіжжя.

Назва пісенного колективу постала незмінним супутником його концертної діяльності на широких просторах рідної землі. У своїх виступах артисти висловлюють основи людської гідності, а найголовніше – розкривають почуття належності до рідного роду, його духовних скарбів, високих моральних ідеалів, миролюбності, обдарованості, здатності на глибокі ліричні та патріотичні почуття, що робить виступи колективу значним внеском в національну пісенну культуру України.

У розмові з Ніною Загребельною прозвучали її слова: „Відтоді, як свідомо пам’ятаю себе, можу сказати, що завжди любила і люблю землю, на якій народилася і виросла, та українську пісню. Любов до неї – це найдорожчий спадок, який маю від батьків і хочу передати його своєму синові. Може, тому серед тисячі життєвих шляхів обрала собі пісенну стежину. Пісня – це крила мої, на яких пливу по життю, піднімаюсь над буденщиною, досягаю омріяної висоти, багатію душею, знаходжу друзів. Якщо я бачу сльози слухачів в залі, то я не задарма вийшла на сцену”.

Доцент Загребельна Ніна Іванівна проводить активну роботу серед студентської молоді, яка сприяє популяризації і збереженню української пісні, розвитку національної культури, духовному росту молодого покоління українців. Має понад 50 наукових праць з історичної тематики, автор ряду навчально-методичних посібників для вчителів шкіл та студентів, підручників з історії України.

Ніна Загребельна лауреат Міжнародних пісенних фольклорних фестивалів: Зволін (Чехословаччина), Авіньон (Франція), Карлові Вари (Чехія), Вавилон (Ірак) та ін. За виконавську майстерність Ніна Загребельна нагороджена медаллю лауреата Всесоюзного огляду художньої творчості; дипломом I ступеня Всеукраїнського огляду народної творчості; подякою Міністерства освіти і науки України; Орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого III ступеня, „Відмінник освіти України” та багатьма іншими відзнаками.

Раїсою Кириченко та Григорієм Гаркушою, Тамарою Стратієнко та Анатолієм Паламаренко, Іриною Шинкарук та Павлом Зібровим, Майєю Купцовою, артистами Київської Державної філармонії, відомим оркестром народних інструментів „Рідні наспіви” та хореографічним ансамблем-балетом „Терен”.

Окрім пісенної творчості, Микола Яретик удосконалює себе в якості педагога. Він організовує в Інституті історичної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова співочий гурт „Золоте Перевесло”, який користується повагою серед слухачів, пропагує українську народну пісню серед студентської молоді університету та за його межами.

Півстоліття віддають свій голос, душу і серце пісенній справі Микола Яретик та його дружина – **Ніна Загребельна** (див вірз).

Цього року в обох ювілейні дати. *Побажаємо їм сімейного благополуччя, творчої наснаги, здоров’я, солов’їного співу та подальшої пропаганди української народної пісні на благо славетного українського народу.*

ДОРОГА, ЩО НЕ МАЄ КІНЦЯ

Автобіографічна повість про життя педагога з 62-річним стажем, половину якого присвятив директорській праці, очолював київські школи. Донині працює вчителем історії.

Стрижнем книги є образ громадянина, управлінця, керівника, педагога – Учителя з великої літери. За розповіддю автора простежується історія життя педагога, директора школи, громадського діяча крізь призму історії держави, чим і створено можливість для читача-дослідника аналізувати вплив доленосних подій країни на особистий життєвий шлях учителя. Стають прозорими мотиви вибору позицій, дій керівника школи, його місця та ролі в суспільстві, а також механізми становлення відповідальності директора за майбутнє суспільства. Читач-освітянин зможе виокремити негативні фактори та їх наслідки щодо творення розвивальних умов для сучасних українських шкіл, а отже, і перешкодити їх появі.

У книгу ввійшла майже половина віршів автора, написаних ним упродовж життя. Окрім того, містить декілька авторських сценаріїв, п'єс на військово-патріотичну тематику, які писалися з життя про реальних сучасних героїв і про тих, кого вже немає, про

знаних і маловідомих; багата на фотоілюстрації, що знайомлять читача з людьми, які й посприяли у різні періоди життя автора цієї книги його різнокольоровості, наповненості людським смыслом та щастям.

Книга завершується авторськими додатками укладача, які допоможуть читачам створити цілісний образ автора, а науковцям – виокремити те головне, що і має стати об'єктом і предметом майбутніх наукових досліджень.

Тож праця може бути цікавою й корисною широкому колу читачів, педагогам, студентам, освітянським керівникам, керівникам позашкільної й позакласної роботи зі школярами, ветеранам ВВв, організаторам музейної справи, громадсько-державним службам „Пам'яті“, науковцям, які досліджують спадок, витоки української школи, її історії, особливо історії освіти м. Києва, дослідникам напряму філосо-

Управління
школою

На полицю директору школи!

Калінічев А.Г.
Дорога, що не має кінця /Укладач, автор додатків, коментарів, загальна редакція
О. Виговська. – К.: БО „ЦССР ім. М. Пирогова“, 2010. – 368 с., іл.

Директор школи, ліцею, гімназії № 2 2011

Андрій Калінічев. Дорога, що не має кінця

СТИХИ АВТОРА ИЗ ЕГО КНИГИ

Война

Я помню вечер выпускной...
Он проходил в июне в сорок первом.
Мы встретили рассвет с войной,
Во что нам не хотелось верить.
Уходя в свои шестнадцать на восток,
Мечтали вскоре возвратиться,
Мы верили, что отчий наш порог
Не переступит фрицовский сапог,
Крепка, как сталь, наша граница!
Но враг пришел, взрывая на пути
Все то, чему мы детство посвятили,
С чего мы начали расти,
Чему верны и преданы мы были.
Нет! Не отнять фашистам, не убить,
Любовь к земле родной, Отчизне,
Народный гнев не погасить.
Во имя Родины мы не жалели жизни...

Освобождение

Фронт приближался ... в сорок третьем
Над Дарницею зажглась победная звезда.
Фашисты нам оставили руины,
Теперь все нужно снова возродить...
Людей осталось меньше половины...
На что надеяться и как нам быть?
Нас не оставили и не забыли,
И помощь вскоре к нам пришла.
Что фронтом было, стало тылом,
И что могла, дала страна...

Победа

На календаре шел сорок пятый...
Он в памяти людской неизгладим:
Великим подвигом советские солдаты
Победу подарили Родине и землякам моим.
Тот день был солнечным, и дарничане,
Хоть их немного осталось здесь,
От счастья плакали. Как будто на свиданье
Звала с землянок их победы весть.
И танцевали всюду люди одержимо,
Голодные, раздетые, без обуви порой.
Без поздравлений каждого
не проходили мимо:
— С Победой, друг! И с миром, дорогой!

***

Всем наша Дарница богата,
А главное богатство — ЧЕЛОВЕК!
И нет для нас важней награды,
Как жить на дарницкой земле.
Я эту гордость пронесу, как знамя,
Любовь к земле родной я внукам передам.
Патриотизм ни где-то за горами —
Где ты живешь, рождается он там!

фії освіти та психологам, яких цікавить роль особистості керівника школи в контексті державотворення.

Книга має громадсько-суспільне значення, бо задум як автобіографічної повісті про бойові й трудові дороги автора значно перевершено самим життям автора, його працею, його віршами, п'єсами, створеними музеями. Тому дорожок можна вважати й розповіддю про людське суспільство, яке живе за високими морально-духовними законами, в якому жив і яке одночасно творив автор.

Від редакції

До Дня Перемоги у ВВВ: вітання ветеранам

Шановні ветерани! Ще одна мирна весна забувала на нашій землі, блакитне небо прихилиється і огортає її, захищаючи від будь-яких зазіхань на спокій. Українська земля пам'ятатиме вічно страшні канонади, вибухи і пожежі, плач дітей і стогін матерів. Ніколи не полишать нас журавлі вічності, не залишать байдужими обеліски на площах міст і містечок, в чистому полі. За те, що ми живемо в мирі, доземний вам уклін від покоління юні. Ми, педагоги сьогодення, докладемо зусиль, щоб пам'ять не перервалася, не залишилося жодного байдужого серця, щоб кожен пам'ятав безсмертний подвиг батьків, дідів і прадідів.

Прийміть книжку нашого автора, Вашого колеги, та його вірші, як дарунок на спо-мин душі й серця, дороги ветерани Другої світової!

З книжкою можна ознайомитися на нашому сайті:
<http://director-ua.info>
<http://director.npu.edu.ua>